

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

KÜTÜB-İ SİTTE'DE ŞİİR

Yüksek Lisans Tezi

ABDOULAYE OUSSEINI SOULEY

ANKARA – 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

KÜTÜB-İ SİTTE'DE ŞİİR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: PROF. DR. ENBİYA YILDIRIM

ABDOULAYE OUSSEINI SOULEY

ANKARA – 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

ABDOULAYE OUSSEİNİ SOULEY

KÜTÜB-İ SİTTE'DE ŞİİR

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: PROF. DR. ENBİYA YILDIRIM

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

1. Prof. Dr. Enbiya Yıldırım
2. Prof. Dr. Ahmet Yıldırım
3. Prof. Dr. Kamil Gök

İmzası

Tez Sınavı Tarihi: 27.07.2018

Tez Doğruluk Beyanı Belgesidir.

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,**

Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM danışmanlığında hazırladığım
“ KÜTÜB-İ SITTENDE ŞİİR(Ankara.2018) ”
adlı yüksek lisans ☒ - doktora/bütünleşik doktora ☐ tezimdaki bütün
bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp
sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada
eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik
kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda
her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

**Tarih: 16-08-2018
Adı-Soyadı ve İmza**

Abdoulaye Ousseini Souley

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
BÖLÜM 1.	17
KÜTÜB-Ü SİTTE'DE ŞİİR KAVRAMI, ASR-I SAADETTE ŞİİR VE TARİHİ, ŞİİR DİLİ, TEMALARI VE BAHIRLARI.....	17
1.1. Şiir Kavramı	17
1.2. Şiirin Terim Manası.....	19
1.3. İslâmın Başlangıcında Şiir ve Tarihi	21
1.4. Kütüb-i Sitte'de Şiir Dilinin Durumu	23
1.4.1. Âmir b. Akva'nın beyiti	23
1.4.2. İmru'l-Kays'ın kasidesi	24
1.4.3. Lebid'in Beyiti.....	24
1.4.4. Hadislerden Neticeleri	26
1.5. Kütüb-i Sitte'de Şiir Bahirleri ve Amaçları.....	26
1.5.1. Tavîl Bahri.....	26
1.5.1.1. Labid'in Beyiti ve Kelime ve Hadis Şerhi	26
1.5.1.2. Hassan b. Sabit'in Kureyş'i Hicvetmesi ve Hadisteki Kelimeleri	28
1.5.1.3. Hassan b. Sabit'in Beyti, Kelimeleri, Hadis Şerhi ve Neticeleri.....	29
1.5.1.4. İfk olayındaki Ders.....	34
1.5.2. Recez Bahri.....	35
1.5.2.1. Abdullah b. Revaha'nın Kasidesi, Kasidenin Kelimeleri, Beytin Muhasebesi ve Şerhi.....	35
1.5.2.2. Abdullah b. Revaha'nın Beyti.....	38
1.5.2.3. Cahiliye Döneminden Bir Beyit, Şerhi ve Ayetin Nüzul Sebebi	41
1.5.3. Vâfir Bahri.....	43
1.5.3.1. Hassan b. Sabit'in Kureyş'i Hicvetmesinin Kasidesi-Kelimeleri-Şerhi ve Sonucu.....	43
1.5.4. Kâmil Bahri	47
1.5.4.1. İmru'l Kays'ın Kasidesi-Kelimeleri-Şerhi ve Neticeleri	47
1.5.5. Mutekârib Bahri.....	49
1.5.5.1. Abbas b. Mirdas'ın Kasidesi, Kelimeleri, Hadis Şerhi, Neticeleri ve Sonucu	49
1.6. Kütüb-i Sitte'de Şiir Temaları.....	54
1.6.1. Birinci Tema: Hiciv	56
1.6.1.1. Hadis Şerhi	56
1.6.1.2. Hicvin Maksudından Faydalanacak Şey	58

1.6.2.	İkinci Tema: Teselli ve Kendini Avutma	59
1.6.2.1.	Hız. Ebû Bekir ve Hız. Bilal'ın Beyitleri, Kelimeleri, Hadis Şerhi ve Neticeleri	59
1.6.2.2.	Hız. Ebû Hureyre'nin Beyti, Hadis Şerhi ve Neticeleri	62
1.6.2.3.	Hubeyb b. Adiy el-Ensari'nin beyiti, Hadis şerhi ve neticeleri	64
1.6.3.	Üçüncü Tema: Gazel	66
1.6.4.	Dördüncü: Tema Mersiye	67
1.6.4.1.	Cebel b. Cevval el-Salebi Hız. Muaz'a Mersiye Etmesi, Kelimeleri, Hadis Şerhi ve Neticeleri	67
1.6.4.2.	Kelimelerin Şerhi	68
1.6.4.3.	Hadis ve Beyitin Şerhi	68
1.6.4.4.	Hadisteki Faydalar	70
1.6.5.	Beşinci Tema: Hamaset	70
1.6.6.	Altıncı Tema: Çelişkiler	70
1.6.6.1.	Hız. Ali ve Merhab Arasındaki Çelişkiler, Kelimeleri ve Hadis Şerhi ve Zilkirad Savaşı Nedenleri	70
1.6.6.2.	Kelimelerin Şerhi:	71
1.6.6.3.	Zilkarad Savaşı Nedenleri:	72
1.6.6.4.	Seleme'nin Hayatının Özeti	73
BÖLÜM 2.		74
Hız. PEYGAMBER (SAV.) İN ŞİİR OKUMASI, ÖRNEK VERMESİ VE ŞİİR DİNLEMESİ VE KÜTÜB-İ SİTTE'DE ŞİİRİN ESSASLARI.		74
2.1. Kütüb-i Sitte'de Şiirin Esasları		74
2.1.1.	Kavmin Bütününe Hiciv Edilmemeli	74
2.1.2.	Şiirlerle Çok Meşgul Olmamalı	74
2.1.3.	Dürüstlük	75
2.1.4.	Kötü Sözlerinden Uzak Durmak	75
2.1.4.1.	Abdullah b. Ravaha'nın Kasidesi	75
2.1.5.	Abartıdan Uzak Durmak ve Doğru Betimlemek	76
2.1.5.1.	Hız. Ömer'in Aldığı Kararların Neticeleri	78
2.2. Hız. Peygamber'in (sav.) Şiir okuması, Örnek Vermesi ve Şiir Dinlemesi		79
2.2.1.	Hız. Ravaha'nın Kasidesi, Şerhi, Nedenleri, Sonucu ve Neticeleri	80
2.2.1.1.	Kelimelerin Şerhi	81
2.2.1.2.	Hadis Şerhi	81
2.2.1.3.	Kaside'nin Yazılış Sebepleri	82
2.2.1.4.	Hadis'ten Neticeleri	82

2.2.1.5.	Sonuç.....	83
2.2.2.	H. ibn Ravaha'ın Beyti, Hadisleri ve Sonucu.....	83
2.2.2.1.	Sonuç.....	84
2.2.3.	H. Peygamber'in (sav.) Örnek Verdiği Şiirlerden Biri, Hadis Rivayetleri ve Şerhi	84
2.2.3.1.	Şerh.....	86
2.2.4.	Peygamberimizin Örnek Verdiği Şiirlerden Biri ve Beyit Şerhi	89
2.2.4.1.	Kelime Açıklaması:.....	89
2.2.4.2.	Beyit Şerhi.....	89
2.2.5.	Onun (sav.) Dinlediği Şiirlerinden Biri, Şiirin Şerhi ve Neticeleri	90
2.2.5.1.	Kelimelerin Şerhi	90
2.2.5.2.	Hadis Şerhi	90
2.2.5.3.	Hadisten İstifade Edilecek Şeyler	91
2.2.6.	H. Ravaha 'ın Kasidesi Şerhi ve Sonuç	91
2.2.6.1.	Kelimelerin Şerhi:	95
2.2.6.2.	Şerh.....	97
2.2.6.3.	Sonuç.....	98
BÖLÜM 3.		99
H. PEYGAMBER (sav.) ŞİİRDEN ETKİLENMESİ, CAHİLİYE KRALLARI ŞİİR SÖYLEMESİ VE REZ ANLAMİ NEDİR?		99
3.1. H. Peygamber Şiirden Etkileniyor Muydu?		99
3.2. Cahiliye Döneminde Arapların Kralları Şiir Söyler Miydi ?		101
3.2.1.	Ek Bilgi.....	102
3.3. H. Peygamber (s.a.v.) Rez Eder Miydi ve Rezın Anlamı Nedir?		103
3.3.1.	Rezez Kavramı	103
3.3.2.	Sonuç ve Değerlendirme	106
SONUÇ		108

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhisselam
A.y	: Aynı yer
sav.	: Sallaluhu Aleyhi ve Sellem
b.	: Bin, İbn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
s.	: Sayfa
h.	: Hicri
Hız.	: Hazreti
ö.	: Ölüm tarihi
no.	: Hadis numarası
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik
trc.	: Tercüme eden
ty.	: Tarihi yok
y.y	: yayınevi yok

ÖNSÖZ

Alemlerin rabbi olan Allah'a hamd ve Peygamberimiz Hz. Muhammed'e ve ailesinin üzerine salât olsun.

Hicrî üçüncü asrın gözde edebiyatçısı Câhız, Araplar nezdinde şiir sanatının İslâmiyet'ten yüz elli veya iki yüz elli yıl önce ortaya çıktığını ifade etmiştir. İlk kaside yazan kişinin, kardeşi Kuleyb b. Vail'in öldürmesinden sonra kaside yazan el-Mühehel b. Rabî'a et-Tağlebî olduğu nakledilmiştir¹. İslâm'dan önce şiir, düşmanlardan intikam almak için bir silah olarak kullanılmaktaydı. Cahiliyede şiir, kabilelerin birbirlerini karalaması, benliğin ifadesi ve aşiretçiliği teşvik etmenin bir yoluydu. İslâm ile birlikte şiir, ahlakî ve manevî ilkelerin teşviği haline gelmiş, İslâmi zaferleri öven bir çağrı aracı olmuştur. Dünya ve ahiret için çalışmak, toplumu ıslah etmek ve İslâmi inancı ortaya çıkarmak hususunda yeni tebliğin yani İslâm'ın ilkelerini ve zaferlerini övmek üzere şiir kendisine yeni bir yol çizmiştir. Şiir, İslâm'ın ilk döneminlerinde dinin hâkimiyetini sağlamlaştıran faktörlerden olmuştur. İslâm, şiiri daraltmamış, aksine güzelleştirmiş ve kelime hazinesini genişletmiştir.²

Bu araştırma, temel altı hadis kitabı (*Kütüb-i Sitte*) çerçevesinde şiirin İslâm'daki yerine odaklanmaktadır. Giriş kısmında İslâm'da şiirin konumu üzerinde durulmuş ve *Kütüb-i Sitte*'de zikredilen şairler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. İlk bölümde şiir kavramı, asr-ı saadette şiirin tarihi, *Kütüb-i Sitte*'de nakledilen şiirlerin dili, temaları ve biçimleri ele alınmıştır. İkinci bölümde Hz. Peygamber'in (sav.) şiire yaklaşımı, örnek olarak okuduğu şiirler ve *Kütüb-i Sitte*'de şiirin esasları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Hz. Peygamber'in şiirden etkilenmesi, Cahiliye krallarının şiir söylemesi ve recez kullanımı konularına değinilmektedir.

Bu vesileyle tezin hazırlanmasında maddi-manevi yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Enbiya Yıldırım'a şükranlarımı arz ederim. Desteklerinden dolayı Yurt Dışı ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na müteşekkirim. Ayrıca başta ailem olmak üzere teyzem Stefani ve eşi Musa'ya, amcam Eyub'e, eşi Safura'ya ve kuzenlerime teşekkür ederim.

¹ El-Câhız, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinânî, *el-Hayavân*, thk. Abdüsselâm Muhamed Hârun, (Dâru Kutûbi'l-İlmiyye, Beyrut, 1965), c.1, s.288.

² Bkz. Şevkî Zeyf, *Tahrîhü'l-Edebü'l-Arabi el-Esrül-İslâm*, Dâru'l-Ma'rif, Mısır, yy, ty., s.45.

GİRİŞ

A - İSLÂM 'DA ŞİİRİN YERİ

Cahiliye Dönemi'nde Araplarının kavmiyetten sonra en fazla önem atfettikleri şeyin şiir ve şairlik olduğu herkesin malûmudur. Cahiliye Arapları kendilerini ya da bir kavmi övmek veya yermek için çoğu kez şiire başvurmuşlardır. Müşriklerin de atalarından kalan bu kültürel mirası, İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in mesajını tebliğ etmeye başladıktan sonra da kullanmaktan geri kalmamışlardır. Bilindiği üzere müşriklerin zulümleri yalnızca mal ve cana zarar vermek şeklinde olmamış, şiirler yazarak da Müslümanlara psikolojik baskılar uygulamaya çalışmışlardır. Hz. Peygamber (sav.) hakkında yerici şiirler yazılmaya başlandığında sahabe bu durumdan rahatsız oldu.¹ Fakat burada şunu da söylemek gerekir ki sahabe, müşriklerin Hz. Peygamber'i yeren şiirleri karşısında onlara cevap vermekte aceleci davranmamıştır. Onlar öncelikle mesajına iman ettikleri Hz. Peygamber'in yanına gitmiş ve Hz. Peygamber (sav.) onlara bu konuda izin verdikten sonra müşriklere cevap mahiyetince şiirler yazmaya başlamışlardır.

" يا رسول الله انذن لي في أبي سفيان " قال: " كيف بقرابتي منه؟ " قال: والذي أكرمك لأسلنك منهم كما تسل الشعرة من الخمير فقال حسان قصيدته...²

Haz. Hassan "Ya Rasulallah, Ebû Sufyan'ı hicvetmem için bana izin ver" dedi. Hz. Peygamber (sav.) ona dedi ki: "Benim ona olan yakınlığım hakkında ne düşünüyorsun?" Hz. Hassan: "Seni Peygamberlikle onurlandıran Allah'a yemin ederim ki hamurdan kıl parçasının çıkarılması gibi seni onlardan ayıracağım" dedi ve şu kasidesini okudu³...

Buhari'nin eserindeki şu rivayet Sahabenin Hz. Peygamber'den aldığı izine işaret etmektedir:

ما يمنع القوم قد نصروا رسول الله بسلاحهم وأنفسهم أن ينصروهم بألسنتهم

"Silahları ve canlarıyla Allah Rasulünü destekleyen bu kavmi (sahabîleri) dilleriyle de desteklemelerine engel olan nedir?"⁴ Bu durum üzerine sahabiler, Hz. Peygamber başta olmak üzere İslâmı savunmaya çalışmışlardır. Bunun için de tıpkı müşrikler gibi şiirler yazmaya başlamışlardır. Müşriklere karşı İslâmı ve Müslümanları savunma amaçlı şiir yazan şair sahabiler arasında Hassan b. Sabit, Ka'b b. Mâlik ve Abdullah b. Revaha gibi şahsiyetleri saymamız mümkündür.

Hassan b. Sabit'in müşriklere karşı verdiği sözlü mücadeleden biraz bahsedecek olursak, Hz. Peygamber (sav.) ona: "أجب عني اللهم أيده بروح القدس"

¹ Şevki Zeyf, *Tahrihü'l-Edebü'l-Arabi el-Esrül-İslâm*, s.45.

² Müslim, *Fazâ'il Hasân b. Sâbit* (r.a.) 34 (no.2489), c.2, s.116. Kaside ileride ele alınacak

³ Kaside ileride ele alınacak

⁴ İbn Asâkir, *Tarihu Dimeşk*, thk. Amr b. Gama'ma, Darû'l-Fiker Li't-Tibaati ven-Neşri ve't-Tevzî, 1995, c. 28, s. 96.

“Benim adıma (müşriklere) cevap ver.”¹ demiştir ve rivayetin devamında Hz. Peygamber’in ona şu şekilde dua ettiği de nakledilmektedir: اللهم أيده بروح القدس

“Allah’ım ona (Hassan b. Sabit’e) Ruhû’l-Kudüs ile yardımcı ol.”², başka bir rivayette şöyle buyurdu: " اهووهم أو هاجهم وجبريل معك " “Onları hicvet, Ruhû’l-Kudüs seninle birliktedir”³.

Burada bizim dikkatimizi çeken bir başka husus Hz. Peygamber’in dua ettiğinde Allah’ın yardımında “Ruhû’l-Kudüs’ü” vesile istemesidir.

Bilinmelidir ki cahiliye döneminde şairlerin şiirlerini şeytandan ilham alarak yazdıklarına inanılmaktaydı. Hassan b. Sabit de cahiliye dönemi şairlerinden birisidir ve Müslüman olmadan önce o da tıpkı diğerleri gibi bu inanca sahipti. Bu inancın izlerini Kur’an’da da bulmak mümkündür”⁴. Örneğin: “وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ”⁵ ayetinde Allah-u Teala’nın “O kovulmuş şeytanın sözü değildir.” diyerek vurgu yapması dikkat çekicidir. Bu ayette cevap verilen kimseler müşriklerdir. Dolayısıyla, müşriklere göre şiirler “Şeytan’ın ilhamı”⁶ olduğu gibi, Kur’an da aynı ilhamın ürünüdür. Yukarıda zikrettiğimiz hadiste de görüldüğü üzere Hz. Peygamber (sav.)’in toplumda yaygın olan bu inancı değiştirmeye çalıştığı sonucuna varmamız mümkündür. Yani Hz. Peygamber (sav.) şeytanın ilhamı yerine, Cibril’in (a.s) yani Ruhû’l-Kudüs’ün ilhamını ikâme etmeye çalışmıştır. Böylece cahiliye toplumundaki bu çirkin inanç İslâma uygun bir hale getirilmiştir. Sonuç olarak burada Hz. Peygamber’in (sav.) -her ne kadar rivayetler arasında bazı farklılıklar bulunsa da- Hasân b. Sabit’e müşrikleri hicvetmesine izin verdiğini hatta teşvik ettiğini söyleyebiliriz.

Hz. Peygamber’in (sav.) bu teşviki üzerine Hassan b. Sabit’in, İslâmı ve Hz. Peygamber’i (sav.) savunan şiirler yazdığı Hz. Âişe’den nakledilen şu rivayette bildirilmektedir: " إنه كان ينافح أو يهاجي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم "

“O, Hz. Peygamber’i müdâfaa ederdi”⁷, rivayetin başka bir versiyonunda da “O, Hz. Peygamber için hicvederdi.”⁸ geçmektedir. Hassan b. Sabit bu mücadelesi sebebiyle “Peygamber’in şairi” olarak adlandırılmıştır.

Hz. Peygamber’in yukarıda naklettiğimiz şiir yazma iznine rağmen, bazı sahabeler şiir noktasında çekimser davranmışlardır. Bu durumun temel sebebi ise şu ayettir:

«وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ، أَلَمْ تَر أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ....»⁹

¹ Müslim, Fazâ’il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2485), c.2, s.1161.

² Müslim, Fazâ’il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2486), c.2, s.1162.

³ Müslim, Fazâ’il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2486), c.2, s.1162.

⁴ Bkz., Şevki Zeyf, *Tahrîhü’l-Edebü’l-Arabi el-Esrü’l-Câhilî*, Dâru’l-Ma’rif, Mısır, ty., Ty, s. 197.

⁵ Tekvîr Sûresi, 81/25

⁶ Şevki, *Tahrîhü’l-Edebü’l-Arabi el-Esrü’l-Câhilî*, s. 197.

⁷ Müslim, 34 (no.2488), c.2, s. 1162.

⁸ A.y.

⁹ Şuara Sûresi: 26/224-227.

“Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar. Görmez misin ki onlar, her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar ve yapmadıkları şeyleri söylerler.”

Bu ayette Allah-u Teala şiiri ve şairleri yermektedir. Ayetin devamında şiir yazmayı Allah-u Teala’nın rızası için yapanlar istisna edilmişlerse de bu istisna sahabenin çekimser tavrını değiştirmeye yetmemiştir. Ahmed b. Hanbel’in de Ka’b b. Mâlik’in şiir konusundaki çekimserliğini anlatan bir rivayeti mevcuttur. Bu rivayette Ka’b b. Mâlik Hz. Peygamber (sav.)’e:

إن الله عز وجل قد أنزل في الشعر ما أنزل، فقال: " إن المؤمن يجاهد بسيفه ولسانه، والذي نفسي بيده، لكان ما ترمونهم به نضح النبل "

“Allah azze ve celle şiir hakkında söyleyeceklerini söylemiştir.”¹ demiştir. Burada onun kastı; Allah-u Teala şiiri ve şairleri yeren ayetleri indirmesidir. Rivayetin devamında da Hz. Peygamber (sav.) Ka’b b. Mâlik’e şöyle cevap vermiştir: “Müslüman kılıcıyla ve diliyle mücadele eder. Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki onlara (müşriklere) verdiğiniz cevaplar ok fırlatmaktan daha etkilidir.”² Bu rivayetlerden Hz. Peygamber’in (sav.) ashabını müşriklerin sözlü saldırılarına karşılık olarak İslâmı ve peygamberini savunan şiirler yazmaya teşvik ettiğini ve yine bu husus ile ilgili olarak yukarıda naklettiğimiz ayete binaen, şiiri kısmen de olsa kötü gören sahabeyi teskin ettiğini görmekteyiz. Hz. Peygamber (sav.) İslâmı savunma uğruna yapılan bu sözlü mücadeleyi Allah-u Teala yolunda yapılan bir nevi cihad olarak değerlendirmiş ve ashabına da bu durumu anlatmaya çalışmıştır. Hz. Peygamber’in bu açıklamalarıyla birlikte şiir, “Cahiliye döneminde olduğu gibi İslâm’da da önemli bir yere sahip olmuştur. Hatta Allah’ın silahlarından bir silah yani İslâm uğrunda bir mücadele aracı olarak algılanmış ve yazılan şiirin İslâma uygun olması halinde şair, silah ile cihad eden bir mücahid ile aynı derecede değerlendirilmiştir.”³

Sonuç olarak; Hz. Peygamber (sav.)’in bu teşvikleriyle birlikte, cahiliye döneminde Hicaz Arap toplumunun kültürel nişânesi olan şiir, İslâm kültüründe de aynı ihtişamını korumuştur. Burada belki de Hz. Peygamber (sav.)’in bu uygulamasını Arap kültürünün, İslâma uygun muhafaza edilişi olarak görebiliriz. Tezimizin ilerleyen sayfalarında da görüleceği üzere İslâm sonrası yalnızca dine uygun şiirler yazılmamış, bununla beraber cahiliye şiirlerinden dine uygun görülenler nakledile gelmiştir.

İlave olarak, şiirlerin vahiy sonrası istişhâd amaçlı kullanıldığı da bilinmektedir. Konuyla alakalı İbn Abbas’tan şöyle bir rivayet nakledilmektedir: “Bana Kur’an’daki anlaşılmayan (garîb) kelimeleri soracak olursanız (cahiliye) şiirine dönüp bakarım. Çünkü şiir Arabın divânıdır.”⁴ Bu rivayetteki “Garîbu’l-Kur’an” kavramını biraz açıklayacak olursak ondan kastedilen; şiirlere müracaat edilmeden anlaşılması güç olan –o dönemlerde kullanılan- kelimeler, tasvirler ve kıyaslardır. Cahiliye şiirine müracaat etmenin katkısı ise Kur’an’da bulunan bu kelime ve kıyasların benzerleri veya

¹ Ahmed b. Hanbel, (no.27174), c.45, s.148.

² A.y.

³ Bkz. Şevkî Zeyf, *Tahrîhü’l-Edebü’l-Arabi el-Esrül-İslâm*, s.45.

⁴ es-Suyûtî, Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfi’î, *el-İtkan fî ulumi’l Kur’an*, (thk. Merkezü’d-Dirâsatül-Kur’aniye, Arabistan, t.y), s.847.

aynılarının cahiliye şiirinde mevcut olmasıdır. Bunun temel sebebi ise Kur'an'ın o ortamda nüzul olmasıdır. Konuya daha fazla açıklık getirme adına başka bir örneği inceleyebiliriz: Kur'an'da cehennemdeki ağaçların tasviri yapılırken, Allah-u Teala şöyle buyurmaktadır; “طُلُعَهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ” “(O ağaçların) Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir”.¹ Ayet ile ilgili bir rivayette İbrahim el-Kâtib el-Aryâni, Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsenna'ya “Vaad, vadedilenle bilinir”. demiş ve ilgili ayet hakkında “Bunu Araplar bilmiyor.” diyerek itiraz etmiştir.² İtirazını açıklayacak olursak İbrahim el-Kâtib el-Aryâni ilgili ayetlerde ve öncesinde Allah-u Teala'nın müşriklere -manen- “Meyveleri şeytanların kafalarına benzeyen bir cehenneme gireceklerini” söylemektedir. Bu kıyas metodu, Araplar tarafından bilinmemektedir. Yani vadedilen cehennemin tasviri gerçek dünyamızın ötesinde bir tasvirdir. Çünkü şeytan kafalarının nasıl olduğu bilinmemektedir. Dolayısıyla “vaad, vaadedilen şeyle bilinir.” prensibine binaen bu ayet muallâkta kalmaktadır. Bilinmeyen bir şeyle vaatte bulunulmuş olunması İbrahim el-Kâtib el-Aryâni'ye göre Arapların anlama metotlarıyla uyuşmamaktadır. Rivayetin devamında bu itiraza Ebû Ubeyd “Allah-u Teala Araplara anlama kapasiteleri yettiği kadar hitap etmiştir.” şeklinde cevap vermiştir. Devamında da İmru'l-Kays'ın bir şiirini aktarmıştır.

ومسنونة زرق كانه أنياب الغول

أيقنتني والمشرقي مضاجعي

“Kılıcım yanımdayken beni nasıl öldürebilir, dişleri (keskinliği) vampirin azı dişleri gibiyken.”³

Ebû Ubeyd bu şiiri delil olarak gösterdikten sonra, şiirin sahibinin ve o dönemdeki Arapların vampir kelimesine rastlamadıklarını söylemektedir. Burada Ebû Ubeyd'in Araplarda ve özellikle cahiliye dönemi Araplarında şiirde bilinmeyene yani meçhule kıyasla şiir yazıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla İbrahim el-Kâtib el-Aryâni'nin yukarıdaki ayet hakkındaki iddası Ebû Ubeyd tarafından çürütülmüştür. Bu tarz başka misaller de bulmak mümkündür.

Son olarak önceki paragraflarda da anlattığımız üzere, sahabe ve ondan sonra gelen nesiller kayda değer miktarda şiir yazmış ve halka okumuşlardır. Bunların arasında sahabeden Ali b. Ebi Talib'in divanı da mevcuttur. Ayrıca İmam Şâfiî gibi mezhep imamları da şiir ile iştigâl etmişlerdir. Bunun temel sebebi belki de şiir okumanın Hz. Peygamber'i (sav.) sözlü müdâfa kapsamında bir sünnet olmasıdır. Demek istediğimiz şu ki, şiir konusunda sünnet olan, İslâma sözle saldıranlar karşısında sözlü müdâfada bulunmaktır. Ayrıca sahabenin şiirle İslâmı savunmasına izin vermiş, hatta teşvik etmiş olmasının Hz. Peygamber'in takririnin bir tezahürü olduğu açıktır.

Zaman geçtikçe şiir İslâm kültüründe o kadar önemli bir hale gelmiştir ki tefsir kitaplarına girmeleri kaçınılmaz olmuştur. Çünkü cahiliye dönemi şiirleri ile Kur'an'ın ayetleri arasında dilsel bir bağlantı vardır. Kur'an'ın o dönemde indirilmiş olması bu

¹ Saffat Sûresi, 37/65.

² İbn Hallikân Şamsud-Dîn Abû'l-Abbâs Ahmed ibn Muḥamed b. İbrâhîm, *Vafay âtil'-A'yân*, thk. İhsan Abas, (Dârü Sâdir: Beyrut, 1977), s.236.

³ İbn Hallikân, *Vafayâtül'-A'yân*, s.236.

dilsel bağıın zorunlu sebebidir. Bunun farkına varan sahabe başta olmak üzere İslâm alimleri, cahiliye ve Hz. Peygamber (sav.) döneminde üretilen şiirleri nakletmeyi, hadisleri nakletmek kadar önemli görmüş olmalıdırlar ki o dönemlerde yazılan şiirlerin önemli kısmı günümüze ulaşmıştır. Ayrıca yukarıda naklettiğimiz İmru'l Kays'ın şiirinde de olduğu gibi Kur'an'da da benzer kıyas, icâz ve belâgat çeşitlerinin bulunması Kur'an'ın dilsel zenginliğini ve üstün belâgatını ortaya koymaktadır. Bu Kur'an'ın Kelamullah olmasının bir delili olmakla birlikte belâgatını anlamak için cahiliye dönemi Arapların şiirlerinde kullanılan belâgata ihtiyaç duyulması kaçınılmazdır.

Bu giriş bölümünü bitirirken, biz şiirin de diğer sözler gibi olduğunu düşünmekteyiz. Yani diğer sözlerin de güzeli ve çirkini olduğu gibi, şiirin de güzeli ve çirkini vardır.

GİRİŞ

B - KÜTÜB-İ SİTTE'DEKİ ŞAİRLER

1-Hz. Ebû Bekir:

‘‘Abdullah b. Kuhâfe Atik’’ olarak adlandırılmıştır. Kureyş’in kabilesini soylarından en iyi bilendir.¹ Müslümanların ilk halifesidir.

2- Hz. Ali b. Ebi Talib:

Müslüman olduğunda yirmi yaşındaydı, hicretin altıncı senesinde Hayber’in kapılarını açtı. Hilafeti beş yıl sürdü, diğer rivayetlere göre; dört yıl dokuz ay sürmüştür. Altmış üç yaşındayken vefat etmiştir.²

3- Hz. Bilal-i Habeşi b. Rabah:

Annesi Hamame. O, Hz. Peygamber’in (sav.) müezzinidir ve ilk işkence gören müslümanlardandır. Bedir Savaşı’na katılmıştır. Hz. Peygamber (sav.) onu cennet ile müjdelemiştir. Habeşli olduğu ve Hicaz’da doğduğu söylenir. Vefatı hakkında pek çok rivayet vardır. Bunlardan birine göre; hicretin 20. senesi vefat etmiştir. İslâmı kabul eden ilk yedi kişiden biridir. Bunlar; Ebû Bekr, Ammar ve annesi Sümeyye, Bilal, Şuayb ve el-Mukdad’dır.³

4- Hassan b. Sabit :

Yesrib (Medine) olarak bilinen, Hazrec kabilesindendir. Hz. Peygamber (sav.)’in şairi olarak bilinir. 60 senesi cahiliye döneminde, 60 senesi İslâm döneminde olmak üzere 120 (bazı kaynaklara göre 160) sene yaşamış, yani iki dönemi de görmüştür. Dili ve kılıcı ile cihâd etmiştir.⁴ Hicri 40, 50 ve 54 yılında vefat ettiği şeklinde çeşitli rivayetler vardır.⁵

5- Ka’b b. Mâlik :

Hasan gibi o da Hazreclidir, ikinci Akabede Müslüman olmuştur. Medine’de İslâmın ilk öncülerindendir ve Peygamber Efendimiz (sav.) ’in Bedir ve Tebük dışında bütün savaşlarına katılmıştır. Kendisi şöyle anlatıyor; ‘Hz. Peygamber (sav.)’in tüm savaşlarına katıldım, sadece Bedir Savaşı’na katılmadım –katılmayışım bilerek

¹ Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Usman b. Keymâz, *Siyerü’l-Alâmu’n-Nûbelâ*, thk. Şuayb Arnavut, (Mussesetü’r-Risale, 11.bsk., 1996), c.2, s.355-363.

² Elli yedi ya da seksen beş yaşındayken vefat ettiği de rivayet edilmiştir. İbnu’l-Esir, *Usdü’l-Gâbe fi Marifeti’s-Sahabe*, (Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1994), s.886-887.

³ İbnu’l-Esir, Ebû’l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *Usdül-Gâbe*, (Daru İbn Hâzim, 2012), s.210.

⁴ Bu konu üzerinde duracağız çünkü korkak olduğu yönünde bazı iddialar vardır.

⁵ Valîd Arafât, *Divan-u Hasân ibn Sâbit*, (Dâru Sâdir, Beyrut, 2009), s.12.

değildir- savaşa gideceğimizi bilmiyordum ve Hz. Peygamber (sav.) bana inandı.” Hicretin 50. yılında vefat etmiştir.¹

6- Abdullah b. Ravâha :

Hassan ve Ka'b gibi o da Hazcreclidir. Akabe toplantısına yetmiş ensar ile katılmıştır. O, ensar'ın on iki kabile üyesinden biridir. Peygamber Efendimiz'in (sav.) tüm gazve ve savaşlarına katılmış, hayatı boyunca hiç birisinden geri kalmamıştır. Mute Savaşı'nda şehit olmuştur (h.8). Hz. Peygamber'i (sav.) destekleyen şairlerden (Hassan ve Ka'b) biridir. Mute Savaşı'nda Cafer ve Haris gibi kavmine liderlik etmiştir.²

7- Lebid b. Rebia :

Cahiliye şairlerinin büyüklerinden biridir. Kavmiyle Hz. Peygamber'e (sav.) elçi olarak gelip Müslüman olmuştur. Müslüman olduktan sonra şiir söylemeyi bıraktı. Kufe'de vefat etti. el-Velid b. Akba yönetiminin yanı sıra, Hz. Osman'ın ve Muaviye b. Ebi Sufyan'ın halifeliği dönemine kadar yaşamıştır. 140 yıl yaşadığı ve h. 41 yılında vefat ettiği rivayet edilmiştir.³

8- Âmir b. Sinan :

O, el-Akva b. Abdullah b. Kûşeyr b. Huzeyme b. Mâlik b. Selam b. Eslem el-Eslemi⁴, bazen Selemete b. el-Akva'yı amcasının ya da kardeşinin oğlu olarak adlandırıyordu.⁵ Hayber Savaşı'na Peygamber Efendimizin yanında katıldı ve h. 6 yılında şehit oldu.⁶

9-Hubeyb b. Adiy :

O, Mâlik b. Âmir b. Macdah b. Cahâbib b. Avf b. Hakl b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik el-Avs el-Ensâri, Bedir Savaşı'na h. 2 yılında Peygamber Efendimizle birlikte katılmıştır. Ölmeden önce 2 rekât namaz kıldı ve daha sonra bu namaz sünnet olarak kalmıştır.⁷

¹ Sâmi Mekkî el-Âni, *Divan-u Ka'b ibn Ma'lik el-Ensâri*, (Dâru Mektebetü'n-Nahde, Bağdat, 2010), s.60-61.

² Vâlid Kassâb, *Divan-u Abdullah ibn Ravaha ve'd-dirasetü fi siresitihi ve şiirihi*, (el-Ulûm ve't-Tibâat, 1982), s. 22. Ibn selam, *Tabakât-u fuhû'l-Şuara*, s. 223. İbn Sa'd Ebû Yahyâ Abdullah b. Ebî Serh el-Kureşî el-Âmirî, *et-Tabakâtül-kübrâ*, thk. Muhamed Abdülkâdir, (Beyrut, 1990), c.2, s.38.

³ İbnu'l-Esîr, *Usdül-Gâbe*, s.1052-1054.

⁴ İbnu'l-Esîr, *Usdül-Gâbe*, s.612.

⁵ Bu kişi ile ilgili bilgiler ileride verelecektir.

⁶ İbnu'l-Esîr, *Usdül-Gâbe*, s.612.

⁷ İbnu'l-Esîr, *Usdül-Gâbe*, s.339.

10-Hz. Ebû Hureyre :

İsmi hakkında, *Abd el-Şems, Abdu Amr, Umeyr b. Âmir¹, Ebi Hind, Bureyr* gibi muhtelif isimler söylenmiştir. İsmiyle ilgili ihtilaflar çoktur.²

11- Abbas b. Mirdas es-Selâmi :

Mekke'nin fethinden önce Müslüman oldu, Müllefe-i kulûb (Kalpleri İslâma ısındırılmak istenenler)'den idi. Kavmiyle Hz. Peygamber'e (sav.) elçi gönderip Müslüman olduğunu ilan etti. Yetmiş kişilerdi. Hz. Peygamber'in (sav.) Huneyn Savaşı'nın ganimetlerinden deve verdiği kişiler arasındadır.³ Bir rivayete göre: “*Abbas b. Mirdas ne Medine'de ne de Mekke'de oturdu, sadece Hz. Peygamber (sa.v.) ile beraber savaşıp köyüne dönüyordu*”.⁴ Annesi de Hansa⁵ değildir. Ancak annesi Hind b. Sina b. Sinan'dır. Yani Hansa üvey annesidir.⁶

12- Cebel b. Cevval es-Salâbi:

Yahudiyken sonradan Müslüman oldu. Dârekûtîni onun hakkında “*sahabidir*”⁷ demiştir.

13-İmru'l-Kays b. Hacer:

Babası Esed ve Gatfan kralıdır. Şiir söylemeye çocukluğunda başlamıştır. Amcası el-Muhalhal ona şiir söylemeyi öğretmiştir. Cahiliye şairlerinin atalarındandır.⁸

14-Umeyye b. Ebi Salt:

O, Avf b. Ukdate b. Anzata b. Kısî, kız kardeşi el-Faria olarak isimlendirilir. Taif'in fethinden sonra Hz. Peygamber'in (sav.) yanına gelmiş ve kardeşinin şiirlerinden dinlemek istemiştir. Beni Sakif'in en iyi şairidir ve şiirleri de çok meşhurdur. Çünkü şiirlerinde ahiretten ve dinden bahsetmiştir. Fakat Müslüman olmamıştır.⁹ Vefatıyla ilgili h. 2-4-5-8-9 gibi pek çok rivayet bulunmaktadır.¹⁰

¹ İbnü'l-Kâni, *Ebû Hsan Abdu'l-Bâkî b. Merzûk b. Vâsiku'l-Umevî Bil-Vâli Lil-Bagdâd, Mu'cemü's-Sahabe*, thk. Salah ibn Salim el-Misrati, (Mektebetü'l-Gurba el-Eseriyye, Medine, 1997), c.2, s.194.

² İbnu'l-Esîr, *Usdû'l-Gâbe*, s.110.

³ İbnu'l-Esîr, *Usdû'l-Gâbe*, s.634.

⁴ İbn sa'd, *et-Tabakâtül-Kübrâ*, c.4, s.207.

⁵ Hansa iki dönem yaşamış bir kadın şairdir. Daha sonra Müslüman olmuş ve üç çocuğu da müslüman olarak şehit olmuştur. H. 24 ya da 26 yılında, Hz. Osman'ın halifeliğinin başlağıcı döneminde vefat etti. Bkz. Hamdu Tamâs, *Divân Hansâ*, (Darû'l-Meârif, Beyrut ,2004), s.8-12.

⁶ Yahya el-Cebûrî, *Divan-u Abbas bin Mirdas el-Selami*, Müessesetü'r-Risale, 2009, s.10-11.

⁷ İbnu'l-Esîr, *Usdû'l-Gâbe*, s.172.

⁸ Ez-Zevzenî Huseyn b. Amed Huseyn, *Şerhu'l-Mu'allakâtis- Seb'e*, (Dâru İhyâu't-Turâs, 2002), s.10-11.

⁹ Bunu ilerleyen bölümlerde göreceğiz.

¹⁰ Sicil Cemil, *Divan-u Ümeyye ibn Ebi's-Salt*, (Daru Sâdir, Beyrut, 1.bsk., 1998), s.11-12.

15- Tarfa' b. el-Abd:

Cahiliyenin en iyi şairlerinden biridir ve yirmi iki yaşındayken vefat etmiştir.¹

16- Merhab el-Yahudi:

O, Âmir b. el-Akva'nın ölümüne sebebiyet vermiş, Akva, onu öldürmek istediğinde kılıcı kazara kendisine dönüp onu şehid etmiştir.²

¹ Mahd Muhammed Nâsirüddîn, *Divan-u Tarfetü İbnu'l-Abd*, (Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003), s.23.

² İlerde ele alınacak.

BÖLÜM 1.

KÜTÜB-Ü SİİTTE'DE ŞİİR KAVRAMI, ASR-I SAADETTE ŞİİR VE TARİHİ, ŞİİR DİLİ, TEMALARI VE BAHİRLARI.

1.1. ŞİİR KAVRAMI

Arapçada şiir kelimesi -شعر يشعر أشعر شعرا- fiilinden gelir. Yani ‘*anladım*’ ve ‘*bildim*’ demektir. Örneğin; لَيْتَ شِعْرِي keşke bilsem yani keşke anlasam...

Şiirin bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi kasideyi şairden daha iyi anlayanın olmamasıdır.¹

Yani şiiri iyi bilen ve anlayan sadece şairdir. Ondan başkası maksadını tam ve iyi bilemez. Çünkü şairin kastettiği şeyi anlamak başkalarına zor gelir. Zira başkaları şairin kendine ve halk edebiyatına has olan kelimelerini anlaması için şairin yaşadığı coğrafyayı, hayatı, dönemi, kültürü bilmesi gerekir. Ayrıca bununla beraber edebiyat bilgisine ihtiyacı vardır. Bu durumlarda şairin kastettiği kavramın anlaşılması mümkün hale gelir. Örneğin: موت المؤلف “*Yazarın vefatı*”², kullanımı okuyucunun şairin hayatını ve şiirinde ne kastettiğini, metni sorgulama yoluyla şairin duygu ve zekâsını anlamasına yardımcı olan bir yöntemdir.

el-Câhız (ö. 255/869), şiir tercümesinin zorluğundan şöyle bahsetmiştir. “*Bir şairi anlamak istediğinde onun düşündüğü gibi düşünmeli ya da yaşadığı gibi yaşamalıdır. Ondan sonra ne kastettiğini anlayabilirsin.*”³ Bu metoda, edebiyatta المنهج البنّوي ‘*yapısalcı yaklaşım*’ denilmektedir.

¹ Helil b. Ahmed El-Ferâhîdî, *el-Ayn*, thk. Mehdi el-Mekzûmî ve İbrahim Es-Samîrî, (Mektebatül-Hilal, ty,) c.1, s.251.

² Cunatân Karl, *Mukkadimetü'l-Kâsiretü Rolan Bart*, Trc. Samih Farîc, Kazr, (Müessesetü'l-Hendavi li't-Ta'lim ve's-Sekâfa, 2016), s.315.

³ el-Câhız, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, (Mektebetü'l-Hilal, Beyrut , 2002), c.1, s. 53.

Arap şiiri: Hayal, biçim, duygu ve olay örgüsünden oluşur. Vezin¹, kafiye², Revi³ ve uyaktan oluşan beyit için uygun kelimeleri seçmek bazen şairin kastettiği manayı anlama görevini okuyucunun üstüne yüklemesi sebebiyle şiir bir özelliğini kaybederse şairin kastettiği şeyi anlamak zorlaşır.

¹ Arap şiirlerin ölçüsüdür ve onlara bahır denilir. 16 tane bahır vardır. Onlar: Tavi, Kamil, Sari’u, Vafir, Basit, Reciz, Mukadib, Madid, Muataka’rib, Hazc, Münsarihü, Reml, Muzari, Müctas, Hafî’f ve Resi’ü. İmel Bedîu Yakub, *el-mu’cemü’l-Müfasssal fi İlmil-Aruz vel-Kafiye ve fununu’s-şiiri*, (Darû’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, 1992), s.247-347.

² Kafiye; el-Halîl’e (ö. 175/791) “*Aruz sahibi*” göre: Şiirin en son kelimesindeki ilk cezmiden sonraki harfleridir. Öğrencisine göre; el-Ahfeş el-Evsat (ö. 215/830 [?]): Şiirin en son kelimesidir. Bkz. İmel, *el-mu’cemü’l-Müfasssal fi İlmil-Aruz vel-Kafiye ve fununu’s-şiiri*, s.247-347.

³ er-Revi: Şiirin son harfidır ve onun ile kaside adlandırılır. Örneğin: R harfi kasidesi ve M harfi kasidesi. Bkz. İmel, *el-mu’cemü’l-Müfasssal fi İlmil-Aruz vel-Kafiye ve fununu’s-şiiri*, s.247-347.

1.2. ŞİİRİN TERİM MANASI

Arap şiirinin birçok tanımı vardır. Bizim zikredeceklerimiz bunların en önemlileri, bilinenleri ve kolay anlaşılınlarını kapsayacaktır. Arap şiiri: “*Bilerek, kasıtlı olarak söylemiş kafiyeli sözlerdir*”.¹ Yani şiir kasıtlı olmadığı için Kur'an'daki ayetler ve Hz. Peygamber'in (sav.) sözleri bunun dışındadır. Allah, Hz. Peygamber'e (sav.) şiir okumayı yasakladı ve şöyle buyurdu: “*Biz, o Peygamber'e şiir öğretmedik. Bu, ona yaraşmaz da. O (na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.*”² Ve Allah O'na şiir yazımını da yasakladı ve yazma isteğini de ondan aldı. Böylece Hz. Peygamber'e (sav.) kasıtsız şiir ve vezin uğramadı.

Bu nedenle Hz. Peygamber'in (sav.) herhangi bir sözü şiir değildir, çünkü şiir özelliklerini kaybetmiştir. Kasıtlı olmaması durumuna örnek olarak Hz. Peygamber Huneyn Savaşı'nda etrafı kâfirler ile kuşatılmış ve Ebû Sûfyân atının gemini eline almışken Tirmizi'nin Bera b. Azib'den rivayet ettiği şu hadis verilebilir:

"أنا النبي لا كذب، أنا ابن عبد المطلب"

“Ben Peygamberim, bunda yalan yok. Ben Abdulmutalib'in torunuyum”³.

Bu hadis, Arap şiirinin bir veznine uymaktadır. Ama kasıtlı olmadığı için beyit olarak sayılmamaktadır. Bu hadis hakkında Kâdi İyâz şöyle demiştir:

“Bazı insanlar bu hadisin şiir vezinlerine uyduğunu inkar etmektedir ve bunlar şiir veznine uymaması için hadisin son hareketlerini değiştirmeye çalışmıştır. Bu hareketi Allah Resulüne (sav.) meydan okumamak için yapmışlardır. Aynı zamanda unuttular ki, vezne uyuması için şiir kurallarına göre bir hareke, ikileme veya harf değiştirmek mümkündür.”⁴ Özünde sadece şiir veznine uyan, şiir olarak isimlendirilmeyen bir cümledir. Bu kasıtsız durum aslında Hz. Peygamber (sav.)'in fesahati ve belâgatini göstermektedir.⁵

Hz. Peygamber (sav.) kısa konuşmayı sever, uzun uzun konuşmayı ve gevezeliği ise sevmezdi. Bir hadisinde şöyle buyurmuştur;

"وإن أبغضكم إليّ وأبعدكم مني مجلسا يوم القيامة الثرثارون والمتشدقون والمتفيهقون"

“Kıyamet günü benden en uzak bulunacak olanınız, gevezeler, boşboğazlar ve yüksekte atanlardır.”⁶

Ebû Hureyre'den gelen bir rivayette Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular:

¹ Muhamed el-Kârî, *Mirkatü'l-Mefatih Şerhi Mişkati Mesabih*, Şerhü: el-Katib et-Tebiriri, thk. Cemal Atani, (Darû'l-Kutubi'l-İlmiyye Beyrût, ty), c.9, s.31.

² Yasin Sûresi: 36/69

³ Tirmizî, Cihâd, 34 (no. 1688), c.3, s.310.

⁴ Muhammed el-Kârî, *Mirkatül Mefatih Şerhi Mişkati Mesabih*, s.37.

⁵ Bu konu ile ilgili daha detaylı bigiyi tezin son bölümünde vereceğiz.

⁶ Tirmizî, el-Biru ves-Sila, 61 (no. 2018), c.3, s.545.

" فضلت على الأنبياء بست: أعطيت جوامع الكلم، ونصرت بالرعب، وأحلت لي الغنائم، وجعلت لي الأرض مسجدا وطهورا، وأرسلت إلى الخلق كافة، وختم بي النبيون "

“ Diğer Peygamberlere verilmeyen altı şey bana verilmek suretiyle üstün kıldım; bana az sözle çok mana ifade etme gücü verildi. Düşmanların kalbine korku salmam hususunda bana yardım edildi. Ganimetler bana helal kılındı. Yeryüzü bana temizlik vasıtası ve mescit kılındı. Tüm insanlığa Peygamber gönderildim ve benimle peygamberler sona erdi.”¹

Hız. Peygamber Arapları Kur'an-ı Kerim'in sözleri ve belâgatıyla aciz bırakmıştır. Çünkü Hız. Peygamber'in (sav.) belâgati Kur'an ve bütün insanların belâgatından gelir.² Zaten Araplar bunu kabul etmiş ve “O en fasih konuşan ve belâgati en güçlü olandır”³ demişlerdir. Bu fasihlik ve belâgat hadislerin rivayet edilmesine ve ezberlemesine çok katkıda bulunmuştur denebilir.

Şiirlerin özel kuralları ve düzenlemeleri vardır. Şiir vezin düzenini sağlayan her söze şiir denilemez. Beyit olarak isimlendirilen sözün toplumu etkilemesi gerekir, yoksa şiir denilemez. Niyet sanat ve vezin gibi şartları taşıması gerekir. İcazu'l-Kur'an'ın müellifi buna işaret ederek Kur'an'da şiir bulunduğu yargısına karşı çıkmış ve şöyle demiştir; “Bir beyit vezni olsa dahi şiir değildir. En kısa şiir iki beyit ve fazlasıdır. İslâm ehlinde çoğu Arap dili ustası da bu görüştedir.” Şunu da söylemiştir: “İki beyit birbirinden farklı vezin ya da kafiyeyle yine şiir değildir.”⁴

Ahmed el-Şayib o da şöyle ifade etmiştir “ Şiir sadece uyumlu vezinleri olan bir söz değildir; bilakis bir niyet ve sanata ihtiyacı vardır. Kur'an ve Hız. Peygamber (sav.)'in hadisleri şiir niyeti ve kastında değildir.”⁵

Bu açıklama şiirin mahiyetini anlatıyor ki, o da vezin ve kafiyeyle oluşmaktadır. Veznin beyitin her iki tarafında aynı olması gerekmektedir. Eğer birinde olur diğerinde olmazsa ona şiir denilemez.⁶

¹ Müslim, el-Mesâcid vema'â' zihu Salât, 01 (no.523), c.1, s.237. Bkz. Tirmizî, es-Siyer, 5 (no.1553), c.3, s.212.

² Harun el-Mehdih, *Silsiletü dîresâtü'l belagiyetü va nekdiye min belagatil-Kur'an ve'l hadisi'n-Nebevi*, (Bamako/Mali, 2013), s.34.

³ Mustafa Abdurrahman İbrahim, *Fi'n-Nakdi'l-Edebi'l-Kadîm İnde'l-Arab*, (yy, Mekke 1998), s.73.

⁴ el-Baklânî, *icâzü'l-Kur'an*, (yy, ty), s.54.

⁵ Ahmed Şuâyib, *Usulu nakdi'l-Edebi*, (Mektebetün-Nahdatül-Mısriyye, 1994), s.295.

⁶ Nitekim veznine uygun olsa da şiir değildir. Örneğin; *Bahir Tavil* فعولن "وزنه: فعولن" من شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر "وزنه: فعولن" واصنع الفلك بأعيننا "وزنه: فاعلاتن فاعلن فاعلاتن *Bahri medid* 18/Kehf : 29. Başka bir ayette: *Bahri meczu* فعولن فعولن فعولن 11/Hûd: 37. Başka bir ayette: *Bahri meczu* فعولن فعولن فعولن 20/Tâhâ: 57. Bu ve benzer ayetlere baktığımızda da fark ediyoruz ki, vezin tek taraflıdır ve anlamı tam bir cümle değildir. Söyleniş amacı da şiir olması değildir. Verdiğimiz şiir tarifi ile ilgili, şimdiden bir Müslüman olarak Kur'an-ı Kerim'de ve Hız. Peygamber (sav.)'in hadislerinde vezin olarak uyum olsa dahi şiir olmadığını söyleyebiliriz.

1.3. İSLÂMIN BAŞLANGIÇINDA ŞİİR VE TARİHİ

Câhız'ın (ö. 255/869) dediğine göre şiir, Araplar nezdinde sanatını İslâmiyetten yüz elli ya da iki yüz elli yıl önce ortaya çıkarmıştır. Arap şiirinin çıkış tarihini daha yeni kabul edersek, ilk kaside yazan kişi; kardeşi Kuleyb b. Vail öldürmesinden sonra kaside yazan el-Mühehel b. Rabia Taglabidir. Arap şiirinin çıkışını detaylı şekilde incelersek onun İslâmiyetten önce yüz elli yılına dayandığını görürüz. Daha da detaylandırırsak iki yüz ellili yıllara dayanmaktadır.¹ Bu çok ince bir mülâhazadır. Çünkü tarih öncesi Arap şiirinin durumu bilinmemektedir.² Araplarda bu dönemde şiir dışında başka bir sanat yoktur. Bize ulaşmış şiirler ise vezin, kafiye ve bahirleri tam olarak ulaşmıştır. Bu da gayelerin çeşitli olduğu bir sistemdir. Günümüzde vezin ve terimleriyle bilinen bu ilim dalı eskiden, yaygın olan isimlerle bilinmiyordu. Bu Cahiliye döneminde yaşayanlar, vezin, bahir ve kafiye yönünden şiir düzenlemesini bilmiyorlardı demek değildir. Tam tersine nahiv ilmi yazılmadan önce ötre, üstün gibi hareketleri bildikleri gibi Araplar kendi dillerinde vezin, bahir kafiye de biliyorlardı.³

Bu sanat geliştiğinde ve şiirin sanatsal imajı tamamlandığında Araplar ve Acemlerin çok hoşuna gitti. Şiiri savaşlarında ve şenliklerinde söylediler, haz duydular ve onunla coştular.

İslâmdan önce şiir, düşmanlardan intikam almak için bir silah olarak kullanılmaktadır. İslâm geldikten sonra ise şiir kendisi için yeni bir yol açmıştır. İslâmi zaferleri öven bir çağrı aracı olmuştur. Dünya ve ahiret için çalışmak, toplumu ıslah etmek ve İslâmi inancı ortaya çıkarmak hususunda yeni tebliğin yani İslâmın ilkelerini ve zaferlerini övmek üzere kendisine yeni bir yol çizmiştir. Cahiliye de şiir, kabilelerin birbirlerini karalaması, benliğin ifadesi ve bireysel gerginliği, yani aşiretçiliği teşvik etmenin bir yolu iken, İslâm ile birlikte ahlaki ve manevi ilkelerin teşviki haline gelmiştir.

Bunlar İslâm'ın ilk döneminde kuvvetini arttıran ve hâkimiyetini sabitleştiren faktörlerdendir. İslâm şiiri daraltmamış aksine güzelleştirmiş ve kelime haznesini genişletmiştir. Müslüman şairlerin şiiri, müşriklerin yanlış yolda olduklarını belirtmek, onların hayallerini aşağılamak ve yine onları puta tapmaktan kurtarmak, hidayet, adalet ve özgürlüğe davet edici olarak kullanmalarını ve gururlanmalarını sağlamıştır.⁴

Müşriklerin kendileriyle övündükleri şairleri vardır. Onları hicivde savunurlar ve överler. Uhud Savaşı'nda olduğu gibi savaşlarda onları zafere teşvik eden övücü şiirleri vardır. Onların en ünlüleri: Abdullah b. ez-Zarbari, Ebi Sûfyân b. el-Haris (ikisi daha sonra Müslüman oldu) ve Kab b. el-Aşref el-Yahudi'dir.⁵

Müslümanların da yine Allah Resulü tarafından kafirlerin şiirlerine karşı koymak üzere görevlendirilmiş şairleri vardır. Örneğin; Hz. Peygamber (sav.)'in şairi olarak bilinen .

¹ Câhız, *el-hayavan*, c.1, s.74. Bkz. İbn Kûteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim Ad-Dinûrî, *Eş-Şiir ve 'ş-Şüarâ*, (Darû'l-Hadis ty, Mısır, 2002), c.1, s.288.

² Şevkî, *el-Asrül-Ca'hili*, s.38.

³ Abdülâziz el-Atik, *İlmü 'l-Arûz ve 'l-Kafiye*, (Darû'n-Nadatü'l-Arabiye Ve't-Tibâati ve'n-Neşri, 1987), s.08-09.

⁴ Şevki, *el-Asrül-İslami*, s.45.

⁵ Şevki, *el-Asrül-İslami*, s.47.

Hassan b Sabit, Abdullah b. Revaha ve Kab b. Mâlik. O dönem Müslüman ve kâfir şairler arasındaki şiirlerle çekişmelerin yaşandığı bilinen zengin bir dönemdir. Müslümanların zafer kazanmasıyla Müslüman şairlerin şiirleri Hz. Peygamberin kazandığı zaferleri anlatmaya başladı. Ve yine müşriklerin elde ettikleri zaferlerde de onları belirttiler.¹

Bu dönem sadece kılıç ile savaşmakla sınırlı değildir, Cahiliye döneminde olduğu gibi şiir ve hitabetle savaşa kadar uzanmıştır ki, hitabet, kılıç ve ifade şekilleri bir kabilenin öbür kabileye hâkimiyet kurmasının, şanın yükselmesinin, diğer kabileler gözünde büyüklüğünün temel şartıydı. Peygamberliğin geldiği dönemde bir taraftan kureyş kâfirleri, diğer taraftan ise Peygamberimize husumet besleyenler arasındaki durum birbirine benziyordu.² Araplar bu hicivleri takdir ettiler ve onun gücüne inandılar. Kureyşliler, Hassan b. Sabit'in hicivlerinden ileri derecede rahatsız oluyorlardı. Ama Abdullah b. Revaha ve Ka'b b. Mâlik'in şiirlerinden korkmuyorlardı; çünkü hicivleri putların ibadetinden bahsedirdi. Bu asırda hiciv, cahiliye döneminde olduğu gibi özellikle soy ve sülaleyi karalamak ve yermek için kullanılıyordu.³

Hassan b. Sabit, muhacir ve ensarın namuslarını koruduğu için onların gözünde üstünlüğü vardı. Hz. Peygamber (sav.) diğer şairlerin şiirinden daha çok onun şiirinde huzur buluyordu. Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadise göre, Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular:

"اهجوا قريشا فإنه أشد علي من رشق بالنبل" فأرسل الى ابن رواحة فقال: "اهجهم" فهجاهم فلم يُرض، فأرسل الى كعب بن مالك، ثم أرسل الى حسان بن ثابت... فقالت عائشة: فسمعتُ رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لحسان: "إن روح القدس لا يزال يؤيدك، ما نافحت عن الله ورسوله"

"...Kureyş'in kâfirlerine hicvedin çünkü onların bana yaptığı atılan oktan daha ağır geliyor. Bu vazifeyi yapmak için Abdullah b. Revaha'yı gönderdi ve ona da Kureyş'e hicvetmesini söyledi. Ama onun hicvinden Hz. Peygamber (sav.) razı olmadı ve Kab b. Mâlik'e gönderdi ama ondan da razı olmadı ve sonra Hassan b. Sabit görevlendirdi. Hassan b. Sabit onlara hicvetti ki, Hz. Peygamber (sav.), Hz. Âişe'nin naklettiğine göre şöyle dedi; "Hassan içimdeki var olan acıları bitirip beni rahatlatmıştır"⁴ ve yine şöyle dediğini duydum:

"Sen Allah'ı ve Rasulunu savunmaya devam ettiğin sürece ruhu'l kudüs seni desteklemeye devam edecektir."⁵ Hz Hassan peygamberi savunur ve Peygamber izin verdiği zaman da onlar adına cevap verirdi. Bunun için "peygamberin şâiri" olarak adlandırıldı.

¹ Şevki, *el-Asrül-İslamî*, s.48. Bkz, Durmuş İsmail, "Şiir", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.39, s.148.

² Şevki, *el-Asrül-İslamî*, s.45-47.

³ Taha Ahmed İbrahim, *Tarih-u Nakdi'l arabi inde'l-arab mine'l-Asri el-Cahili ile'l-Asri Er-Rebi el-hicri*, (yy, ty), s.31-32. Bkz. el-Barkû'ki, *Şerhü Divânü Hasan b. Sâbit*, (el-Mektabatül-Kübrâ/Mısır, ty), s.III.

⁴ Müslim, Fazâ'il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2490), c.2, s.1164.

⁵ Müslim, Fazâ'il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2490), c.2, s.1164.

1.4. KÜTÜB-İ SİTTE'DE ŞİİR DİLİNİN DURUMU

İslâm'ın gelmesinden önce Araplar İslâmi açısından maddi ve manevi putlara ibadet etmeyi din kabul ediyorlardı. Binicilik, avcılık, kumar oynamak, şarap içmek, açık ya da kapalı olarak gazel okumak ve kabileler arasında savaş yapmak en çok görülen uğraşları arasındaydı.¹

Şiirler bu sosyal ortamdan “ *insan çevresinin çocuğudur*”² denildiği gibi maddi ve manevi yönlerden etkilenmiştir. İnsan genel olarak etrafında bulduğu şeylerden kazanımlar elde eder. Dolayısıyla ondan etkilenir ya da onu etkiler. Cahiliye dönemi şairlerinin durumu da böyleydi. Bu faktörler kasidelerini etkileyerek şiirlerinde müstehcenlik yani kötü ahlakı ve abartmaları ortaya koyup sahte ve yanlış duygulara neden olmuştur. el-Asma'i'nin dediği gibi “*Yalan söylemek şiirin güzelliğinin ve gücünün odak noktası ise şiirlerde kötülüğü güçlendirir ve kolaylaştırır, iyi yönleri ise zayıflatır.*”³

İslâm geldiğinde bu cehalet dolu bakışı ve zihniyeti değiştirmiştir. Yararlı bir şey dışında hiçbir şey söylemeyen pragmatik bir toplum ortaya koymuştur ve yine hayata bakış şeklini ve bunun işaretlerini belirlemiş, güzel iş yapan her Müslümanı mükafatlandırmıştır. Yasak olan şeyleri şiirinde veya sözlerinde yermiştir. Ama şiirin özü olan vezin, bahir ve gayelerine dokunmamıştır. Bilakis İslâma göre dini kelimeler kullanarak müfredatını artırmış ve bundan da yeni duygular meydana gelmiştir.

Bununla birlikte bu yüce din ihtiyaç olduğu halde bu kelimeleri kullanmayı yasaklamamıştır. Nitekim Kureyşli kâfir şairler peygamberi hicvederek onun namusuna dil uzattıklarında da böyle olmuştur. Peygamberimiz Hassan b. Sabit'e onlara cevap vermesini⁴ emretmiştir.⁵

Şiir, İslâmın ilk döneminde, dizilişinde, vezninde ve kafiyesinde İslâm öncesi dönemde bilindiği gibidir. Çok fark olmamış, fakat cahiliye kelimeleri değişerek yerine Kur'an'dan gelen kavram ve kelimeler kullanılmıştır. Örneğin: Allah, kâfir, cennet, cehennem, mahşer gibi. Yine mana ve duyguda da ilaveler olmuştur.

1.4.1. Âmir b. Akva'nın beyiti

el-Buhari'den rivayetle gelen bir hadiste, bir şiir söylemesini istediklerinde Seleme b. Akva'dan, o da kardeşi Âmir b. Akva'dan şöyle buyurdu:

ولا تصدقنا ولا صلينا

اللهم لولا أنت ما هدينا

¹ Şevkî, *el-Asrül-Cahili*, s.236.

² Edebiyatçılar arasında yaygın bir kullanımdır.

³ el-Berkukî, *Şerhü Divani Hasan b. Sâbit*, s. ص “giriş”.

⁴ Anılan şiir üzerinde duracağız.

⁵ Hadislerden öz değerlendirmelerden sonuncuda bu neticeye vardık.

وثبت الأقدام إن لاقينا

فاغفر فداء ما اقتفينا

إنّا إذا صبح بنا آتينا

ألقين سكينه علينا

وبالصّياح عوّلوا علينا¹.

“Ya rabbi sen olmasaydın biz hidayete eremezdik, sadaka ve zekât vermez, namaz da kılmazdık, yanlış yaptığımız şeyleri affet, ayaklarımızı dininde sabit kıl, bize huzur ve sükûnet ver, çılgılık ve ses ile bizden yardım istendiğinde geliriz.”

Bu kaside duygu ve samimiyetle doludur. Hendek Savaşı’nda şehit düşen şairin² sözü, İslâmi kelimelerle oluşmuştur. Örneğin: Allah, sadaka, hidayet, gufran, sükûnet.

İslâm, cahiliye şiir dilini ve kelimelerini müstehcenlik ve fahiş sözlerden kurtarıp korumuş, yeni dinin diline ve terimlerine yakın olan müfredat ve anlamlı şiirleri almış, onları örnek vermiş ve kullanmıştır ki, eski milletlerin başına gelenler hakkında düşünüp Hz. Peygamber (sav.), sahabe ve tabiinden selefi salihin yaptığı gibi ibret alınsın.

1.4.2. İmru'l-Kays'ın kasidesi

Buhari kitabında rivayet ettiği gibi, Fitne, savaş dramı ve bunların toplumdaki sonuçlarıyla ilgili İmru'l Kays'ın kasidesi bahri kâmil veznindendir. Buhari de İbn Uyeyne Halef b. Havseb'den şöyle rivayet edilmiştir; onlar (sahabe ve tabiin) savaş durumunda fitnenin akıbetini ve başlarına gelecek şeyleri canlı tutmak için bu beyitleri örnek vermeyi severlerdi. Çünkü bu şiir onları savaşa girmekten alıkoyar aldanmalarına engel olurdu. Örneğin şu şiirde olduğu gibi;

تسعى بزینتها لكل جهول

الحرب أول ما تكون فتنة

ولث عجوزا غير ذات حيل

حتى إذا اشتعلت وشبّ ضرامها

مكروهة للشّم والتقبيـل³

شمطاء ينكر لونها وتغـرث

Savaşın ilk amacı fitnedir, cahiller bunu güzel göstermeye gayret ederler, savaş başlayıp kızıştığında, arkasında kimsesi olmayan yaşlılar bırakır. Ne koklamaya ne öpmeye gelinmeyen yaşlılar kalır.

1.4.3. Lebid'in beyiti

¹ Buhârî, el-Edeb, 90 (no.6138), c.4, s.119.

² Bu kasidenin kime ait olduğu konusunda ihtilaf vardır. ileride daha detaylı bilgi vereceğiz.

³ Buhari, Fitne, 17 (hadıs no. yok), c.4, s.320.

1.4.4. Hadislerden Faydalanılacaklar

Bu hadisleri okumakla faydalanacağımız şeyler şu şekildedir;

- 1- Peygamberimiz (sav.) şiiri sever, okur ve örnek verirdi ama şiir yazmazdı.
- 2- İnsan, eserin sahibini beğenmeyip te eser kendisini beğenebilir, nitekim Tarfa b. Ebi Abid gibi kâfir olduğu halde şiiri beğenilmiştir. Çünkü onun şiirinde hakikat ve hikmetler vardı. Tıpkı Selef-i Salih de İmru'l-Kays'ın şiirinde yaptıkları gibi. Çünkü onun şiirinde Arapların trajedi (dram) ve fitnelerinden alınacak dersler vardı.

1.5. KÜTÜB-İ SITTE'DE ŞİİR BAHİRLERİ VE AMAÇLARI

بَحْرُ kelimesinin tekili بَحْرٌ 'dir. Bu da Arap şiirlerinin kalıplarının oluşumu demektir. Bu kalıplardan vezinsiz olanlar da vardır. Bu kalıplar tef' ile, kafiye ve reviden oluşur ve buna bahir adı verilir. Bu durum da suyu almakla bitmeyen denize benzetilmiştir. Şiiri oluştururken ki vezinlerin sonsuz oluşu denize benzetilmiştir.¹

el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (ö. 175/791) Arap şiirlerinden on beş bahir türetmiştir. Ve öğrencisi el-Ahfeş el-Evsat (ö. 215/830 [?]), on beş bahirin üstüne bir bahir eklemiş "Habeş veya Mutadârik" ve böylece on altı bahir olmuştur. Bunlar;

1-Tavîl 2-Medîd 3-Vâfir 4-Kâmil 5-Hezc 6-Basît 7-Racez 8-Sarî 9-Münsarih 10-Mudâr'i 11-Mükdadib 12-Ramil 13-Mütêdârik 14-Hafîf 15- Habeş 16-Muktadab'dır.²

Bu bahirler biraz önce zikrettiğimiz gibi terimleri bilinmeksizin Cahiliye Dönemi'nde bilinen bahirlerdir.

Kütüb-i Sitte'de bu bahirlerden bazıları geçmektedir: Tavil, Kamil, Vafir, Racez ve Muktadab gibi. Eserin içinde en çok kullanılan bahir ise Racezdır; çünkü doğaçlama olarak söylemesi kolaydır ve Araplar bir şiir söylemek istediklerinde adet olarak Racez bahrinde söylerler.

1.5.1. Tavîl Bahri³

1.5.1.1. Labid'in beyiti ve kelime ve hadis şerhi

Müslim'den gelen bir hadiste, Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber (sav.)'den şöyle nakletti:

¹ İmel, *el-Mu'cemül-Müfasal*, s.164. Daha detaylı bilgi için İmel'in, *el-Mu'cemül-Müfasal eserine*, bkz.

² Abdul-Aziz Atîk, *İlmü'l-Arûz ve 'l-Kafiye*, s.164.

³ Tavîl vezni: فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن # فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن bkz. İmel, *el-Mu'cemül-Müfasal*, s.99.

" أشعر كلمة تكلمت بها العرب كلمة لبيد: ألا كل شيء ما خلا الله باطل ¹"

"Arapların telaffuz ettiği kelimelerin en duygusal ve anlamlısı Labid'in sözüdür." (Allah dışından her şey batıldır, yalandır.)"

Başka bir rivayette Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdu:

أصدق كلمة قالها شاعر كلمة لبيد ²

" Şairin en doğrusu Lebid'dir."

Başka rivayette Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular:

" أصدق بيت قالته الشعراء ³"

" Şiirlerde kullanılan beyitlerin en doğrusu Lebid'in beytidir".

Ve başka bir rivayette Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular: " Şairlerin söylediği sözlerin en doğrusu onun sözüdür. "⁴

إن أصدق كلمة قالها شاعر كلمة لبيد

Tirmizi'den gelen bir rivayette, Ebû Hureyre, Hz. peygamber (sav.)'den şöyle nakletti:

أشعر كلمة تكلمت بها العرب قول لبيد ⁵

" Arapların kullandığı en doğru şiir sözcükleri Lebid'in sözcükleridir".¹ demiş ve kasideyi tekrar etmiştir.

1.5.1.1.1 Kelimelerin Şerhi

كَلِمَةٌ : Arapçada tek kelime için kullanılır, yani müfret demektir. Ayrıca Kur'an'da geçtiği gibi cümle içinde kullanılır.

Örneğin Kur'an'da Müminun Suresi 100. ayette, kâfirlerin yüce Allah'a şöyle sesleneceklerini ifade edilmektedir;

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ، لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ⁶

"Nihayet onlardan birine ölüm gelince, Rabbim! Beni dünyaya geri gönder ki, terk ettiğim dünyada salih bir amel yapayım" der.

Bu ayette cümle, uzun bir ayet olmasına rağmen "kelime" olarak isimlendirilmiştir.

باطل Ebediliği ve varlığı olmayan anlamındadır, iftiraya benzemektedir.

¹ Müslim, Şiir, 01(no. 2256), c.2, s. 1172-1172.

² Müslim, Şiir, 01(no. 2256), c.2, s.1172-1172.

³ A.y

⁴ A.y

⁵ Tirmizî, el-Edeb, 104 (no.2849), c.4, s.531.

⁶ Müminun Suresi: 40/99-100

1.5.1.1.2 Hadis Şerhi

Hiz. Peygamber (sav.) bu hadis-i şerifte şöyle ifade ediyor: İslâmın gelişine kadar cahiliye döneminde Arapların söylediği en güzel cümle cahiliye şairi Lebid'in söylediği cümledir “Allah dışında her şey batıldır, yalandır”; çünkü bu beyit büyük bir anlam taşır. Hiz. Peygamber (sav.)'in gözünde en iyi olmasının sebebi bu şiirin manasında Allah'ın birliği ve Tevhidin bulunmasıdır. Çünkü Allah'ın dilemesi dışında hiçbir güzellik, iyilik, hayır ve varlık yoktur, O'ndan başka bir ilah yoktur ve O her şeyin aslıdır.

Beyit, ikinci kısmın söylenmesiyle tamamlanır. Çünkü manayı tamamlayan bu beyittir, ama hadiste bu kısım zikredilmemiştir. Çünkü Hiz. Peygamber (sav.) konuşurken sadece ilk beyitte temas etmiştir. Ama Lebid'in divanında tam hali şöyledir;

ألا كل شيء ما خلا الله باطلاً وكل نعيم لا محالة زائل¹

“Allah dışında her şey batıldır, yalandır ve kuşkusuz ki dünyadaki bütün nimetler tükenecektir”.

Rivayet ediliyor ki; Lebid şiir okurken “her nimet tükenecektir” dediğinde Hiz. Ebû Bekir yanındaydı ve ona şöyle buyurdu: “Bu yalandır, Allah'ın nimetleri bitmez” dedi, daha sonra ondan özür diledi.²

Lebid cahiliye şairiydi, kavminin içinde doğru söyleyendi ve şiirleri de bedevi şiirlerinin en kaliteliyelerinden olduğu söylenebilir.

1.5.1.2. Hassan b. Sabit'in Kureş'i hicvetmesi ve hadisteki kelimeleri

Yine Hassan b. Sabit'in genel olarak Kureş'i hicvetmesi, özel olarak Ebû Sûfyân b. Haris'i hicvetmesi de bahri tavillerindendir. Müslim'in Hiz. Âişe'den rivayet ettiğine göre, Hassan b. Sabit dedi ki:

“يا رسول الله ائذن لي في أبي سفيان” قال: “كيف بقرابتي منه؟” قال: والذي أكرمك لأسلتكم منهم كما تسلّ الشعرة من الخمير فقال حسان قصيدته هذه:

وإن سنام المجد من آل هاشم بنو بنت مخزوم ووالدك العبد³

“Ya Rasulallah, bana Ebû Sûfyân'i hicvetmem için izin ver” ve Hiz. Peygamber (sav.) ona buyurmuş ki: “Benim ona olan yakınlığım hakkında ne düşünüyorsun?” Hassan

¹ Hanâ Nesrül-hak, *Divan-u Lebid ibn ebi Rebia Şerhü't-Tavâlisi*, (Dâru'l-Kitâbü'l-Arabî Beyrut, 1993), s. 45.

² Hanâ, *Divan-u Lebid ibn ebi Rebia Şerhü't-Tavâlisi*, s. 145.

³ Müslim, Fazâ'il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2489), c.2, s.1162-1163.

dedi ki; “Seni Peygamberlikle onurlandıran Allah’a yemin ederim ki hamurdan kıl parçasının çıkarılması gibi seni onlardan ayıracağım” ve Hassan şu kasidesini söylemiştir:

وإن سنام المجد من آل هاشم بنو بنت مخزوم والدك العبد

“Haşim ailesinden Mahzum’un kızının çocukları en üst şeref tepelerindendir ve senin baban (Ebû Sufyan) bir köledir”.

Başka bir rivayette Hz. Âişe şöyle nakletti;

استأذن حسان بن ثابت النبي صلى الله عليه وسلم في هجاء المشركين – ولم يذكر أبا سفيان وقال: لأسلنك منهم كما تسلسل الشعرة من العجين¹

“Hasan b. Sabit, Hz. Peygamber (sav.)’den müşrikleri hicvetmek için izin istedi (Ebû Sûfyân adını zikretmedi)”, Hassan b. Sabit bunun üzerine; “Hamurdan bir saç nasıl çıkarılıyorsa, Hz. Peygamber (sav.)’i öyle çıkaracağı.” dedi.

1.5.1.2.1 Hadisteki Kelimelerin Şerhi

والذي أكرمك: Bir yemin türüdür.

هجاء: Hicvetmek, yani birisine kötü söz söylemek, rezil etmek kusurlarını ortaya çıkarmak demektir.

لأسلنك: Zararsız olarak seni çıkaracağım demektir.

عجين Suyla karılan un demektir

سنام المجد: En üst şeref tepesidir ya da yüksek bir makamdır. İyilik ve dürüstlük anlamına gelir.²

1.5.1.3. Hassan b. Sabit’in beyti, kelimeleri, hadis şerhi ve faydalanılacakları

Buhari’den gelen bir rivayette Bahri Tavil örneği vardır. Mesruk’tan rivayetle: “Hz. Âişe’nin evine girdik ve Hassan b. Sabit oradaydı, ona beyitlerinden güzel bir beyit söyledi”³, şöyle buyurdu;

حصان رزان ما تزن بريية وتصبح غرثي من لحوم الغوافل

“Hz. Âişe hem iffetli hem de akıllı bir kadındır ve dışarıda pek dolaşmaz, evinde kalır ve başkaları ile uğraşıp dedikodu yapmaz.”

¹ Müslim, Fazâ’il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2489), c.2, s.1162-1163.

² Tam açıklaması kütüb-i Sitte’de şiir temaları konusunda gelecektir.

³ Arapçası şöyle: دخلنا على عائشة رضي الله عنها، وعندها حسان بن ثابت ينشد لها شعرا، يشبب بأبيات له:

فقلت له عائشة: لكنك لست كذلك، قال مسروق: فقلت لها لم تأذنين له أن يدخل عليك؟ وقد قال الله تعالى: "والذي تولى كبره منهم له عذاب عظيم": " وأي عذاب أشد من العمى؟ قالت له: إنه كان ينافح، أو يهاجي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم¹

Mesruk Hz. Âişe'ye dedi ki; niye evine girmesine izin verdin? Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyurdu: Onlardan her kişiye kazandığı günah nisbetinde ceza vardır. Günahın büyüğünü yüklenene de büyük bir azap vardır². Hz. Âişe dedi ki: "Körlükten daha şiddetli olan azap nedir? Ve Hassan Hz. Peygamber (sav.)'i savunur ve onun adına kâfirlere hicvederdi."

Mesruk'tan başka bir rivayette, Hz. Âişe şöyle buyurdu:

جاء حسان بن ثابت يستأذن عليها، قلت: أأأذنن لهذا؟ قالت: "أوليس قد أصابه عذاب عظيم" - قال سفيان: تعني ذهاب بصره - فقال: حسان رزان ما تزن بريبة وتصبح غرثي من لحوم الغوافل قالت: لكن أنت³

"Hassan b. Sabit Hz. Âişe'ye gelip evine girmek için izin istedi ve Mesruk, Hz. Âişe'ye dedi ki: Nasıl ona evine girmesi için izin veriyorsun? Ve Hz. Âişe şöyle cevap verdi: Zaten büyük bir azap çekmiş olmaz mı? Süfyân dedi ki: "Yani kör olduğundan bahsediyorsun" Hassan şu beytini söyledi...

Başka bir rivayette Hz. Âişe dedi ki:

"إنه كان يدبُّ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم"⁴ ولم يذكر البيت

"O, Hz. Peygamber (sav.)'i savunuyordu" demiş ama beytini zikretmemiştir.

1.5.1.3.1 Kelimelerin Şerhi

يُسَبِّحُ: Gazel söylemek veya birinin hakkında güzel şeyler söylemektir.

بأبيات له: "Kendisine ait beyitleri söylüyor" demektir.

خصان: Kocasının dışındaki erkeklerden uzak olan iffetli kadın demektir.

رزان: Akıllı ve onurlu, çok dolaşmayan, genellikle evinde duran kadın demektir. Erkekler için (رزين) kullanılır.

ما تُرَنَّ: Başkası hakkında kötü düşünmeyen bir kadın demektir.

بريبة: Şüphesiz demektir.

غَرَّتِي: "Acıkmış bir kadın demektir ama mecaz anlamında kullanılmıştır. Dedikodu yapmayan ve başkaları hakkında konuşmayan kadınlar için kullanılır. Erkekler için (غَرَّان) kelimesi kullanılır.

¹ Buhârî, el-Magâzî, 34 (no.4146), c3, s. 128. Bkz. Müslim, 34 (no. 2488), c.2,s. 1162.

² Nur Suresi: 24/11

³ Buhârî, Tefsîr, 09 (no.4755), c.3, s.268.

⁴ Müslim, Fazâ'il Hasân b. Sâbit, 34 (no. 2488), c.2,s. 1162.

الْعَوَافِل: Kötülüğü bilmeyen demektir, mecaz olarak kullanılır, başkası hakkında kötülük düşünmeyen kadın demektir.

أَسْتَكْذَلِك: “Sen öyle değilsin”‘ söylediğin sözün gereğini yapmadın. Çünkü iftirada ileri gittin, gıybet yaptın, çamur attın, suçladın demektir.

تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ: Hadis iftira ile ilgili, iftira hakkında konuşulanlar, ilgilenenler ile ilgilidir ve Hassan b. Sabit de Hz. Âişe’ye iftira atanların içindeydi ama yüce Allah onu bağışlamıştır.”¹

يُنَافِح: savunuyordu demektir

يُدَّبُّ: müdâfaa ediyordu ya da savunuyordu demektir.²

1.5.1.3.2 Hadis Şerhi

Bu bir özür kasidesidir, bu kasideyle Hasan b. Sabit ifk olayı ile ilgili Hz. Âişe validemizden özür diliyor, beytinde Hz. Âişe’nin güzel ahlakını, aklını, dedikodu yapmıyor oluşunu ve iffetli oluşunu övüyor.³

Bazı rivayetlerinde şöyle denmektedir; beyiti okuduktan sonra Hz. Âişe ona şöyle demiş: “Ama sen insanlar hakkında kötü şeyler söyleyenlerden değilsin”⁴, ve dedi ki “benim hakkımda duyduğun haberler gerçek değildi, sana bu haberleri beni sevmeyenler iletmışler”⁵. Hassan, Hz. Âişe’yi eşlerin en iyisi olarak nitelemiştir. İfk olayındaki iftiranın doğru olmadığını güzel bir beyit şeklinde söylemiştir.

فَإِنَّ الَّذِي قَدْ قِيلَ لَيْسَ بِلَائِي ط وَلَكِنَّهُ قَوْلُ امْرِئٍ بِي مَاجِ ل_____

“Benim hakkımda duyduğun haberler bana yakışmaz, ancak bana tuzak kuran birisinin sözüdür”.

Sahih-i Buhari’nin bir rivayetinde aslında Hasan, Hz. Âişe hakkında şüphelenenlerden biriydi: Hişam’dan işittim, babasından şöyle işittim:

سَبَبْتُ حَسَانَ وَكَانَ مِمَّنْ كَثُرَ عَلَيْهَا⁷، أَي أَكْثَرَ مِنَ الْخَوْضِ فِي حَدِيثِ الْإِفْكِ وَلِهَذَا كَانَ عُرْوَةَ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى يَسِبُهُ

¹ El-Herari Eş-Şefî, *el-Kevkebü'l-Vahâc Şerhi Sahîh Müslim*, (Darû'l-Minhâc Tavkû'n-Nacât, 1.bsk., Mekke, 2009), c.24, s.78. Kelimelerin şerhleri için: el-Berkûkî, *Şerhü Divânî Hassan ibn Sâbit*, s.325. bkz. Şahin Laşin Musa, *Fethü'l-Mün'im Şerhi Sahîhi Müslim*,(Eş-Şeruk, 2002), c.9, s.497-501.

² Müslim, Fazâ'il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2488), c.2, s.1162.

³ Uzun bir kasidedir. Hz. Mesruk'un dediği gibi hadiste: kendi gazelini söylüyor, bu hadis *Şerhini Fethumun-im Şerhü Sahîhi Müslim*, Musa Lahin Laşin'in kitabında , c.9, s.487. El-Berkûkî, *Şerh-ü Divan Hassan b. Sâbit*, S.325. Bkz. Valid Arafât, *Divân Hasan b. Sâbit*, s.234.

⁴ El-Berkûkî, *Şerhü Divani Hassan ibn Sâbit*, s. 325.

⁵ A.y

⁶ A.y

⁷ Buhârî, Tefsîr, 34 (no. 4145), c.3, s. 126.

“Hassan ifk olayı ile ilgili çok konuşanlardan biriydi, Hz. Âişe’yi suçladı”, Urve b. Zubeyr, Hz. Âişe’ye inanmadığı için ona küfür ediyordu.

Bu ayette :

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَبِيرٌ لَّكُم لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ¹

bahsedilen, “ iftirayla ilgili konuşan ve münafık olan Abdullah b. Ubeyy ve Hamnata bnt. Cahş idi. Bu konuda Mesruk b. Cedda şöyle diyor; Hassan ifk olayını ortaya atan Abdullah b. Übey’i tasdik edenlerden birisiydi.

İnsanlar bu konuda ihtilaf etmiş. Hassan ifk olayına dahil miydi yoksa değil miydi? Kendisi kırbaçlandı mı kırbaçlanmadı mı?”² Evet Hassan ifk olayına karışmıştır ama had cezasının uygulanıp uygulanmadığını Allah bilir. El-Barkuki eserinde Hassan Safvan b. Muattal’a atılan iftira üzerinde şiir yazdığını belirtmiştir.³ Ama muhakkık olan Dr. Velid’in Hassan’ın divanını araştırırken, beyitleri inceleyen kitabında ifk olayıyla karşılaştığında şöyle demiştir:

“Safvan’ın ona vurduğu ispat edilmiş ve daha sonra darp olayı önce miydi sonra mıydı bilmiyorum” demiş ama Hassan’ın, Safvan hakkında şiir söylediğini belirtmemiştir. Bilakis vurmaya zikretmekle yetinmiştir. Hassan bu yaralamanın karşılığında ondan hibe istemiş ve o da onu Marya Kibtia’nın kız kardeşi ile evlendirmiş.⁴

Bu iftiradan dolayı dövüldüğünü söylüyor ve bu konuda şöyle diyor: Safvan Muattal Sulemi, ifk olayından temizlendiğinde kılıç ile Hassan’a vurdu. Bundan önce şu şekilde adak adamıştı; *Eğer Allah Hassan’ı bu olayı temize çıkarırsa Hassan’a kılıç ile kesinlikle vuracağım* demişti. Çünkü Hassan, Hz. Âişe validemize iftira atanlardandı. Kendisi nefsanî arzulardan uzaktı. Herhangi bir kadın hakkında bir şey söylememiştir. Kendisi Hendek Savaşı’na katılmış ve diğer savaşlarda da hazır bulunmuştur. Peygamberimizin katıldığı savaşlardan hiçbirinden geri durmamıştır. Muaviye döneminin sonlarında vefat etmiştir⁵. Bu vuruş hayatını etkilemiş, savaşa katılamaz hale gelmiştir. Çünkü her şeyden korkar olmuştur. Nitekim korkaklığına mazeret bulmak için uğraşan bazı alimler böyle demişlerdir. Bu konuda Safiyye bnt. Abdulmuttalib’in cesareti ve Hassan’ın korkaklığını anlatan bir kıssa vardır. Kıssanın özeti şöyledir;

Dediler ki Hassan’ın savaş alanına inmekten korkması sebebiyle Safiyye Hendek Savaşı’nda Yahudilerden birisini öldürdü. Hassan kaleye, kadınların arkasına sığındı, Peygamber ve sahabe düşmanla karşı karşıya oldukları için bu duruma dikkat etmemişler. Süleyman Salih, Hassan b. Sabit’in korkaklığı hakkında bir kitap yazmıştır

¹ Nûr:24/11

² el-Herari Eş-Şefî, *el-Kevkebû’l-Vahâc Şerhi sahihi Müslim*, c.24, s.79. Zekeriyâ el-Ensârî ve Es-Seniki Mısri, *Minhatül-Bari şerhi sahihil-buhari (Tuhfetül-Bâri)*, (thk. Dariu’l-Ârimî, Mektebatür-Rüşd Neşr ve’t-Tiba’at Riyaz, 2005), c.8, s.66.

³ Bkz. El-Berkûki, *Şerhü Divani Hassan ibn Sabit*, s.“ج” girişinde .

⁴ Arafât, *Divân Hassân ibn Sâbit*, s.14-284.

⁵ Arafât, *Divân Hassân ibn Sâbit*, s.103.

ki adı “*Hassan korkak değildi*” idi. Eserde bu hikâye ve senedleri düzgün bir şekilde zikredilmiştir.

Zehebi, ibnu’l-Cevzi ve ibn İshak gibi isimler bu olay hakkında hiç yorum yapmayan kişiler arasındadır. Bu olayı inkar eden alimler arasında örneğin Ebi Ömer b. Abdilber ve onun iki kitabı *el-İstiâb* ve *ed-Dürer* vardır.

Sonuç olarak: Bu hikayenin senedi kopuktur. Rivayet edenlerin bazılarının bilgisizliğinden dolayı böyle kopukluklar olmuştur ve metni de çelişkilidir. Çünkü aynı hikâyede iki farklı rivayet vardır; Bu olayın Hendek Savaşı’nda olduğunu rivayet edenler Ummu Urva, el-Hakime, İbn İshak, Taberani, Ebi Farac el-İsfehani ve Vakidi’dir.

Uhud Savaşı sırasında oldu diyenlere örnek ise: Taberani, Bezzar ve Vakidi’nin rivayetleridir ve bazı rivayetlerinde bu olayla ilgili bir bahis yoktur. Ummu Urva’nın ve Ebi Ya’la’nın rivayetleri gibi.

Bu olay Sahih-i Buhari’de geçmektedir fakat Hassan’ın korkak olduğu ile ilgili bir bahis yoktur.¹

Ve bu güzel çalışma şüpheli durumları ortadan kaldırmış, bu hikayeyi geçersiz kılmıştır. Hz. Hassan cahiliye ve İslâmın en büyük şairlerinden biridir, pek çok savaşa katılmıştır, divanı buna delil teşkil etmektedir.

Yaşadığı savaşları şiir olarak anlatmış ve savaşa katılanların içinde olduğu birkaç kasidesinde geçmektedir. Müslüman olmadan önce altmış yaşındaydı, birkaç savaşa katıldıktan sonra güçsüz düşünce savaşa katılmayı bırakmıştır. Bir kasidesinde şöyle anlatıyor;

أضّرّ بجسمي مرّ الدهر ————
وقد كنت أشهد عين الحروب
وخان قراع يدي الأكل
ويحمرُّ في كفي المنصل²

“Yıllar geçtikçe vücudum güçsüzleşti ve ellerim de güçsüz kaldı, eskiden savaşlara katılıyordum ve kılıç elimde kırmızıya bulanıyordu”.

Eğer Hassan b. Sabit korkan biri olsaydı, diğer şairler bunu ifade ederlerdi fakat tarihte böyle bir şey olmamıştır. Bu da Hassan b. Sabit hakkında söylenenlerin yalan olduğunu göstermektedir. O, Hz. peygamber (sav.)’in şairdir, onu dili ve elleri ile savunmuştur. Hz. Âişe’in naklettiği bir başka rivayette ibn Abbas’tan şöyle buyurdu:

“قدم حسان اللعين، فقال ابن عباس وما هو بلعين قد جاهد مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بنفسه ولسانه.
وعقب الذهبي بعده قائلا: “هذا، دال على أنه غزا”¹

¹ Süleyman Salih, *Hassân Lem Yekün Cebânen*, (yy, 1413), s.42-46-73-75-76-88-94-95.

² Arafât, *Divan Hasan b. Sabit*, c.1, s.432-298. Bu tür beyitleri Divanda bulmak mümkündür.

Hassan gelince “melun Hassan” geldi dediler, ibn Abbas ise itiraz ederek ne melunu? Hz. Hasan, Hz. peygamber (sav.)’i dili ve elleri ile savunurdu” dedi. Zehebi bu rivayete şunu ekledi bu olay onun savaştığının delilidir” dedi.

1.5.1.3.3 Hadisten İstifade Edilecek Hususlar

Sahabiler, izin aldıktan sonra Hz. Peygamber (sav.)’in hanımlarının evlerine, bazen din hakkında soru sormak bazen de ziyaret için giderlerdi ve bundan peygamberimiz herhangi bir sıkıntı hissetmezdi. Bu konuda pek çok hadis vardır. Yani peygamberimiz eşleriyle, sahabîlerin bulunduğu mecliste bulunurdu. Bu durum da bir erkeğin izin alıp eşiyle bulunan birinin yanına girebileceğinin göstergesidir.

1.5.1.4. İfk olayındaki ders

Bu konuda görüş bildirmeyenler Hz. Âişe’nin annesi Ruman ve babası Hz. Ebû Bekir’dir.

Olumlu tavır takınanlar ise Zeyneb bnt. Caş ve Hz. Âişe’nin yardımcısı Bureyra’dır.

Kötü tavır takınmış olan ise: Hz. Ali ’dir.

Bu konuda konuşanlar: Hassan b. Sabit ve Hz. Ebû Bekir’in kölesi Mistah’dır.

Bu olaydan dolayı helak olacak olanlar: Münafık olan Abdullah b. Ubey ve Zeyneb bnt. Caş’ın kız kardeşi Hamne bnt. Caş’dır.

Hz. Âişe’ye iftira atan kişi ise Safvan b. el-Muattal as-Sullemi’dir.

Bu olay, Mustalak Savaşı’ndan sonra “h. 7” dönüş sırasında gerçekleşmiştir.

Hz. Peygamber (sav.) bu olay karşısında hayrete düşmüş ve Cenab-ı Allah Hz. Âişe’yi temize çıkartınca da rahatlamıştır.²

¹ Zehebî, Şemsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Usman b. Keymâz, *Siyerü’l-Alâmu’n-Nûbelâ*, thk. Şueyb Arnavut’lu, (Mussesetür-Risale, 1996), c.2, s.518.

² Bu olay ile ilgili bkz. Buhârî, Tesîr, 10 (no.4757), c.3, s.269.

1.5.2. Recez Bahri¹

1.5.2.1. Abdullah b. Revaha'nın kasidesi, kasidenin kelimeleri, Beytin Muhasebesi ve Şerhi

Tirmizi'den gelen bir rivayette Hz. Enes, Abdullah b. Revaha'nın kaza umresinde Hz. Peygamber'in (sav.) huzurundayken şu şiirini okuduğunu nakletmektedir:

خَلُّوا بَنِي الْكُفَّارِ عَنْ سَبِيلِهِ الْيَوْمَ نَضْرِبُكُمْ عَلَى تَنْزِيلِهِ
ضَرْبًا يُزِيلُ الْهَامَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَيُذْهِلُ الْخَلِيلَ عَنْ خَلِيلِهِ²

“Kafir oğulları yoldan çekilin, Allah'ın bugün bize neler indirdiğini göstereceğiz,

Öyle bir vuracağız ki dost dosttan kaçacak hale gelecek”.

“Tirmizi bu hadisin Hasen-Sahih-Garib olduğunu söylemektedir. Tirmizi bu rivayet için şu açıklamada bulunmaktadır: “Bu hadis bazı muhaddislere göre en sahih olanıdır, çünkü Abdullah b. Revaha, Mute Savaşı'nda vefat etmiştir. Kaza umresi de Mute Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir.”³

İbn Sa'd'ın eserinde Abdullah b. Revaha'nın hicri yedinci senesi Zilkade ayında Hz. Peygamber (sav.) ile birlikte kaza umresinde Kabe'yi tavaf ettiğini nakletmektedir. Ayrıca onun önemli bir şair olduğunu ve Mute Savaşı'nda vefat ettiğini söylemektedir.⁴ İbn Sa'd'a göre Mute Savaşı kaza umresinden yalnızca bir yıl sonra yani hicretin sekizinci senesi Cemaziyelevvel ayında gerçekleşmiştir. Eserinin devamında, Abdullah b. Revaha'nın Mekke'nin fethi hariç Hz. Peygamber'in bütün gazvelerine ve seriyyelere katıldığını söylemektedir.⁵ İbn Sellam el-Cumahi ise I. Akabe anlaşmasına katıldığını fakat Bedir Savaşı'na katılmadığını öne sürmektedir.⁶

Zehebi de tıpkı İbn Sa'd gibi Mute Savaşı'nın kaza umresinden sonra gerçekleştiğini söylemektedir. O şöyle söyler: “Mute Savaşı kaza umresinden (h. 7) hemen altı ay sonra gerçekleşmiştir.”⁷ Buna binaen de, şiiri Abdullah b. Revaha'nın söylediği sonucuna ulaşmaktadır.

Abdullah b. Revaha'nın divanını incelediğimizde, onun biyografisini hazırlayan Velid Kassab onun Mekke'nin fethi dışında bütün gazve ve seriyyelere katıldığını ve hicri 8. Senede vefat ettiğini söylediğini görmüştük. Ayrıca o, yukarıda zikrettiğimiz her

¹ Recez vezni: مستفعان مستفعان مستفعان # مستفعان مستفعان مستفعان. bkz. İmel, el-Mu'cemül-Mufessal, s. 82.

² Tirmizî, el-Edeb, 104 (no.2847), c.4, s.529-530.

³ Tirmizî, el-Edeb, 104 (no.2847), c.4, s.530.

⁴ İbn Sa'd, et-Tabakâtül-Kübrâ, c.3, s.399-401. Valid, Divani Abdullah b. Ravaha, s. 22-29.

⁵ Örneğin: Bedir: 2.h, Uhud: 3.h, Hendek: 5.h gibi.

⁶ İbn Salâm el-Cumehî, Tabakât-u Fuhuluş-Şuarâ, thk. Muhamed Mahmud Şâkir, (Darû'l-Medeni Cidda, yy ve ty), c.1, s.223.

⁷ Ez-Zehebi, Siyerü'l-Alâmu'n-Nûbelâ, c.3, s.148.

iki şiirin Abdullah b. Revaha'ya ait oluşunun kesin olduğunu düşünmektedir. Tarihte bu kanaati paylaşan başka hadis âlimleri de mevcuttur.¹

Nesai'nin Abdurrezzak aracılığıyla naklettiği aynı şiirde bir ilavede bulunmaktadır. Rivayet şu şekildedir:

وفي رواية النسائي زاد فيه قال حدثنا عبدالرزاق.... عن أنس بن مالك - ذكر نفس الكلام والبيت معاً، قال عمر: يا ابن راحة في حرم الله وبين يديه رسول الله صلى الله عليه وسلم تقول الشعر، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: "خلّ عنه يا عمر، فوالذي نفسي بيده، لكلامه أشدّ عليهم من وقع النبل"²

Bu ilavede Hz. Ömer'in Abdullah b. Revaha'ya şöyle bir itirazı geçmektedir: "Ey İbn Revaha Allah'ın Haram'ında, Hz. Peygamber'in huzurunda şiir mi söylersin !" Bu söze binaen de Hz. Peygamber, Hz. Ömer'e şu şekilde cevap vermiştir. "Bırak onu ey Ömer, Nefsimi kudret elinde tutan Rabbime yemin ederim ki onun (Abdullah b. Revaha'nın) bu söyledikleri onlara (kâfirlere) bir oktan (ok atmaktan) daha etkilidir."

Üçüncü rivayet şeklinde ise ilave kısımda bulunan وقع النبل yerine أشدّ عليهم من وقع النبل ifadesi yer almaktadır.⁴

1.5.2.1.1 Kelimelerin Şerhleri

عمره القضاء: "Kaza umresi: Hicretin yedinci senesinin Zilkade ayında, Hudeybiye'de yapılan sulh anlaşmasına binaen gerçekleşmiştir. Bu umrenin "kaza umresi" olarak anılmasının sebebi, Mekkeli müşriklerin Müslümanlara Hudeybiye'den önce umre yapmayı yasaklamalarıdır. Yukarıda da söylediğimiz üzere, bu umre Hudeybiye'de yapılan sulh anlaşmasıyla engellenen umrenin bir telafisidir. Yine bu umre döneminde Hz. Peygamber Meymune bnt. Haris ile evlenmiştir".⁵

خَلُّوا: Mecazi olarak yol verin veya bırakın anlamında kullanılmıştır.

السَّبِيل: Yol.

نَضْرِكُمْ: Fiilin asıl anlamı vurmak olmakla beraber, bu şiirde "size göstereceğiz" veya "görürsünüz" anlamlarında kullanılmıştır.

¹ İlerleyen bölümde Mute Savaşı ve Abdullah b. Revaha ile alakalı daha detaylı bilgi verilecektir. Bunlardan bazıları, Müsned sahibi Ebû'l-Yala "h.n. 3440, 3394, 3579, 3571" ve Usdû'l-Gabe sahibi İbnu'l-Esir'dir, s.

² Nesâ'i, Menâ'sikul-Hac, 121 (no.2893), c.2, s.311-312. Ayrıca en-Nesai bu rivayetin devamında başka bir isnad ile aynı ilaveyi nakletmektedir. bkz. Nesâ'i, Menâ'sikul-Hac, 121 (no.2893), c.2, s.311-312.

³ Nesâ'i, Menâ'siku'l-Hac, 109 (no.2873), c.2, s.305.

⁴ Bu da rivayette bulunan ilavenin manen aktarıldığına işaret etmektedir.

⁵ Nurüdin Es-Sindi, *Haşiyetü's-sindi ala sünen-i Nesai*, (Mektebetü'l-matbua'tül-islamiye, Haleb 1986), c.5, s.202.

تَنْزِيلُهُ: Asıl anlamı “onun inişi” olmakla beraber, burada mecaz olarak Allah’ın Hz. Peygamber’e indirdiği anlamında kullanılmıştır.

يُزِيلُ: Kaldırmak veya izale etmek.

الْهَام: Problem veya Dert.

يُذْهِلُ: Şaşırmak.

الْخَلِيل: Samimi dost.

مِنْ نَضْحِ النَّبْلِ: Oktan (yani ok atmaktan) daha etkili.

1.5.2.1.2 Beytin Şerhi

Rivayette geçtiği üzere, Hz. Peygamber (sav.) Medine’den çıkıp kaza umresi için Mekke’ye gitmiştir. Bu umre hicretin yedinci yılının Zilkade ayında yani Hayber Savaşı’ndan ve Hudeybiye Anlaşması’ndan az bir süre sonra gerçekleşmiştir. Bu umreyi yapmadan önce de Müslümanları umre yapmaya çağırmış ve daha sonra onlar da onunla birlikte yola koyulmuşlardır.

“...Sonra Hz. Peygamber Zilkade ayında yola çıkmış ve Ye’cuc adlı mekâna varınca (yanlarında getirdikleri) silahlarını bırakmışlar ve şehre yalnızca kılıçlarının kınlarıyla girmişlerdir.”¹

Devamında: “Hz. Peygamber (sav.) Hz. Cafer’i, Meymune bnt. Haris b. Hazm el-‘Âmiriyye’ye evlilik teklifiyle ilgili konuşmaya gönderdi. Meymune de veli olarak kız kardeşinin eşi Abbas’ı seçti. Kız kardeşi Ümmü’l-Fadl’dır. Abbas ile evliliğini Hz. Peygamber gerçekleştirmiştir.” Bu konuyla alakalı İbn Abbas’tan nakledilen bir rivayet bulunmaktadır. Rivayet şu şekildedir:

تزوج النبي صلى الله عليه وسلم ميمونة وهو محرم، وبنى بها وهو حلال، وماتت بسرف.

“Hz. Peygamber (sav.) ihramlıyken Hz. Meymune ile evlendi... ve (Meymune) Siref’te² vefat etti.³ el-Buhari’nin naklettiği bu rivayete benzer bir rivayetin İbn İshak’tan nakledildiğini görebiliriz.⁴ Onun rivayetinde el-Buhari’den farklı olarak “تزوج” ilavesi mevcuttur. Yani İbn İshak Hz. Peygamberin kaza umresi esnasında Hz. Meymune ile evlendiğini daha açık bir şekilde nakletmiştir.

İbn Şihab’ın anlatımına geri dönecek olursak, O: “Hz. Peygamber (Mekke’ye) vardığında ashabına “Müşrikler gücünüzü görsün, omuzlarınızı açın ve tavafınızı geniş yapın!”⁵ demiştir. Ayrıca onlara müşrikleri korkutmak için ellerinden gelen her şeyi

¹ Buhârî, el-Megâzî, 42 (no.4258-4259), c.3, s. 145.

² Mekke’den 6 veya 9 yada 12 mil uzaktır. bkz. Yakutül-Hamavi, Mu’cumül-Buldan, c. 3, s. 212.

³ Buhârî, el-Megâzî, 42 (no.4258-4259), c.3, s.145.

⁴ Buhari, el-Megâzî, 42 (no.4258-4259), c.3, s.145.

⁵ Zehebî, Siyerü’l-Alâmu’n-Nübelâ, s.71-37.

yapmalarını tavsiye etmiştir. Hz. Peygamber ve ashabı bu şekilde davranmaya başlayınca Mekkeli müşrikler onları izlemeye başladılar. Bu sırada da Abdullah b. Revaha, Hz. Peygamber'in yanında şiirini okumuştur. Burada bahsi geçen şiir konumuzun başında da naklettiğimiz Abdullah b. Revaha'nın şiirinin aynıdır.

İbn Revaha şiirini okurken o ve yanındaki ashab Hz. Peygamber'in yukarıda naklettiğimiz tavsiyeleri üzerine kafirlerin kalbine korku salan bakışlar atmışlardır. Mekkeli müşrikler, Müslümanlar umre için Mekke'ye gelmeden önce kendi aralarında şöyle demişlerdi: “Size humma hastalığından dolayı güçten yoksun, bitkin bir kavim gelecek.”¹ Allah-u Teala ise onların söylediklerini Hz. Peygambere bildirdi ve ilk üç şavtı hızlı yapmalarını ve iki rükün arasında yavaşlamalarını istedi. Müşrikler de onların şavtları hızlı yaptıklarını gördüklerinde şöyle söylediler: “Bize humma hastalığının güçten yoksun bıraktığını söyledikleriniz bunlar mı? Onlar bizden daha sağlıklı ve güçlüler.”² Yukarıda da anlaşılabacağı gibi Abdullah b. Revaha, Mekkeli müşriklere kasidesini Hz. Peygamber'in huzurunda söylemiştir. Abdullah b. Revaha'nın, Mekkeli müşriklere “Beni Kuffar” diye seslenmesinden de onun müşrikleri putlara tapmaları ve dalalette olmaları sebebiyle ayıpladığını açıkça görebiliriz.

1.5.2.1.3 Hadisten nükteler

Abdullah b. Revaha'nın yukarıda naklettiğimiz davranış ve şiirinden özetle şu prensipleri çıkarmamız mümkündür: Müslüman bir kimsenin hasta veya güçten yoksun olsa dahi bir kâfir/düşman önünde zayıflığını göstermesi doğru değildir. Özellikle İslâma dili ve amelleriyle zarar vermek isteyenler karşısında bu durum daha da önemlidir. Onların önünde yürüyüşte bile sert olmak gerekir. Her Müslüman ilâ-i Kelimetullah uğruna, dili, ameli veya malıyla mücadele vermeye hazır olmalıdır. Eğer gerekiyorsa Mescid-i Haram'da ihramlı olsa dahi Abdullah b. Revaha gibi İslâm düşmanlarına sözlü cevap vermek Müslümanın boynunun borcudur. Ayrıca yine burada İslâma ve İslâmın genel prensiplerine uygun şiir yazmanın ve okumanın caiz olduğuna dair karineler mevcuttur. Unutmamak gerekir ki, Hz. Peygamber, Hassan b. Sabit'e, Mescid-i Nebevi'de şiir okuması için ruhsat vermiştir.

1.5.2.1.4 Sonuç

Son olarak, Tirmizi'nin yukarıdaki şiiri Ka'b b. Mâlik'e nisbet etmesi yanlıştır. Biz araştırmalarımızın sonucunda, şiirin Abdullah b. Revaha'ya nisbet edilmesinin daha doğru olacağı kanaatine vardık. Bu görüşümüzün temel sebebi ise Tirmizi'den gelen rivayetler dışında (diğer hadis ve tarih kitaplarında) şiirin Abdullah b. Revaha'ya nisbet edilmiş olmasıdır.

1.5.2.2. Abdullah b. Revaha'nın beyti

¹ Buhari, *Buhari*, el-Megâzi, 42 (no.4258-4259), c.3, s.145.

²A.y

Recz bahirlerinden İbn Mace'den gelen bir rivayete göre, Enes b. Mâlik'ten şöyle buyurdu: “bir savaşa katıldım ve Abdullah b. Revaha şöyle dedi;”

يا نفس ألا أراك تكرهين الجنة حلف بالله لتتزلزلي طائعة أو لئكرهت¹

“Ey nefis niye cenneti istemiyorsun? Allah’a yemin ederim ki, istesen de istemesen de savaşıacaksın”.

1.5.2.2.1 Kelimelerin Şerhi

يا: Nida harfi olup uzakta olan şeyi çağırmak için kullanılır. Ey Mehmet gibi, fakat burada yakında olan kişi için kullanılmış.

تكرهين: Sevmiyorsun, hoşlanmıyorsun.

حلف: Yemin ederim.

لتتزلزلي: Sözlük anlamı olarak “muhakkak ineceksin” anlamındadır. Burada ise mecaz olarak istesen de istemesen de inip savaşıacaksın anlamındadır.

طائعة أو كارهة: Gönüllü veya zorunlu olarak.

¹ İbn Mâce, Cihâd, 13 (no.2793), s.430.

1.5.2.2.2 Beyit Şerhi

H.z.Peygamber (sav.), Abdullah b. Revaha'yı Hayber halkına topladıkları hurmadan vergi alması için göndermiştir. Abdullah b. Revaha her sene onlara hurmalarından vergi toplamak için gelirdi. Bir defasında onu H.z. Peygamber (sav.)'e şikâyet ettiler, Abdullah b. Revaha'ya rüşvet olarak kadın ve para gibi şeyler teklif etmişler. Fakat o, Peygamber'in emrine uyarak kabul etmemiştir. Abdullah b. Revaha bu olay üzerine Mute savaşına çıkmıştır.¹

Mute² Savaşı için yola çıkıp geride kalan Müslümanlara veda ettikleri sırada Abdullah b. Revaha ağlayınca ona niye ağlıyorsun? Diye soruldu ve şöyle cevap verdi: (Allah'a yemin olsun ki, dünya sevgisi veya ölüm korkusu nedeniyle ağlamıyorum, ancak H.z. Peygamber (sav.)'in veda ederken şu ayeti okuduğunu duydum;

وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا

“İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rab için kesinleşmiş bir hükümdür”³. Bu ayetten, hiç kimsenin geri dönmeyeceğini anlamış ve birkaç şiir okuyup H.z. Peygamber (sav.)'e veda etmiştir.⁴

Savaşa çıkmadan önce H.z. Peygamber (sav.) Müslümanların başına komutan olarak, Cafer b. Ebi Talib'i sonra Zeyd b. Harise ve sonra Abdullah b. Revaha'yı atamıştır. İbn Ömer'den şöyle nakledilmiştir; H.z. Peygamber (sav.) bir emir vermiştir:

“...başınızda komutan olarak Cafer olsun, eğer şehit olursa Zeyd olsun ve o da şehit olursa Abdullah b. Revaha olsun ve o da şehit olursa aranızdan bir lider seçin”⁵. Mute'ye varınca İbn Revaha Müslümanları heyecanlandırmak için güzel bir hutbe verdi. Hutbesinde: “Ey kavim! Şehit olmak için çıkıp korktuğunuzda Müslümanlar üç bin kişi idiler”⁶. Ve bir rivayete göre; “ bu savaş Müslümanların Hristiyanlar ile yaptığı ilk savaştır ve Hristiyanların en büyük ordusu o dönemde Roma'ya aittir”⁷.

Cafer ve Zeyd şehid düştükten sonra İbn Revaha komutan olup bayrağı devralmış ve beytinde kendisine hitap ederek şöyle söylemiştir;

يا نفس إلا تفتلي تموتي هذا حياض الموت قد صليت
وما تمنيت فقد لقيت إن تفعل فعلهما هديت
وإن تأخرت فقد شئت بيت⁸

¹ Valid Kasâb, *Divanu Abdullah b. Ravaha*, s. 35.

² Şâm sınırındaki Balka köylerinden biridir. Diğer rivayetlerde şöyle denilmiştir: Mute, hicri sekizinci yılda kılıç gibi savaş aletlerinin yapıldığı Şam'ın stratejik olarak önemli şehirlerindendir. Bkz. Yakût el-Hamevi, *Mu'cemu'l buldan*, (Daru sadir Beyrut, 1995), c.5, s.220.

³ Meryem Sûresi 71.

⁴ İbnül-Esir, *Usudül-Gâbe*, s.667. Okuduğu şiirlerinde nasıl vefat edeceğini söylemiş ve Allah'tan kendisini bağışlamasını dilemiştir. Bu hal üzere şehit olmuştur. Bkz. A.y

⁵ Buhari, el-Megâzî, 44 (no.4261), c.3,146. Ez- Zehebi, *Siyer*, c.3, s.150.

⁶ Zehebî, *Siyer*,s.150.

⁷ Kasâb, *Divan Abdullah b. Ravaha*, s.35.

⁸ İbnü'l-Esir, *Usudül-Gâbe*, s.667.

“Ey nefis ! Ey Eğer öldürülmezsen kesinlikle öleceksin İşte ölüm değirmenidir, dönmektedir. Neyi temenni ettiysen bu sana verilmiştir. Eğer giden iki arkadaşının Hz. Cafer ve Zeyd yaptığını yaparsan hidayet olunursun”.

Bize göre, İbn Revaha bu beyti Meryem Suresi’nin 71. ayetinden alıntı yapmıştır. Zira Mute Seferi’ne çıkarken Rasulullah’ın (sav.) kendisine bu ayeti okuduğunu yukarıda zikretmiştik “Sizden oraya uğramayacak yoktur. Bu, Rabbinin yapmayı üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür”¹.

İbn Revaha ilk başta savaşa çıkmak konusunda tereddüt etmiş sonra ilgili ayet ve söylediği beyit ile cesaret bulmuştur. Savaşmış ve şehid düşmüştür.

Hiz. İbn Revaha şehit düştükten sonra Müslümanlar Hiz. Halid b. Velid’i lider olarak seçtiler ve fetih onun komutanlığında gerçekleşmiştir. Buhari, Enes’ten o da Hiz. Peygamber (sav.)’den şöyle nakletmiştir: “...sonra Allah’ın kılıcı Halid b. Velid sancağı alıp fetih gerçekleşmiştir”².

1.5.2.2.3 Mute Savaşı’nın Sebebi

“Hiz. Peygamber (sav.), Hiz. Ömer b. Haris’i bir yazı ile Basra emiri Haris b. Ebi Şamr el-Gasani’ye Herakliyus ile ilgili olarak göndermiştir. Yazıyı sunduğunda Şerhebil b. Amr el-Gasani onu öldürmüş ve bu haber Hiz. Peygamber (sav.)’e ulaşınca bir ordu hazırlanıp gönderilmiştir”³.

1.5.2.2.4 Sonuç

Bu beyit, hadis kitaplarında uzun bir kaside olarak değil parça parça zikredilmektedir. İbn Revaha’nın divanındaki kaside şekli daha düzenli olarak bulunmakla birlikte lafız farklılığı vardır.⁴

1.5.2.3. Cahiliye döneminden bir Beyit, şerhi ve Ayetin Nüzul Sebebi

Nesai’den recez bahriyle gelen bir rivayette, ibn Abbas’tan şöyle nakletti:

" كانت المرأة تطوف بالبيت وهي عريانة تقول: -

اليوم يبدو بعضه أو كله وما بدا منه فلا أحأه

فأنزل الله تعالى: " يا بني آدم خذوا زينتكم عند كل مسجد..."⁵.

¹ Meryem Suresi: 19/71

² Buhârî, el-Megâzî, 44 (no.4262), c.3, s.146.

³ Vâlid Kasâb, *Divan Abdullah b. Ravaha*, s.35.

⁴ Yine bu beyti ibn Selâm el-Cumahî’nin *Tabakat*, s. 226. Zehebi, Siyer, c. 3, s:150 ve son olarak İbnü’l-Esir’nin *Usdü’l-Gâbe*’sinde, s.667, bulmaktadır.

⁵ Nesâ’î, Menâ’sikul-Hac, 161 (no.2956), s.328. 7/A’râf : 31

(İslâm öncesinde) kadınlar çıplak olarak tavaf ediyorlardı ve şiir olarak şunu söylüyorlardı;

Bugün onun bir kısmı ya da tamamı görünüyor o görünen kısmı da ben ona helal etmiyorum.

Ve sonra yüce Allah şu ayeti indirmiştir; “*Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin).*”

1.5.2.3.1 Kelimelerin Şerhi

عُرْيَانَةً: Çıplak.

بَدَا: Belli olmak, ortaya çıkmak veya beyan etmek.

فَلَا أُحِلُّهُ: Helal etmiyorum, caiz görmüyorum.

زَيَّنَكُمْ: İnsanı güzelleştirilen ya da güzelleştirecek her şeydir. Örneğin: Saç taramak, süslenmek, yeni elbise giymek.

1.5.2.3.2 Ayetin Nüzûl Sebebi

“İslâm öncesinde kadınlar çıplak olarak tavaf ederler ve sadece namusuna küçük bir kumaş koyarlardı”¹, Zemahşeri dedi ki: “*Cahiliye insanları çıplak olarak tavaf ederlerdi, elbiselerini Kâbe'nin arkasında bırakırlardı, kişi eğer elbiseleri ile tavaf ederse soyulup dövülerek elbisesi çıkarılırdı. Çünkü şöyle diyorlardı: Günah işlediğimiz elbiselerimizle Allah'a ibadet etmiyoruz.*”² Bir rivayete göre şöyle dediler: “*İyi niyet ile düşünün, elbiselerinizi çıkarınız, ki Allah sizi bağışlasın*”³.

1.5.2.3.3 Ayetin Açıklanması ve Beytin Şerhi

Yüce Allah her insana özellikle Müslümanlara, tavaflarında ve ibadetlerinde tesettürü emretmiştir. Ahlaksızlık ve namussuzluk İslâm dinine uymadığı için bu emir inmiştir. Nitekim Kur'an da şöyle geçmektedir:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

¹ Tâcül-kurâ, Mahmûd b. Hamza el-Kermânî, *Garâibü't-Tefsir ve Acâ'ibu't-Te'vîl*, (Mües-sesetü'l-Tefsirül-Kur'an Beyrut, ty.), c.1, s.401-402. Taberî, Muhamed b. Cerîr -Arîb b. Sa'd el-Kurtubî-Muhammed b. Abdu'l-Malik el-Mehzebânî, *el-Camiü'l-Beyân fî Tevîli'l-Kur'an*, thk. Ahmed Şakir, (Mürssesetü'r-Risale, yy. 2000), c.12, s.399.

² Zamehşerî, Ebû Kâsim Mahmûd b. Amr b. Ahmed Cârû'lah, *el-Keşâf An Haka'iki Gavamizit-Tenzil*, (Beyrut, 1987), c.2, s.100.

³ Zamehşerî, *el-Keşâf An hakâ'iki Gavâmizit-Tenzil*, s.100.

“Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder, hayasızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar”¹. Ve Allah insanı diğer canlılardan ayırmak için akıl vermiştir.

Örtü Allah’ın emirlerinden biridir. Hz. Âdem ve Havva (a.s) yaratıldığında, Allah şöyle buyurdu: إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى

“Şüphesiz senin için orada aç kalmak, çıplak kalmak yoktur”².

Çıplak olmak Allah’ın en sevmediği günahlarından biridir. Bunun için ibadet ederken tesettürlü olmayı emretmiştir.

Cahiliyede kadınlar tavaf etmeden kendilerini haklı çıkarmak için bu beyti okurlardı. Yani elbiselerini vücutlarına bakmak için çıkarmıyorlar, ancak bunu günahlarının bağışlanması için yapıyorlardı. Yani dünyaya yeni gelen bir çocuğun günahsız oluşuna benzemek için yapıyorlardı.

1.5.3. Vâfir Bahri³

1.5.3.1. Hassan b. Sabit’in Kureyş’i hicvetmesinin kasidesi-kelimeleri-şerhi ve sonucu

Abdumelik b. Şuayb el Leys diyor ki: babam dedemden rivayet ederek Hz. Âişe hakkında şu şiiri aktarmış; Hassan b. Sabit’in Kureyşli kafirlere ve özellikle Ebû Sufyan’a hicvettiği ünlü bir kasidededir. Müslim’den gelen bir rivayette, Hassan Hz. Âişe’ ye şöyle bir kaside söylemiş;

هجوت محمدا فأجبت عنه	وعند الله في ذاك الجزاء
هجوت محمدا برا حنيفا	رسول الله شيمته الوفاء
فإن أبي وولده وعرضي	لعرض محمد منكم وقاء
تكلت بنيتي إن لم تروها	تثير النقع من كنفي كداء
يبارين الأنة مصعدات	على أكتافها الأسل الظماء
تظل جيانا متمطرات	تلطمهن بالخمير النساء
فإن أعرضتمو عنا اعتزنا	وكان الفتح وانكشف الغطاء
وإلا فاصبروا لضراب يوم	يعز الله فيه من يشاء
وقال الله: قد أرسلت عبدا	يقول الحق ليس به خفاء
وقال الله: قد يسرت جندا	هم الأنصار عرضتها اللقاء
لنا في كل يوم من معد	سباب أو قتال أو هجاء

¹ Nahl Suresi: 16/90

² Taha Suresi: 20/118

³ Vâfir bahrin vezni: # مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن. bkz. İmel, el-Mu’cumül-Mufassel, s.17.

فمن يهجو رسول الله منكم ويمدحه وينصره سواء

وجبريل رسول الله فينا وروح القدس ليس له كفاء¹

1.5.3.1.1 Kelimelerin Şerhi

هَجَوْتُ Küfür ettin (Ebi Sufyan) Hz. Peygamber'e (sav.) .

فَأَجَبْتُ عَنْهُ Onun yerine cevap verdim.

في ذلك الجزاء Hz. Peygamber (sav.)'e sahip çıktığım için Allah'ta ödülüm vardır.

بِرًّا حَنِيفًا suçsuz, namuslu: Hz. Peygamber (sav.).

شَيْئُهُ الْوَفَاءُ Hz. Peygamber (sav.)'in ahlaklarından biri: bir şeyin yerine getirilmesi ya da sözün tutulması.

فإن أبي وولده وعرضي Muhakkak ki, babam, onun babası ve dedesi Hz. Peygamber (sav.)'e feda olsun.

مِنْكُمْ وَقَاءُ Sizden Hz. Peygamber (sav.)'i korumak.

تَكَلُّتُ بَيْنَيْي Yemin, Arapların bir yemin tarzı.

إن لم تَرَوْهَا Keşke o atları görseniz sizin başınıza getireceğimiz atları.

تُثِيرُ heyecanlandırmak; ama burada mecaz anlamında kullanmış: o atlar hızından dolayı arkasından toprakları kaldırıyor tozlar.

الْتَفَعُ Toz.

مِنْ كَفَيْي كَذَاءُ Bir yer adıdır. Mekke'deki en üst tepesinden o tozlar, oralardan gelecek .

يُبَارِينَ الْأَعْنَةَ Onlara karşı çıkacaklar kafirleri ve o atların başları o kadar büyük ki, kontrol edemeyeceğiz. Mecaz anlamında kullanmıştır. Burada atların kuvvetlerini anlatmak istemiştir.

مُصْعِدَاتٍ Gittikleri atlar.

أَكْتَفَاهَا Atların üstündeki ata binenler.

الْأَسِلُ الظَّمَاءُ Savaş yapmak için heyecanlarından sanki susuzluktan ölüyorlar

تَنْظُلُ جِيَادُنَا Atlarımız kafirlerin peşlerine takılacak

مُتَمَطِّراتٍ Hatta hızlı şekilde koşacaklar

¹Müslim, Fazâ'il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2490), c.2, s. 1164. Bu kasideyi "Hasân divanında" daha geniş aktarılmış, bkz. el-Berkûki, Şerhü Divanü Hasan b. Sabit, s.01-10.

تَلَطَّمُهُنَّ Atların yanaklarına tokat atacaktlar. (Mekke'deki kafirlerin kadınlarını reddetmek için)

بِالْخُمْرِ النَّسَاءُ kadınların eşarpları ile atlara vuracaklar

عَافٍ أَعْرِضْتُمُو عَنَّا Eğer bize karşı çıkarsanız.

اعْتَمَرْنَا Umrelerimizi yapsak

وَكَانَ الْفَتْحُ Selamet ile fetih olacak.

وَانْكَشَفَ الْغَطَاءُ Fethin elde edilmesi.

وَالْأَفَاصِيرُ Yoksa, başlarınıza getireceğimiz belaları bekleyiniz

لِضُرَابِ يَوْمٍ O gün için hazır olunuz

وَقَالَ اللَّهُ Ve Allah buyurdu ki...

قَدْ أَرْسَلْتُ عَبْدًا Muhakkak bir kulu size göndermiştim. -Hz. Peygamber (sav.)-

يَقُولُ الْحَقَّ Hakikatleri söyler. -Hz. Peygamber (sav.)-

لَيْسَ بِهِ خَفَاءُ Hiç bir şey ona gizli kalmaz.

قَدْ يَسَّرْتُ جُنْدًا Hz. Peygamber (sav.) için askerler bulması kolaylaşmıştır.

عَرَضْتُهَا اللَّقَاءُ O günde onları (kafirleri) göreceksiniz (fetih gününde)

لَنَا فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ مَعَدٍّ Biz her zaman hazırız

أَوْ قِتَالٍ Ya da savaşmak ta istersen biz varız

أَوْ هِجَاءٍ Hiciv'de istersen olsun, biz varız.

فَمَنْ يَهْجُو رَسُولَ اللَّهِ مِنْكُمْ Siz kafirlerden kim Hz. Peygamber (sav.)'e hiciv, küfür ve kötü şey söylerse

وَجِبْرِيلُ رَسُولُ اللَّهِ فِيْنَا Hz. Cibril (a.s) Allah'ın resulü bizim ile .

وَرُوحُ الْقُدُسِ Ruhu'l Kudüs te bizim ile.

لَيْسَ لَهُ كِفَاءٌ onlar hiç size eşit değiller.

1.5.3.1.2 Kasidenin Manası

1) Sen Muhammed'e hicvettin, ben onun yerine sana cevap verdim, bunun da mükâfatı Allah katındadır. Sen iyiliği ve faydası çok olan, doğru yoldaki Muhammed'i

hicvettin. Ki o Allah'ın Resulüdür ve onun tabiatı da vefalıdır. Kuşkusuz babamın ve onun babasının ve benim isim Muhammed'i sizden korumaktır.

2) Eğer onu görmezsem kendimi kaybederim. Her iki tarafında tozlar dumanlar omuzlarında ince oklar ile size doğru gelen atlarla savaşıacaklar. Atlarımız koşarak size yaklaşıyor, kadınlar örtüleriyle yüzlerine vurup feryat ediyorlar, eğer bizden uzaklaşırsanız umre ziyaretini yaparız, fetih de yakındır, perde açıldı, onların sonu da görüldü. Yoksa Allah'ın dilediği kişiyi güçlendireceği günün cellatlarını sabırla bekleyin.

3) Cenab-ı Allah, *“ben hakkı söyleyen, hiçbir gizlisi olmayan kulu gönderdim”* buyurdu. Cenab-ı Allah “bir ordu hazırladım, onlar ensardır, istekleri ve hedefleri de bunu gerçekleştirmek için buluşmaya hazırdır”, buyurdu. Biz her gün Maad Kabilesinden küfür, dövüş ve hicivle karşı karşıyayız. Sizden her kim Rasulullah için hicveder, över ve yardım ederse aralarında fark yoktur. Cebrail Allah'ın elçisidir ve ruhul kudüsün ona karşı koyabilecek bir benzeri de yoktur.

Bu kaside Kütüb-i sitte arasında sadece Sahih Müslim'de zikredilmiştir ve düzenli şekilde gelmemiştir. Sebebi şöyle olabilir: İmam Müslim dersleri verirken camide en önemli yerleri temas etmiştir ya da bu kasideyi rivayet ettiğinde en önemli yerlerinden işitmiştir; aslında kitabında zikrettiği yer bu kasidenin en önemli yerleridir..

Hassan'ın divanına döndüğümüzde kasideyi düzenlenmiş olarak buluruz. cahiliye şairlerinin metodlarında şekillenmiş olup üç ana bölümden oluşan bir kasidedir :

- 1- Eski dostların hatırlanması ve ağlaması el-Atlel .
- 2- Ebi Sûfyân ve Kureyş kafirlerinin hiciv etmesi
- 3- Övünç.

1.5.3.1.3 Sonuç

- 1- Hasan bu kasideyi fetih olmadan söylemiş ve kasidede anlattığı gibi olaylar aynı şekilde cereyan etmiştir. Çünkü Mekke'nin fethi savaş ile değil halkın teslim olmasıyla olmuştur. Müslümanlar Mekke'ye girerken Hz. Peygamber (sav.) bu kasideyi hatırlayıp gülmüştür, anlattığı bir rivayete göre :Hz. Peygamber (sav.) Mekke'ye girmiş ve bu manzarayı görür görmez Hasan'ın kasidesini hatırlamış ve Hz. Ebubekir'e Hassan'ın kasidesinde ne dediğini sormuş.¹
- 2- Kaside de kullandığı fiillerin zamanı geçmiştir; ama gelecek zamanından bahseder; çünkü Hassan olacak şeylerden bahsetmiştir.
- 3- Ebi Sûfyân b. el-Haris b. Abdulmuttalib, Hz. Peygamber (sav.)'in amcasının oğludur ve hem de süt kardeşidir, o dönemde gayri müslimdir ve Hz. Peygamber (sav.)'e en çok zarar verenlerinden biridir, ama fetih yılında müslüman oldu fetih'ten önce yani kafirler müslümanlara Mekke'yi teslim olmadan önce, ona her yaptığı kötülüklerinden ve zararlarından özür dilemiştir, bunun hakkında Hz.

¹ İlerde ele alınacak.

Peygamber (sav.)’e güzel bir beyit söylemiş Hz. Peygamber (sav.)’de kabul etmiştir. Bu kasideyi Ebû Sufyân ve Kureyşteki müşriklerinden bahseder.

- 4- Bu kaside hakkında bazı rivayetler vardır; şöyle denilir: bir kısmı Cahiliyede söylemiş¹, belki bundan dolayı İmam Müslim onu rivayet etmemiş; çünkü Cahiliye’den bahseder.²

1.5.4. Kâmil Bahri³

1.5.4.1. İmru’l Kays’ın kasidesi-kelimeleri-şerhi ve Faydalanılacakları

Fitne, savaş dramı ve bunların toplumdaki sonuçlarıyla ilgili İmru’l Kays’ın kasidesi bahri kâmil veznindendir. Buhari de İbn Uyeyne Halef b. Havseb’den şöyle rivayet edilmiştir; onlar (sahabe ve tabiin) savaş durumunda fitnenin akıbetini ve başlarına gelecek şeyleri canlı tutmak için bu beyitleri örnek vermeyi severlerdi. Çünkü bu şiir onları savaşa girmekten alıkoyar aldanmalarına engel olurdu.

أخرج البخاري في صحيحه - قال " وقال: ابن عيينة عن خلف بن حوسب كانوا يستحبون أن يتمثلوا هذه الأبيات عند الفتن. قال امرؤ القيس:

الحرب أول ما تكون فـ	تسعى بزينتها لكل جهول
حتى إذا اشتعلت وسب ضرامها	ولت عجوزا غير ذات حليل
شمطاء ينكر لونها وتغـ	مكروهة للشم والتقىـ ⁴

Savaşın ilk amacı fitnedir, cahiller bunu güzel göstermeye gayret ederler, savaş başlayıp kızıştığında, arkasında kimsesi olmayan yaşlılar bırakır. Ne koklamaya ne öpmeye gelinmeyen yaşlılar kalır.

1.5.4.1.1 Kelimelerin Şerhi

تسعى: hedefe ulaşmak için gayret sarf etmek.

إذا اشتعلت: savaş patladıktan sonra.

وسب ضرامها: Savaş çubukları yakıldıktan sonra, yani savaş başladıktan sonra.

ولت عجوزا: Savaş bittikten sonra arkasında yaşlı kadınlar bırakıyor.

ذات حليل: Eş.

شمطاء: Beyaz ve siyah saçın karışması (kır saçlı).

¹ Eski dostların hartırılması ve ağlamasından bahseder “et-Talel”.

² O kasideye göz atmak ve şerhine bakmak için, el-Barkuki’nin kitabına bakabilirsiniz, S. 01-10 ve fark olduğu yerlerde göreceksiniz sıralama olarak ve birkaç yerlerde kelimeleri farklıdır; ama vaznıdır...

³ Kâmil bahrinin vezni: متفاعن متفاعن متفاعن # متفاعن متفاعن متفاعن. İmel, *el-Mu’cumül-Mufassel*, s.106.

⁴ Buhârî, Fitne, 17 (Hadis no. yok), s.320.

يُنْكَرُ لَوْنُهَا: Güzellik ve çirkinlik yer değiştirir yani memlekette ya da köylerde fesat çok olduğunda insan gerçeğe inanmayı reddeder

لِلشَّمِّ وَالتَّقْيِيلِ: Savaş kokusunu koklamayı ve onu kabullenmeyi reddeder.

1.5.4.1.2 Şerh

Bu yapılan açıklama sahabe, tabiin ve daha başkalarından gelmektedir. Çünkü sahabe Müslüman olmayan cahiliye dönemi şairlerinden İmru'l Kays'ın beyitlerini örnek vermeyi benimserlerdi. Özellikle de (fitne) savaşların insanlarda ve ülkelerde bıraktıkları kötü izleri hatırlatırlardı ki insanlar bu duruma düşmesinler ve bunlardan ibret alsınlar ki savaşın getirdiği kötülüklerden sakınsınlar. Selef-i Salihin fitnelere karşı bizi uyararak İmru'l Kays'ın bu konudaki kasidesini söylemektedirler. Şair fitnenin ve savaşın trajedisini canlandırıyor, önce küçük bir fitne olarak başladığını sonra ise ancak bilge kimsenin anlayabileceği gizli meselelerle büyüdüğünü gösteriyor. Savaşın başlaması, kızışıp büyümesi ve ülkenin yok edilmesinin meydana gelmesi, gündüzün rengini değiştirerek onu ateşin şiddetinden ve çokluğundan ötürü beyaza dönüştürmesi, erkeklerin öldürülüp kadınların dul bırakılmaları gibi durumlar savaşın devamının habercisidir.

Hava değişmez, savaş kokusunu hissedemezsin ve ateşin dumanının şiddetinden dolayı ona tahammül edemez ve nefes alamazsın.

Bu beyitler bize şu ayeti hatırlatıyor: قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُون

“Krallar bir memlekete girdi mi, orayı harap ederler ve halkının ileri gelenlerini zelil hâle getirirler. İşte onlar böyle yaparlar”.¹

1.5.4.1.3 Hadis'ten Faydalanılacaklar

Müslüman kâfirden istifade edebilir ve ibret alabilir. Allah'a ve Resullerine inanmayan kâfirler hakkında Kur'an'da ne kadar çok ayet vardır. Allah onları genel olarak kullara özel olarak da kâfirlere ibret olsun diye indirmiştir.

¹ Neml Suresi: 27/34

1.5.5. Mutekârib Bahri¹

1.5.5.1. Abbas b. Mirdas'ın kasidesi, kelimeleri, Hadis şerhi, Faydalanılacakları ve sonucu

Hiz. Peygamber (sav.), Ebû Sûfyân b. Harb'e, Safvan b. Umeyye'ye, Uyeyne b. Hısn'e ve el-Akra b. Habis'e yüz deve verdi ve Abbas b. Mirdas'a yüzden aşağı verdi ve o da kabul etmediği için şöyle buyurdu:

أَتَجْعَلُ نَهْبِي وَنَهْبَ الْعَبِيدِ
فَمَا كَانَ بَدْرٌ وَلَا حَابِسٌ
وَمَا كُنْتُ دُونَ أَمْرِي مِنْهُمَا
قال: فَأَتَمَّ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِائَةَ².

بَيْنَ عُيَيْنَةٍ وَالْأَقْـرَعِ
يَفُوقَانِ مِرْدَاسَ فِي الْمَجْمَعِ
وَمَنْ تَخَفِضِ الْيَوْمَ لَا يُرْفَعِ

“Nasıl benim ve Ubeyd'in atının payını Uyeyne ve Akra ile eşit yapmıyorsun? Ne Bedir ne de Habis toplumunda Mirdas'ı geçemezler. Ben onlardan aşağı değilim, bu dünyada azaltılanın ahirette sevabı yükseltilmez.” demiş ve bu beyitleri okuduktan sonra Hiz. Peygamber (sav.) verdiği develeri yüze tamamlamıştır.

Başka bir rivayet Mesruk'tan şöyle geldi:

أن النبي صلى الله عليه وسلم قسم غنائم حنين، فأعطى أبا سفيان بن حرب مائة من الإبل، وساق الحديث بنحوه. وزاد: وأعطى علقمة بن علاثة مائة³.

“Hiz. Peygamber (sav.) Huneyn Savaşı ganimetlerini dağıtmış, Ebû Sûfyân ve İbn Harb'e yüz deve vermişti.. Aynı hadisi de o anlatmış ve şöyle bir şeyi eklemiştir: Alkame b. Alasa'ya yüz deve verdiler”.

Bir başka rivayet; “Bize Makled b. Halid el-Şairi anlattı, Sûfyân anlattı, bana da bu isnad ile Ömer b. Sait anlattı:

ولم يذكر في الحديث علقمة بن علاثة، ولا صفوان بن أمية، ولم يذكر الشعر في حديثه

hadiste Alkame b. Alasa ve Safvan b. Umeyye zikredilmedi, hadiste şiir de zikredilmedi dedi”⁴.

¹ Mutekârib bahrin vezni: فعولن فعولن فعولن فعولن # فعولان فعولان فعولان فعولن: Bkz. İmel, el-Mucemül-Mufesal, s.121.

² Müslim, Zekât, 46 (no.1060), c.1, s.469.

³ A.y

⁴ A.y

Bir rivayette göre Ebû Bekir şöyle bir ifade kullanmıştır;

فيه أن الناس كانوا أقساما : المؤمنين، ودين المؤمنين، والخمسينين، فأعطى عباس بن مرداس دون المائة، " فعاتب فيها رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال.... قال: فقال رسول الله ص: اذهبوا فاقطعوا عني لسانه، فزادوه حتى رضي، فكان ذلك قطع لسانه الذي أمر به¹.

“İnsanlar kısım idi. Bazılarına 100 bazılarına yüzden az ve bazılarına 50 deve verilmişti. Abbas b. Mirdas’a ise 100’den aşağı verildi. Dolayısıyla Abbas Peygambere (sav.) itiraz etti ve (kasideyi okudu²) ve Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdu: gidin dillerini kesin, ona arttı hatta razı oldu, bunu onun dilini kesmesiydi”.

İbn Sad’a göre şöyle buyurdu: “ Hz. Peygamber (sav.) ona dört deve vermişti. Abbas Peygambere (sav.) okuduğu şiirinde itiraz etti (kasideyi zikretti)... Hz. Peygamber (sav.) ona yüz deve vermişti³”.

Başka bir rivayette göre Urva’dan şöyle buyurdu: Hayber günlerinde Hz. Peygamber (sav.) Ebi Sufyan, Uyeyne ve Akra b. Habi’e verdikten sonra şöyle Abbas b. Mirdas söylemiş:

أتجعل نهبي ونهب العبي ... د بين عينة والأقرع
وقد كنت في القوم ذا ثروة ... فلم أعط شيئا ولم أمنع

Nasıl benim ve “Ubeyd’in atının payını Uyeyne ve Akra ile eşit yapmıyorsun? Muhakkak ki, kavimde zengin biriydi. Ne bir şey verdim ne de mâni oldum.

Ve Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdu:“ Muhakkak ki, senin dillerini keseceğim, Hz. Bilal’e şöyle buyurdu: eğer sana onun dilini kesmeye emredersem ona Hilla’nın giysisini ver ve sonra Hz. Bilal’e dediki: git onun ile dillerini kopar ve Hz. Bilal onun ellerini tutup getiriyordu (dilini koparmak için) ve Hz. Mirdas dediki: “ ya Resulallah benim dilimi koparacak mı ? Ey Muhacirler benim dilimi koparacak mı? (iki kere tekrarladı) ve Hz. Bilal onu sürüklüyordu ve bunu tekrarladıktan sonra (dilimi koparacak mı ?), Hz. Bilal şöyle ona buyurdu: seni Hilla ile seni giydirmemi emretti, onun ile dilini koparmak için, gidip ona Hilla vermişti⁴”.

قال: أخبرنا عروة أن العباس بن مرداس قال أيام خبير لما أعطى رسول الله - صلى الله عليه وسلم - أبا سفيان وعيينة والأقرع بن حابس ما أعطى:

أتجعل نهبي ونهب العبي ... د بين عينة والأقرع
وقد كنت في القوم ذا ثروة ... فلم أعط شيئا ولم أمنع
فقال رسول الله. ص: لأقطعن لسانك. وقال لبلال: إذا أمرتك أن تقطع لسانه فأعطه حلة. ثم قال: يا بلال اذهب به فاقطع لسانه فأخذ بلال بيده ليذهب به فقال:
يا رسول الله أيقطع لساني؟ يا معشر المهاجرين أيقطع لساني؟ يا للمهاجرين أيقطع لساني؟ وبلال يجره. فلما أكثر قال: إنما أمرني أن أكسوك حلة أقطع بها لسانك.
فذهب به فأعطاه حلة.

¹ Taberî, *Tarihu't-Taberi*, et-Tura's, 2.bsk., (Beyrut, 1387), c. 3, s.91. Aynı kasideyi okumuş ama birkaç eklemeler var, bkz. A.y

² A.y

³ İbn Sa'd, et-*Tabakâtül-kübrâ*, c.4, s.206.

⁴ A.y

Bir rivayette şöyle söylendi: “Bir gün Hz. Peygamber (sav.) Abbas b. Mirdas’ın şiirini örnek vermiş ve şöyle buyurmuş:

أَتَجْعَلُ نَهْيِي وَنَهْبَ الْعُبَيْدِ بَيْنَ الْأَقْرَعِ وَعُيَيْنَةَ

“Nasıl benim nasibim ve atımın nasibini el-Akra ve Uyeyne arasında dağıtabilirsiniz”?

Bunu söyler söylemez insanlar dediler ki: “

فَقَالَ النَّاسُ: بَيْنَ عُيَيْنَةَ وَالْأَقْرَعِ، فَأَعَادَهَا: بَيْنَ الْأَقْرَعِ وَعُيَيْنَةَ، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ! ثُمَّ قَرَأَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: "وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ"

“Uyeyne ve Akra değil Akra ve Uyeyne olarak düzeltmişler, Ebû Bekir Allah’a şahid oluyorum ki, sen Allah’ın resulüsündür dedi şu ayeti okudu: (Biz ona şiir öğrenmedik, zaten ona yaraşmazdı da”².

Başka bir rivayette: “

أَرَأَيْتَ قَوْلَكَ:
أَصْبَحَ نَهْيِي وَنَهْبَ الْعَبِي ... د بَيْنَ الْأَقْرَعِ وَعُيَيْنَةَ
فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَبَايَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ لَيْسَ هَكَذَا قَالَ. فَقَالَ: كَيْفَ؟ قَالَ فَأَنْشَدَهُ أَبُو بَكْرٍ كَمَا قَالَ عَبَّاسٌ³.

“...Hz. Mirdas Hz. Peygamber (sav.) itiraz ettikten sonra (zikrettiğimiz şiirinde) “Hz. Ebû Bekir Hz. Peygamber’e (sav.) iletti ve Hz. Peygamber (sav.) Hz. Mirdas’a şöyle buyurdu: dediğini duyuyormusun...”

Bir rivayette göre: “ Hz. Peygamber (sav.) şiiri bilmediğin için yanlış yaptılar”⁴.

1.5.5.1.1 Kelimelerin Şerhi

دُونَ ذَلِكَ: Ondan başka.

أَتَجْعَلُ نَهْيِي: Hemzeli soru edatıdır. Benim payımı pay ettin mi?

وَنَهْبَ الْعُبَيْدِ: Atımın nasibi...

بَدْرٍ: Bedir Uyeyne b. Hısnın dedesinin adıdır.

أَكْرَا b. Habis. وَلَا حَابِسَ:

يُفُوقَانِ مِرْدَاسَ: Ne Habis ne de Bedir Mirdas’tan daha üstündür.

وَمَا كُنْتُ دُونَ إِمْرِي مِنْهُمَا: Ben ikisinden daha aşağıda değilim.

وَمَنْ تَخَفِضُ الْيَوْمَ: Bugün onun payını dünyada kim azaltırsa

¹ İbn Sa’d, Et-Tabakâtül-Kübrâ, c. 4, s.206.

² A.y . Yasin Suresi: 36/69

³ İbn Sa’d, Et-Tabakâtül-Kübrâ, c.4, s.206.

⁴ Cemaluddîn Menzûr er-Rue’yî el-İfrikî, Lisânü’l-Arab, (Beyrut, 1993), c.5, s.351. Bu Kasideyi ise; bkz.Yaha, Divân-u Abbas bin Mirdas el-Selâmî, s.110-112.

¹ لا تُرْفَع: Kıyamette onun sevabı arttırılmaz.

1.5.5.1.2 Hadis Şerhi

Ashaptan Abbas b. Mirdas Hz. Peygamber (sav.)'in ganimetleri nasıl takdim ettiğini açıklıyor. Şöyle ki onlardan her bir sahabeye 100 deve verdiğini, kendisine ise neden diğer geride kalanlar gibi 100'den aşağı verdiğini sormuş. Halbuki Cenab-ı Hak da şöyle buyuruyor;

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرْجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْذُورًا

*“Allah ve Resûlu bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlune karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır.”*²

Bazıları, Abbas b. Mirdas Hz. Peygambere isyan ediyor gibi düşünebilir. Dış görünüşte böyle görünüyor olsa da gerçek tersinedir. Çünkü Abbas yüce bir sahabidir, birçok savaşlara katılmıştır. Allah'a ve Rasulüne inanmıştır. Ahreti dünyaya tercih etmiştir. Birkaç küsur deve için Allah ve Rasulünün önünde kendisini küçük düşürmez. Bilakis Peygamberin yaptığı bu taksimde bir yanlış yapılmıştır diye Peygamber adına korkmuştur. Amellerinin ve ibadetlerinin az olduğunu düşündü ve bu taksimin ona hesap gününü işaret ettiğini, öteki tarafta kendisinin diğerlerinden farklı olacağını zannetmiştir. İşte bunun için Peygamber Efendimizden korkarak ve devenin 100'e tamamlanmasını talep etmiştir. Peygamberimizin taksimatına karşı bu iyi ve salih niyetten şu anlaşılıyor; “Ey Allah'ın Rasulü sen onun amellerini eksiltiyorsun, onun amellerinin eksik olduğu görüşündesin, bu da Allah katında o kimsenin amelinin eksik olduğunun bir göstergesidir. Dolayısıyla bu eksikliğe müstehaktır. Kıyamette de karşılığı eksik olacaktır. Hal böyle olunca benim ganimetteki hakkımı 100'e çıkar ki kıyamette sevabı ve mükâfatı eksik olan kimselerden olmayayım. Ve Peygamberimiz onun devesini 100'e tamamlamıştır.

Bu meseleler insanlığın tabiatındandır. Bir şeyin ötekinden daha isabetli olduğu görüşünde eşitlik ya da rekabet kabul etmez. Ensar bile Ebû Teyyah'ın rivayet ettiği hadiste belirtildiği gibi Hz. Peygamber ile aynı şekilde davranmışlardır. Ebû Teyyah diyor ki; Enes b. Mâlik şöyle anlatıyordu:

سمعت أنس بن مالك قال لما فتحت مكة قسم الغنائم في قريش، فقالت الأنصار: إن هذا لهُو العجب، إن سيوفنا تقطر من دمائهم، وإن غنائمنا ترد عليهم. فبلغ ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فجمعهم، فقال: " ما الذي بلغني عنكم؟ " قالوا: هو الذي بلغك، وكانوا لا يكذبون. قال: " أما ترضون أن يرجع الناس بالدينا إلى بيوتهم، وترجعون برسول الله إلى بيوتكم؟ لو سلك الناس واديا - أو شعبا - وسلكت الأنصار واديا - أو شعبا - لسلكت وادي الأنصار - أو شعب الأنصار.³

¹ Bkz. Yahay, *Divân-u Abbas bin Mirdas el-Selâmî*, s.110-112.

² Ahzâp Suresi: 33/36

³ Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî, *Şerhu Sahih-i Müslim (İkmâlü'l-mu'lim)*, thk.Yahya İsmail, (el-Vefâ, Mısır, 1998), c.3, s.602.

“Mekke fethedilince ganimetler Kureyşliler arasında taksim edildi. Ensar “bu garip şeydir” dediler. “Bizim kılıçlarımızda onların kanı akıyor bizim ganimetlerimiz de onlara dönüyor”. Bu sözler Hz peygambere ulaştı ve O da onlara şöyle dedi: “Sizden bana ulaşan bu haber nedir? “dediler ki “bu haber size ulaştığı gibidir”. Onlar yalan söylemezlerdi. Ve şöyle dedi; “İnsanların evlerine dünya ile dönmelerine, sizin de evlerinize Rasulullah ile dönmesine razı olmaz mısınız? İnsanlar bir vadiye gitseler ensar da başka bir vadiye gitse ben ensarın gittiği yere giderdim”.

Bu taksimat şeklinin arkasında bir hikmet ve sebep vardı. Bunu onlara anlatmış yoksa Kureyş’in ensardan daha üstün olması gibi bir durum yoktu. Bilakis onların kalpleri daha zayıftı. Onların da İslâm da yeni olmaları ve kalplerinin İslâma ısınması için bu taksimat yapılmıştır. Hz. Peygamber böyle yapmış çünkü o ashabından imanı güçlü olan kimseleri de o biliyordu. Dolayısıyla o sahabilerin sabredeceğini ve bu duruma tahammül edeceğini de biliyordu. Nitekim İmam Müslim, Amr b. Sa’d’ın babasından rivayet ettiği hadiste şöyle buyurmaktadır:

قسم رسول الله صلى الله عليه وسلم قسما، فقلت: يا رسول الله، أعط فلانا فإنه مؤمن، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «أو مسلم» أقولها ثلاثا، ويردها علي ثلاثا "أو مسلم"، ثم قال: «إني لأعطي الرجل، وغيره أحب إلي منه، مخافة أن يكره الله في النار»¹

“Peygamber efendimiz bu taksimatı yaptı. Ben de “Ey Allah’ın Rasulü falancaya ver, çünkü o mümindir” dedim Peygamberimiz de üç defa şu cümleyi tekrar etti; “Başkası benim nazarımda ondan daha çok sevilmesine rağmen cehennem ateşine yuvarlanmak korkusundan dolayı bu adama veriyorum”.

Bu kıssa bize Ukkaşe b. Muhsan’ın, Hz. Peygamber ile olan hikâyesini hatırlatıyor. Şöyle ki Peygamber Efendimizin onun şikâyeti hakkında kısas uygulanmasını istediğinde Ukkaşe kalktı ve şöyle dedi;

“... كنت معك في غزاة، فلما فتح الله عز وجل علينا ونصر نبيه صلى الله عليه وسلم وكنا في الانصراف حاذت ناقتي ناقتك فنزلت عن الناقة، ودنوت منك لأقبل فخذك، فرفعت القضيب فضربت خصرتي... ثم قال النبي صلى الله عليه وسلم: «يا عكاشة اضرب إن كنت ضاربا». فقال: يا رسول الله، ضربتني وأنا حاسر عن بطني. فكشف عن بطنه صلى الله عليه وسلم، وصاح المسلمون بالبكاء، وقالوا: أترى عكاشة ضارب رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ فلما نظر عكاشة إلى بياض بطن رسول الله صلى الله عليه وسلم كأنه القباطي، لم يملك أن كب عليه وقبّل بطنه، وهو يقول: فداء لك أبي وأمي، ومن تطيق نفسه أن يقتص منك؟ فقال له النبي صلى الله عليه وسلم: «إما أن تضرب، وإما أن تعفو». فقال: قد عفوت عنك رجاء أن يعفو الله عني في القيامة»².

“Ben savaşlarda seninleydim yüce Mevla bize zafer kazandırdı ve Peygamberine yardım etti. Tam ayrılacağımız sırada devam senin devenin hizasına denk geldi, deveden indim dizinden öpmek için sana yaklaştım, sen elindeki değneği kaldırdın ve belime vurdun”. Sonra Peygamberimiz şöyle buyurdu; “Ey Ukkaş vuracaksan sen de vur” Ukkaşe ise “ey Allah’ın Rasulü sen bana karnım açıkken vurdun” dedi. Peygamberimiz de mübarek karnını vurması için açtı, orada bulunan Müslümanlar ağlamaya başladı. Ve şöyle dediler; “Acaba sen ey Ukkaşe Peygambere vuracak mısın?” Ukkaşe, Peygamberimizin mübarek karnının beyazlığını gördü, sanki ince

¹ Müslim, İmân, 68 (no.150), c.1, s.78-79.

² Taberânî, Suleymân b. Ahmed b. Eyûb b. Metîr el-Lehmî Ebû Kâsim, el-Câmiü'l-Kebîr , thk. Hamdi AbdülMecîd, (Mektebetü İbn Teymiye, Kahire/Mısır, 1994), c.3, s.58.

ketenden yapılmış bir kıyafet gibiydi. Kendini tutamadı, hemen eğildi ve onun mübarek karnını öptü. Ve şöyle diyordu “Annem babam sana feda olsun senden kısas almaya kim tahammül edebilir?” Bu durum karşısında Peygamberimiz ona “ya vur ya da bağışla” dedi. Ukkaşe de “kıyamette Allah’ın beni affetmesi ümidiyle seni bağışladım ey Allah’ın rasulu”¹ dedi, sonra Peygamberimiz ona dua etti. Yaşanan bu durum ne güzel bir tevazu ve ne güzel bir lütuftur.

1.5.5.1.3 Bu Hadisten Faydalanılacaklar

Mal dağıtımındaki öncelik zayıflarıdır. Din konusunda da böyledir. Kimin ne eksikliği olduğunu bilmemiz gerekmektedir. Bundan dolayı İslâm birbirimizi ziyareti emreder. Bir şeyi dağıtmak istediğimizde kimin daha fazla ihtiyacı olduğunu bilmek, ihtiyaç sahibi olmayanlara değil ihtiyaç sahiplerine yardım ulaştırmak gerekir.

1.5.5.1.4 Sonuç

Bu hadis Taberi’nin “Tarihu’t-Taberî” kitabında birkaç ziyade ile bulunmaktadır. Hz. Mirdas itiraz ettikten sonra Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular: (onu götürün ve dilini koparın).

Yine aynı kitapta: başka bir rivayette şöyle geçmektedir; biri dedi ki: “Ey Rasulüllah (sav.) Uyeyne b. Hisn’e ve el-Akra b. Habıs’a yüz deve verdiniz ve Suraka b. Cuel b. el-Damariy’i bıraktınız. Hz. Peygamber (sav.): Cuel b. ad-Damari’ye bütün verilenlerden daha hayırlısı vardır” Buyurdular.²

1.6. KÜTÜB-İ SİTTE’DE ŞİİR TEMALARI³

Hayatın iniş ve çıkışları, dönüşümleri, gerek maddi gerekse manevi yönden insanların hayatının seyrini etkileyebilir. Ve yine genel olarak hayatı ve meselelere bakış açısını, adetlerini ve kültürünü de etkileyebilir. Bu değişiklikler kişinin davranışını, konuşmasını veya konuştuğu kelimelerini de etkileyebilir. Bunun neticesi kötü davranışların iyiye dönüşmesi olabileceği gibi tam tersi de olabilir.

Yaşam gelişmeleri veya değişikliklerinin insan hayatında büyük etkisi vardır. Bu değişiklikler olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Nitekim İslâmdan sonra cahil toplumlarda meydana geldiği gibi. Cahiliye toplumu İslâmın ortaya çıkışından sonra

¹ Taberânî, *el-Camiü'l-Kebir*, s.58.

² Taberî, *Tarihu't-Taberî*, c.3, s.91.

³ Şiir temaları için bkz., Bkz. Şevkî, *el-Asrül-Cahili*, s.230.

Bu kunuyu ona benzen bir konu vardır. İslâm nasıl şairlerin hayatlarına etkilendi, bkz. A.y, s.46.

Temaları için bkz. Şavkî, *el-Asrül-Cahili*, s.195.

İslâm ideolojisinden ve dini sistem düşüncesinden etkilenmiştir. Daha sonra bu düşünce onlarda yerleşip ve herkes tarafından kabul edilmiştir.

Bu etkilenme eğlence, içki, fahiş gazel, kabile savaşları, makam ve soy ile övünme gibi bilinen Arap şiirinin gayelerinin manevi yapı değişikliğini meydana getirmiştir. Cahiliye dönemi insanlarını bütün bu saydıklarımızdan uzaklaştırarak işlerinde Allah'ı zikretme, başkalarını sevmeye, hoşgörölü davranma gibi yeni bir toplum yaşantısı ve imajına dönüştürmüştür.

İslâm ortaya çıktıktan sonra şiirin temaları terimleri değiştirilmemiş, Cahiliye'deki gibi bırakılmıştır. Ancak manevi yapısı yani içeriği ve hoş olmayan kelimeleri değişmiştir.

İslâmla çelişen her şey değiştirilmiş hatta düşünce biçimi(zihinler) değişmiştir. Şiirler ve şairler insanların hizmetinde kılınmıştır. Şiir, özelde Kureyş'deki kafir şairlere ve genellikle Mekke'deki müşrik şairlere karşı Allah'ın Peygamberine zarar verenler için ölümcül silahlardan biri haline gelmiş.

Bu konuda Kütüb-i Sitte'den gelen şiir temalarını ve örneklerini zikredeceğiz. Atıf yapılan İslâm dönemi ve İslâm öncesi dönem arasındaki farkları örnekleriyle açıklayacağız.

1.6.1. Birinci Tema: Hiciv

Kabile üyelerine bakmadan bir kişi üzerinden tüm kabileyi aşağılamak ve kötülemektir.

İslâm geldikten sonra Peygamber (s.a.v) bu türü yasaklamıştır. İbn Mace'den gelen bir rivayette şöyle geçmektedir. Hz. Âişe Hz. Peygamber (sav.)'den şöyle buyurdular: *“İnsanların yalan bakımından en günahkarı bir kişiye üyelerini ayırt etmeksizin hicvetmesi ve onun da karşılık vermek için karşısındaki bütün ailesine ve kabilesine küfretmesidir ve ikincisi birbirlerinin babalarına küfür etmeleridir”*.

حديث ما رواه ابن ماجه عن عائشة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "إن أعظم الناس فريةً لرجل هاجى رجلاً فهجا قبيلة بأسرها، ورجل انتقى من أبيه وزنى أمه"¹

Hatta kâfir şairler Hz. Peygamber'i (sav.) hiciv ettiklerinde sahabiler onlara karşılık vermek için Hz. Peygamber'den (sav.) izin alırlardı. İmam Müslim'in rivayetinde geldiği gibi; Hassan b. Sabit Ebû Sufyan'a cevap vermek için Hz. Peygamber (sav.)'den izin istemiş ve şöyle demiştir: “Allah’a yemin olsun onlara öyle bir cevap vereceğim ki lokmanın yutulduğu gibi onları yok edeceğim.” Hz. Peygamber (sav.) ona şöyle cevap verdi; “Acele etme, Ebû Bekir Kureys’in soyunu en iyi bilendir” ve sonra Hassan kasidesini söylemiş. Sahih-i Müslim’de şöyle geçmektedir :

وإن سَنَامَ المجد من آل هشام بنو بنت مخزوم ووالدك العبد²

“Haşim ailesinden Makzum’un kızının çocukları en üst şeref tepelerindendir ve senin baban (Ebû Sufyan) bir köledir”.

Hişam b. Urva’dan başka bir rivayette şöyle geçmektedir: “Hasân müşrikleri hicvetmek için Hz. Peygamber (sav.)’den izin istemişti ama Ebû Sûfyân’ın adı geçmemektedir”³.

1.6.1.1. Hadis şerhi

“بنت مخزوم” dan kastedilen Abdullah, ez-Zubeyr ve Ebi Talib’in annesidir. Bu beyitte hicvedilen ise Peygamberimizin amcasının oğlu ve süt kardeşi Ebû Sufyandır. O dönemde kafirdi ve en çok Hz. Peygamber (sav.)’e zarar verenlerden biriydi. Bir rivayete göre Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber (sav.)’e başını kaldırıp da bakmamıştı. Çünkü Hz. Peygamber (sav.)’e çok zarar vermişti. Ama Hz. Peygamber (sav.) Müslüman olduktan sonra onu çok sevmiştir.

¹ İbn Mâce, Edeb, 41 (no.3761), s.577.

² Müslim, Fazâ’il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2489), c.2, s.1172-1173. Beyit ise bkz., el-Barkuki, Şerhü Divanu Hasan, s.159.

³ Müslim, Fazâ’il Hasân b. Sâbit, 34 (no.2489), c.2, s.1173.

Fetih gününde Müslüman olacakken İbn Abbas ona şöyle dedi; Hz. Peygamber’e git ve ona Hz. Yusuf (a.s)’un kardeşlerinin ona söyledikleri gibi söyle; Dediler ki: قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ أَتَرَكْنَا اللَّهَ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ

“Allah’a andolsun ki, Allah seni gerçekten bizden üstün kılmıştır. Doğrusu biz hata işlemiştik”.¹

Sonra Ebû Sûfyân Hz. Peygamber (sav.)’e özür dilemek için bir kaside söylemiş.

لعمرك أني يوم أحمل راية	لتغلب خيل اللات خيل محمد
لكالمدلج الحيران أظلم ليله	فهذا أواني حين اهدي فاهتدي
هداني هاد غير نفسي ودلني	على الله من طردته كل مطردي
أصد وأناى جاهدا عن محمد	وأدعي وإن لم أنتسب من محمد

Bu cümleyi söyleyince (من طردته كل مطردي) Peygamber efendimiz göğsüne vurdu ve şöyle demiş: “Sensin beni her yerde takip eden” çünkü sen ve toplumun beni öldürmeye çalışıyordunuz, hata başıma ödül koymuştunuz, ben bir şey yapmadım, bunları yapan sizsiniz. O Peygambere benziyordu ve Peygamber de onu seviyordu ve ona şöyle buyurmuş; “Hamza’nın yerine halef olacağını ümit ediyorum”².

Bu bir özür dileme kasidesidir. Bu kasideyi Mekke’nin fethinden önce söylemiş ve fetih döneminde de Müslüman olmuştur. Dolayısıyla bir özür dileme kasidesi sunmuştur. Bu kasidede Lat putuna tapan Mekke kafirlerine karşı Hz. Peygamber ve Müslümanlar galip gelinceye kadar peygamberin yanında savaşacağına dair yemin etmiş.³

Ebû Sufyâ kaside okumaya ediyor ve Peygamberimize Müslüman oluşunun sebebinin beyan etmiştir. İslâma kendisinin girmediğini, Allah’ın hidayetiyle gece ve gündüz Müslümanların müşrikleri öldürmek üzere peşlerinden gittikten sonra hidayete kavuştuğunu haber vermektedir.⁴

Bu sözü söyleyince “من طردته كل مطردي” Hz. Peygamber onun söylediğinin tersine dikkat çekmek için göğsüne vurmuş. Bilakis onlar gece ve gündüz Peygamberi öldürmek için kovaladılar, hatta Peygamberi canlı ya da ölü olarak getirene hediye ve para vaadettiller.

Kaside Ebû Sufyan’ın bu itirafıyla son buluyor yani İslâm dininden uzak olduğunu, ona karşı geldiğini itiraf ediyor, İslâma karşı mücadele ettiğini ifade ediyor. “Bugün ise eğer ben ona ve onun dinine mensup değilim demezsem yalancıyım” demiştir. Ebû Sûfyân İslâmdan önce ve sonra kavmi arasında şerefli birisiydi. Müslüman olmuş, İslâmiyeti de güzel yaşamış ve hicri 20. yılda Medine’de vefat etmiştir.

¹ El-Berkûki, Şerhü Divanu Hasân b. Sâbit, s. 01. 12/Yûsuf : 91

² E-Berkûki, Şerhü Divanu Hasân b. Sâbit, s. 01.

³ İlk iki beyitteki şerhi.

⁴ Son iki beyitteki şerhi.

Yine Müslim'in Sahih'inde rivayet ettiği Hassan b. Sabit'in kasidesi

هجو محمد فاجبت عنه¹

“Hz. Muhammed'i savunmak için hicvettim onun yerine ben cevap verdim” sözü hiciv kabilindendir.

1.6.1.2. Hicvin Maksadından Faydalanılacak Şey

Bir insanın bir şeyleri göz önünde bulundurmaksızın bir milletin tamamına küfretmesi caiz değildir. Peygamberimiz bunu yasaklamıştır. Bir kimse haddi aşan bir kimseye hakaret etmek istediğinde onu tamamen tanınması ve başkalarını yapmadıkları şeylerden dolayı itham etmemesi gerekir.

(لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ)

“Allah, sizi, din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış kimselere iyilik etmekten, onlara âdil davranmaktan men etmez. Şüphesiz Allah, âdil davrananları sever”.²

¹ Bu beyitin açıklaması daha önce geçmiştir. Bkz. Çalışmamızda: Bahri vâfir.

² Mümtahine Suresi: 60/ 8

1.6.2. İkinci Tema: Teselli Ve Kendini Avutma

Şiirin bu türü, insana üzüntü ve dert isabet ettiğinde, hastalık veya ağrı hissettiğinde ya da yol kesenlerden şikâyet ettiğinde dine uygun olan şiir veya ilahi ile teselli etmek için kullanılır. Yoksa cahiliye döneminde olduğu gibi şarap içmek, zina etmek, içki yerlerinde oturmak ya da sigara içme gibi durumlarda söylenmek için değildir.¹

Bu durum bize dini esas ve yöntemlere ters düşmeyen kaliteli şiir, ilahi ya da başka şeylerle nasıl teselli bulabileceğimizi göstermektedir. Nitekim Hz. Peygamber ve ashabı Allah’a yaklaştıracak meseleler, hikmet ve vaazlarla dolu, kaliteli şiir ile teselli ediyorlardı.

1.6.2.1. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Bilal’ın beyitleri, kelimeleri, hadis şerhi ve faydalanılacakları

Örneğin: Hz. Âişe’den şöyle buyrulmuştur: Ebû Bekir ve Bilal hastalandığında, Hz. Peygamber (sav.) onların yanına gitmiş. Hz. Âişe: “Babamın halini nasıl buldun? ve Bilal’in hali nasıldı? diye sormuş. Peygamberimiz: “Hz. Ebû Bekir humma hastalığına yakalandığında şöyle diyordu:

كل امرئ مصبّح في أهله والموت أدنى من شراك نعله²

“Herkes ailesiyle sabahlar ama ölüm o kimseye ayağına giyeceğinden daha yakındır”.

Ve Hz. Bilal sıtmadan kurtulduğu zaman sesini yükseltmiş ve şöyle demiş;

ألا ليت شعري هل أبیتن ليلة
بواد وحولي الذخر وجليل
وهل أردن يوما مياه مجنة
وهل يبدون لي شامة وطفيل³

“Keşke bir gece vadide gecelesem, etrafımda da ezhar ve celil yeşillikleri olsa, Micenne’nin suyuna gitsek ve Sama veya Tufeyl dağlarını bana gösterecekler”.

Sonra Hz. Peygamber (sav.) buyurmuş ki; “Allahım beni toprağımızdan vebanın olduğu toprağa çıkardıkları için sen Şeybe b. Rebia, Utbe b. Rebia ve Umeyye b. Halefe lanet et!” Yine Peygamberimiz (sav.) şöyle buyurdu; Allah’ım bize Mekkeyi sevdirdiğin gibi Medine’yi de sevdirdi. Ya Rabbi bizi şehirlerimizde ve elde ettiğimiz şeylerde mübarek kıl ve onları bizim için düzelt ve onun çevresindeki humma hastalığını Cuhfe’ye çevir”⁴.

¹ Şevkî, el-Esrül-Cahili, s.70-71.

² Buhari, Fazâ’il-ül-Medine, 12 (no.1889), c.2, s.27.

³ A.y

⁴ A.y

Başka bir rivayete göre Hz Âişe şöyle dedi;

(قالت عائشة: فجنّ رسول الله صلى الله عليه وسلم فأخبرته فقال: " اللهم حبّ إلينا المدينة كحبنا مكة، أو أشد وصحّحها وبارك لنا في صاعها ومدّها، وانقل حماها فاجعلها بالجحفة)¹.

“Biz Medine’ye hicret ettiğimizde Medine yeryüzünün en vebalı yeriydi” ve devam etti “Bathan’da rengi ve tadı değişik bir su akıyordu”. Başka bir rivayette Hz. Âişe Rasulullah’a gelip durumları hakkında haber vermiş O da şöyle buyurmuş; “Allah’ım Mekke’yi sevdiğimiz gibi Medine’yi de bize sevdire, hatta ondan daha fazla sevdire, orayı düzelt ve oranın ölçü ve suyunu bereketli kıl, sıtmasını da Cuhfe’ye gönder.”

1.6.2.1.1 Kelimelerin Şerhi

هُعَك: Hasta olmak.

أَحَذَتْهُ الْحُمَى: Humma hastalığının şiddetlenmesi.

مُصَبَّحٌ: Sabahlamak.

أَدْنَى: yaklaşıp.

شِرَاكٌ نَعْلِهِ: Takunyanın üzerindeki lastik.

أَقْلَعَتْ: Durdurdu, engelledi.

يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ: Şarkı veya ağlama şeklinde sesini yükseltmek.

لَيْتَ شِعْرِي: Keşke hissetsem.

أَذْخَر: Bir çimen türüdür.

وَحْلِيلٌ: Bir bitki türüdür.

مِيَاهَ مَجَنَّةً: Ukaz’da Mekke’ye yakın bir su ya da göl adı.

يَبْدُونَ: Beyan etmek veya ortaya çıkarmak.

شَامَةٌ وَطَوِيلٌ: İki dağın adı, Mekke’ye 30 mil uzak Ukaz’da bir su pınarları diyen de vardır.

الْجُحْفَةُ: Şam, Mısır ve Fas’taki Mikad yeri.

الْوَبَاءُ: Veba hastalığı.

بَطْحَانٌ: Medine Çölünde bir vadi.

نَجْلًا: “Yeryüzünde akan, içinde su bulunan yer”².

¹ Buhârî, Fazâ’il-ül-Medine, 12 (no.1889), c.2, s.27.

² Bedrüddîn ad-Dimâ’î miniyü, *Masâbihül-Câmi*, thk. Nuruddin Talib, (Dârun-Navadir Suriyey, 2000), c.4, s.307-311.

ماء آجنا: Değişik renk ve tadı olan bir su.

1.6.2.1.2 Hadis ve Beyit Şerhi

“ Hz. Peygamber hicret ile imtihan edilmiş, sahabîleri de onları acıtan, sevmedikleri pek çok hastalıklarla imtihan olmuşlardır. Her insan durumların akıbetiyle ilgili kesin bilgisine göre konuşuyordu. Ebû Bekir sıtma hastalığına yakalandığında sabah akşam ölümünü bekliyorlardı. Bu durum herkesi kapsıyordu. Dolayısıyla şöyle dedi; “Her kişi ailesinde sabahlar (yani bela ve musibet sabah akşam peşindedir), Bilal ise alıştığı ve sağlıklı olduğu vatanı olan Mekke’ye dönmeyi temenni ediyordu. Ebû Bekir’in üstünlüğü ve dünyanın faniliği ortaya çıktı. Peygamber efendimiz (sav.) sahabîlerinin sıtma ve veba hastalığına yakalandığını görünce insanlara bu hastalık ağır geldiği için orayı sevmemelerinden korktu ve Mekke’yi sevdikleri gibi Medine’yi de sevmeleri ve dolayısıyla onlardan veba hastalığının kalkması için dua etti”¹.

Bu kaside zayıf ya da hasta olduklarında kendilerini teselli etmek ve iyi hissetmek için insanların söylediği diğer şiirler ve şarkılar gibidir.

Hiz. Peygamber (sav.)’in döneminde bu davranışları sahabîler de yapardı. Bu adet dünya kültürlerinin çoğunda vardır. Çalışırken, hasta olduklarında ya da kendini kötü hissettiklerinde Kur’an-ı Kerim’in ayetleri ile ya da iyi olan şiirler ile teselli bulurlardı. Bu her kültürde olan bir adettir ve haram değildir.

Hiz. Âişe validemiz babası Ebû Bekir’in hastalığında onu ziyaret etmiş. Ebû Bekir ve Hiz. Bilal hastalandığında Hiz. Âişe validemiz ziyaretinde onların durumunu sorduğu zaman şiirle cevap verirdi. Hiz. Ebû Bekir şöyle derdi: “İnsan hasta olarak sabahlıyor ve günü hastalıkla devam ediyorsa o kimse ölüme takınyanın bağından daha yakındır.” Hiz. Bilal efendimiz ise alıştığı ve her türlü hastalıktan beri olarak yaşadığı memleketi Mekke’ye dönmeyi temenni ederdi. Sonra Peygamberimiz İbn Mulakan’ın dediğine göre her ikisine dua etti.

1.6.2.1.3 Hadisten Faydalanılacaklar

- 1- İnsan bir musibet ya da psikolojik bir rahatsızlığa yakalandığı zaman kaliteli, hikmetli şiirlerle kendini teselli edebilir. Kendisini daha iyi hissedebilmek için güzel şiirler ve şarkılarla teselli bulabilir. Bu tür bir davranış İslâmın yasaklarından değildir.
- 2- İbnu’l-Mulakkin’in dediğine göre: “Sevme ve nefret sebepleri Allah’ın elindedir ve istediği kişiye verir. Bu anlamda kaderi yalanlayanlara karşı açık bir delil vardır. Çünkü Allah istediğini istediğine sevdirebilir istediğinden nefret ettirir. Allah, Peygamberimizin duasını kabul etmiştir dolayısıyla sahabîler Medine’yi severek yaşamışlardır.

¹ İbnu’l-Mulakkin Sirâcud-Din Ebû Hafis Ömer b. Ali Ahmed eş-Şâfi’iyyi el-Mısıriyyi, *Et-Tavdihü li şerhi’l-Cami Es-Sahihî, İbnül-Mulakan*, (Dimeşk , 2008), c.1, s.232-233.

3- Bulaşıcı hastalıktan kurtulmak için Allah’a dua etmek caizdir. Bu da İslâm dininde aşırı tutucu olan kimselere verilen bir cevaptır.

Bir kişinin olgunlaşması için çeşitli çileler çekmesi gerekir”¹. Buhari’nin Ebû Hureyre’den rivayeti gibi:

ما أنزل الله داء إلا أنزل له شفاء”²

“Allah herhangi bir bulaşıcı hastalığı veriyse mutlaka onun ilacını, şifasını da vermiştir.”

1.6.2.2. Hz. Ebû Hureyre’nin beyti, hadis şerhi ve faydalanılacakları

Buhari’den gelen bir rivayette Ebû Hureyre şöyle demiştir: “Hz. Peygamber (sav.)’e geldiğimde (recez bahrinden) şu şiiri söylüyordum:

يا ليلة من طولها وعنائها على أنها من دارة كفر نجّت³

“Ey gece uzunluğundan ve zorluğundan, muhakkak ki ben küfür diyarından kurtulmuş gibiyim”.

Burada şair İslâm ve kâfirlik arasında bir benzetme yapıp, kâfirliği bir geceye ya da karanlığa benzetmiştir. İslâmı da bir nura ya da bir sabaha benzetmiştir; çünkü kafir olarak yaşadığı zamanlar için çok acı çekmiş ve bunun için böyle bir beyit söyleyip kendisini rahatlatmıştır.

Bu beyti okuduktan sonra kölem kayboldu ve Peygamberin yanına gelince kendisine beyat ettim, ben Peygamberin yanındayken köle çıkageldi. Hz. Peygamber bana şöyle buyurmuş;

يا أبا هريرة هذا غلامك فقلت: هو لوجه الله، فأعتقه

“Ey Ebû Hureyre bu senin kölendir. Ben de onu Allah rızası için azad ettim dedim”⁴. Bir başka rivayette şöyle geçmektedir;

أنه لما أقبل يريد الإسلام، ومعه غلامه ضل كل واحد منهما من صاحبه، فأقبل بعد ذلك وأبو هريرة جالس مع النبي صلى الله عليه وسلم، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: يا أبا هريرة هذا غلامك قد أتاك، فقال: أما إني أشهدك أنه حر، وذكر البيت "

İslâm’a girmek üzere Peygamberin yanına kölesiyle beraber geldiğinde ikisi de yolunu ayrı ayrı kaybettiler. Sonra Ebû Hureyre gelip Peygamberimizin yanına otururken kölesi de geldi, Peygamberimiz Ebû Hureyre’ye şöyle buyurdu; “Ey Ebû Hureyre bu senin kölendir, sana geri döndü, Ebû Hureyre de “Ey Allah’ın Rasulü seni şahid tutuyorum o hürdür” dedi ve o beyiti zikretti”⁵.

¹ İbnu’l-Mulakkin, *Et-Tavdihü li şerhi’l-Câmi es-Sahîh*, c.1, s.233.

² Buhârî, Tıb, 01 (no.5678), c.4, s.32.

³ Buhârî, Megâzi, 75 (no.4393), c.3, s.172.

⁴ Buhârî, Megâzi, 75 (no.4393), c.3, s.172.

⁵ Buhârî, el-İtk, 07 (no.2530), c.2, s.216.

1.6.2.2.1 Kelimelerin Şerhi

قَدِمْتُ: Geldim.

يَا لَيْلَةً: Ey gece! bir deyim olarak çağırmak anlamında.

مِنْ طُولِهَا: Gece uzundur.

وَعَنَائِهَا: Gecenin sıkıntıları

مِنْ دَارَةِ كُفْرٍ: kafir diyarından

نَجَّيْتُ: Artık kurtuldum anlamına gelir, fiiline bakarsak geçmiş zamandır. Anlamı “kurtuldu”dur, ama mecaz olarak kurtarıldı anlamına gelir.

عَلَامِكَ: Senin kölendir. Bu senin kölendir ya da senin kölen geliyor anlamında söylemiş olabilir.

هُوَ لَوْجُهُ اللَّهِ i: O, Allah için..

فَأَعْتَقَهُ: Hz. Ebû Hureyre onu kölelikten azad etti ve onu özgür kıldı.

فَبَايَعْتَهُ: Peygamberin önder ve efendi olmasına razı oldum, dinine ve emirlerine muhalefet etmemeye razı oldum.

1.6.2.2.2 Hadisin şerhi

Buhari'nin hicretin 84. yılında vefat eden Kays İbn Ebû Hazim'den teferrüd¹ ettiği rivayetlerinden biridir. Başka bir rivayete göre Sultan Süleyman b. Abdülmelik'in son zamanlarında vefat etmiştir. Buhari'nin ikinci şeyhi Ubeydullah b. Sait el-Sarkasi el-Yaşkuri 241'de vefat etmiştir. Üçüncü şeyhi Şahab b. İbad yani el-Abdi el-Kufi 224'de vefat etmiştir. Şahabi'nin hocası: İbrahim b. Humeyd Ebi İshak hicri 178'te vefat etmiştir.²

Ebû Hureyre Peygamberimize İslâmiyetini beyan ederek beyat etmek için Peygamberimizin yanına gelmeden önce yorgunluk, sıkıntı ve meşakkat sebebiyle gecenin uzunluğundan usanıp bıktıktan, yolunu kaybettikten sonra gecenin karanlığından kurtulduğunu, küfür karanlığından sonra da hedefi olan İslâmın nuruna ulaşabileceğini bilmediğini ifade etmiştir. Nitekim hidayete ulaşmış ve bundan dolayı da Allah'a hamd etmiş ve buna çok sevindi. Bu sevincine kölesi de iştirak ettiği için onu Allah rızası için azad etmiştir.

¹ Hadis garibe benzemekte bir tek kişinin rivayetidir. Diğer ravilerin rivayetlerinden farklı olabilir (ama sika bir râvi olması). Bkz. Usman b. Abdu Rahman eş-Şehrüzûriyü Takıyud-Dîn b. Salâ'h, *Marifetü Envâ'i Ulûmül-Hadis Lib 'nis- Salâ'h*, (thk. Nuruddin, yy, ty), s.85-88.

² İbnu'l-Mulakkin , *et-Tavdihü li Şerhi'l-Cami es-Sahih*, c.16, s.172.

1.6.2.2.3 Hadisten Faydalanılacaklar:

Zor bir zamandan geçtikten ya da bir sıkıntıdan kurtulduktan sonra sadaka vermek ve Allah yolunda köle azad etmek doğru ve iyi bir şeydir. Nitekim Hz. Ebû Hureyre gece karanlığından ve küfür diyarından kurtulduğunda böyle yapmıştır.¹ Yine bu hadiste de görüldüğü gibi insan bir şeye sevindiğinde o nimetten dolayı Allah'a şükretmek için sadaka verir.²

1.6.2.3. Hubeyb b. Adiy el-Ensari'nin beyiti, Hadis şerhi ve faydalanılacakları

Teselli hakkında Buhari'nin Hz. Ebû Hureyre'den rivayet ettiği uzun bir hadiste, Hubeyb b. Adiy el-Ensari, Kureyş kabilesi "racii olayında" kendisini aldatıp tuzağa düşürdükten sonra onlara şöyle dedi; "Beni bırakın iki rekat namaz kılayım (beni öldürmeden önce), siz benim ölümden korkup namazımı uzun süre kılacağımı zannettiğiniz için ben namazı kısa 2 rekat kıldım." Bu kasideyi okudu:

ولست أبالي حين أُقتل مُسليماً على أيّ شقٍّ كان الله مَصْرَعِي
وذلك في ذات الاله، إن يشأ يبارك على أوصال شلّو مُمْرَع

Müslüman olarak öldürülürsem ölümüm hangi şekilde olursa olsun benim için önemli değildir. Bu da Allah'ın elindedir isterse parçalanmış cesetleri bile toplar, onu mübarek kılar. Sonra İbn el-Haris onu öldürdü, Hubeyb'in kıldığı bu namaz idamla öldürülen herkes için o günden beri sünnet olarak kalmıştır.

وأخرج الامام البخاري في صحيحه عن أبي هريرة رضي الله عنه في حديث طويل - فيما قاله الأنصاري خبيب بن عدي حين أراد أن قريش قتله بعد أن غدروا به وبأصحابه في حادثة يوم الرجيع، جاء فيه "...قال لهم خبيب: ذروني أركع ركعتين ثم قال: لولا أن تظنوا أن بي جزع لطولتها، اللهم أحصيهما عددا - ثم قال من الطويل:—

ولست أبالي حين أُقتل مُسليماً على أيّ شقٍّ كان الله مَصْرَعِي
وذلك في ذات الاله، إن يشأ يبارك على أوصال شلّو مُمْرَع

فقتله ابن الحارث فكان خبيب هو سن الركعتين لكل امرئ مسلم قتل صبراً...³

1.6.2.3.1 Kelimelerin Şerhi

ذروني: Beni bırakın.

ولست أبالي: Önemsemiyorum

حين أُقتل مُسليماً: Müslüman olarak öldürüldüğümde

¹ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdihü li Şerhi'l-Cami es-Sahih*, s.172.

² Avnu'ddîn, Yahya b. Hubeyre b. Muhammed b. Hubeyre ez-Zuhâlî eş-Şeybânî Ebû el-Muzefer, *el-lfsâh An-meâni sihâh*, (Darû'l-Vatan, 1417), c.7, s.368.

³ Buhârî, *el-Cihâd ves-Seyr*, 170 (no.3045), c.2, s.371-372.

على أي شقٍ: Hangi durumda olursa olsun

كان الله مَصْرَعِي: Ölümümü Allah nasıl takdir ederse

وذلك في ذات الاله: Bu Allah'ın elindedir.

إن يشأ: Eğer Allah isterse.

يبارك على أوصال شلوي مُمَزَّع: Parçalanmış et paçalarını birleştirerek onu mübarek kılar.

1.6.2.3.2 Hadisin Şerhi:

Racii, Asfan'a yedi kilometre uzaktadır. Ebû el-Esved'den Musa b. Yakub şöyle buyurdu: Hz. Peygamber (sav.) Raciidekileri Mekke'ye gözcüler olarak göndermiş, Musa b. Ukbe de şöyle buyurdu: Onlar altı kişiydi. Hz. Peygamber (sav.) Racii olayında Beni Layhan Asım b. Sabit'i gönderdi. İbn İshak da aynı hikayeyi zikretmiştir ve hicretin 4. yılında olduğunu söylemiştir. Gönderilen kişilerin altı kişi olduğunu söylemiştir ve onların başlarında Mersed b. Ebi Mersed olduğunu belirtmiştir. Bir başka rivayete göre: Racii Savaşı'nda oldu. O savaş Uhud Savaşı'ndan sonra yapıldı". Başka bir rivayete göre: Hz. Hubeyb b. Adiy'in yakalanıp öldürülmesi Uhud Savaşı'ndan sonra olmuştur.¹

Buhari başka bir rivayette şöyle nakletmiştir: “Hz. Peygamber (sav.) on gözcü gönderdi. Onların başında Asım b. Ömer el-hattab'ın dedesi Asım b. Sabit el-Ensari vardı”.² “Onun dedesi değildi, ancak onun dayısıydı. Çünkü Asım b. Ömer el-Katab onun annesi Cemile bnt. Sabit b. el-Aklah'dır, Cemile ise Asım b. Sabit'in kız kardeşidir. Eskiden onun ismi Asiye idi ve sonra Hz. Peygamber (sav.) onu Cemile olarak adlandırdı”.³

Bir rivayette şöyledir: Hubeyb 'i öldüren kişi, “Ebi Sirva ya da Surva'dır. Başka bir rivayette şöyle denilmiştir: “Ukba b. el-Haris'tir ya da kardeşidir ve ikisi bu işi yaptıktan sonra Müslüman oldular.” Aynı şekilde bu durum hadiste şöyle geçmektedir. Onu öldüren kişi İbn el-Haris'tir. el-Haris'in kızının anlattığı gibi onların evinde esirdi, ve o, Hacr b. Ebi İhab'ın kölesidir. Aynı şekilde Ukba b. el-Haris'in kocasıdır. İbn Battal ona Cüveyriye adını verdi ve İbn İshak Marie adını verdi. Bazı rivayetlere göre de adı Marya'dır.⁴

Hz. Hubeyb b. Adiy, “ Bedir Savaşı (h. 2.)”nda el-Haris b. Âmir'i öldürmüştü. Onu yakaladıklarında Mekke'de sattılar. Bedir Savaşı'ndan sonra, el-Haris b. Âmir b. Nevfel b. Abdu-Menaf oğulları onu satın aldılar. Bir hadise göre Hz. Hubeyb Haris, b. Âmir'i öldürdükten sonra onlarda esir olarak kalmıştır”.⁵ “el-Haris'in kardeşi Huceyir b. Ebi

¹ İbnu'l-Mulakkin, *Et-Tavdihü li şerhi'l-Cami Es-Sahih*, c.18, s.266.

² Buhârî, *Megâzi*, 10 (no.3989), c.3, s.89.

³ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tavdihü li şerhi'l-Cami Es-Saâih*, c.18, s.266.

⁴ İbnu'l-Mulakkin, *et-Tav'dihü li şerhil-Cami As-Sahîhi*, c.18, s.270.

⁵ Buhârî, *el-Cihâd ves-Seyr*, 170 (no.3045), c.2, s.371.

İhab babasının kan davası için onu satın almış.” Hepsi (İhab b. Aziz, İkrima b. ebi Cehil, el-Aknes b. Şarik ve Ubeyde b. Hakim b. el-Akvas, Umeyye b. Ebi Utbe, el-Hadrami ve Safvan b. Umeyye oğulları) paralarını birleştirerek Ukba b. el-Haris’i satın almak için ortak olmuş çünkü onlar Bedir Savaşı’nda ölen kafirlerin oğullarıdır. Haram Aylar bittikten sonra onu çarmla getirerek astılar. Müslümanlar içinde çarmla gerilerek öldürülen ilk kişi olmuştur”¹.

Ölmeden önce iki rekat namaz kılan ilk kişidir. Bundan sonra İslâmiyette bu davranış sünnet olarak kabul edilmiştir.²

Onu öldürmelerinden önce iki rekat namaz kılmak için izin istedi. Onlar da bunu kabul ettiler. Namaz bittikten sonra onlara şöyle dedi; “*Benim ölümden korktuğumu düşünmeseydiniz o iki rekati uzatırdım.*” sonra o kasideyi söyledi.

ولسْتُ أَبَالِي حِينَ أَقْتَلُ مُسْلِمًا عَلَى أَيِّ شَيْءٍ كَانَ اللَّهُ مَصْرَعِي
وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ، إِنْ يَشَاءُ يَبَارِكْ عَلَى أَوْصَالِ شُلُوِّ مُمَرَّعٍ

1.6.2.3.3 Hadisten Faydalanılacaklar

- 1- İslâm’da idam edilmeden önce 2 rekat namaz kılan ilk isim Hz. Adiy’dir ondan sonra iki rekat namaz kılmak sünnet olarak kalmıştır. Demek ki, dine karşı gelmezse, ancak dinin ilerlemesi için Hz. Peygamber (sav.)’in yapmadığı bir şey eğer insanların hayatlarını kolaylaştıracak ya da Allah’a daha yakınlaştıracak ise yapılmasında bir sakınca yoktur. Örneğin: Yatakta yatmak, camilerin dekorasyonunu yapmak, saat takmak, lüks koltuklara oturmak, bardakla su içmek, araba sürmek, uçağa binmek, hac yapmak için ulaşım araçlarını kullanarak gitmek, gözlük takmak vs..
- 2- “Bir Müslüman savaşta ya da savaş dışında bir kafiye, Hubeyb ve arkadaşının yaptığı gibi teslim olabilir. Hassan el-Basrî’nin (ö.728/110) söylediği gibi “*malup olmaktan korktuğu zaman kişi kendisini esir olarak teslim edebilir.*” Evzâî (ö.774/157) ise şöyle diyor: “*Müslüman tutsağın kendini teslim etmeyi ve boynunu ölüme uzatmayı engellemesi için bir beis yoktur.*”
- 3- Ölüm anında şiir söylemek, eğer o şiirin sözleri Tevhit’ten veya İslâm’dan bahsederse bunun bir sakıncası yoktur (câizdir)³.

1.6.3. Üçüncü Tema: Gazel

Aslı Arapça olan gazel sözlüğü: Kadınlara sevgi gösterisi olarak arkadaşlık, ahabplık anlamına gelir. Edebi açıdan ise, güzellikten, aşktan, aşk acısı ve içkiden söz eden küçük şiir demektir.

¹ İbnu’l-Mulakkin, *et-Tavdihü li şerhi’l-Cami Es-Sahîh*, c.18, s.268.

² İbnu’l-Mulakkin, *et-Tav’dihü li şerhil-Cami As-Sahîh*, c.18, s.268.

³ İbnu’l-Mulakkin, *et-Tav’dihü li şerhil-Cami as-Sahîh*, s.270-271.

Burada anılan aşk teması, bazen tanrısal bazen de sadece dünyaya ait bir nitelik taşımakta. Her iki yolda da aşıklar için, hayran olunan güzelliğe ulaşmak nasip olmaz düşüncesi egemen olduğundan, ozanın çektiği türlü acılarda gazelin konusunu içerir.

Gazel konusunda Kütüb-i Sitte’de geçtiği üzere, Mesruk demiştir ki: Hz. Âişe’nin yanına girdik, Hz. Hasan b. Sabit gazel okuyordu.¹

1.6.4. Dördüncü: Tema Mersiye

1.6.4.1. Cebel b. Cevval el-Salebi Hz. Muaz’a mersiye etmesi, kelimeleri, hadis şerhi ve faydalanılacakları

Mersiye: Divan edebiyatında ölen bir kişinin yiğitliğini, cömertliğini, yaptıklarını övmek ve ölümünden duyulan acıyı dile getirmek için yazılan şiirlere denmektedir. Cahiliye döneminde de bilinirdi. Bazen aşırılığı bazen güzelliği ifade ederdi. İslâm geldiğinde mersiye kabul ettiler ve şairler şehitler hakkında şiir söylemeye başladılar. Örneğin Sad b. Muaz ve başkalarının mersiyesi gibi.

Muslim’den gelen bir hadise göre, Hz. Âişe şöyle buyurdu: Sad b. Muaz vefat ettiğinde, uzun bir hadiste onun Mersiyesiyle ilgili şöyle buyurmuştur:

ألا يا سعد بني معاذ فما فعلت قريظة والنضير
غداة تحمّلوا لهو الصبور لعمر ك إن سعد بني معاذ
تركتكم قدركم لا شيء فيها وقد القوم حامية تفور²

“Dikkat et Beni Muaz; Sa’d, Kureyza ve Nadir Kabilesi neler yaptı. Yemin ederim ki Beni Muaz’ın Sad’ı kuşluk vaktinde çok büyük sabır gösterdi. Siz onu hiçbir şey yok gibi kaderiyle baş başa bıraktınız. Bir kavmin kaderi ayaklanmaya hamidir”.

Hişâm’dan isnad ile başka rivayete göre Hz. Muaz’ın ölümü şöyledir:

Gece onun yaraları şişip patlamış. Kanları durmadan akmış ve sonra vefat etmiştir. İki beyit eklenmiştir:

وقد قال الكريم أبو حباب أقيموا قتيقاع ولا تسيروا
وقد كانوا ببلدتهم ثقالا كما ثقلت بميطان الصخور³

“Ebû Hubab dedi ki Kaynuka’da kalın, oradan gitmeyin onların memleketlerinde ağırlık vardı tıpkı Meytan-ı Sahur’un ağırlığı gibi”

¹ Bkz. Çalışmamızda, Tavîl Bahirde.

² Muslim, el-Cihâd ves-Seyr, 22 (no.1769), c.2, s.848.

³ Muslim, el-Cihâd ves-Seyr, 22 (no.1769), c.2, s.848.

Ebû Ubeyd Bikri ve bir grup şöyle anlatıyor; “şair bu sözüyle Beni Kureyza’nın müttefiki olarak kalmasına teşvik ettiğini ve onların onlar hakkında verdiği hükmü kınadığını kastetmektedir”. Yine Abdullah b. Ubeyd’in yaptığını hatırlatıyor, müttefikleri Beni Kaynuka nezdinde şefaatchiliğinden dolayı övmeyi kastetmiştir.

Abdullah b. Salul (el-Munafik) onlara (Kaynuka kabilesi) şefaet etmiştir. Müslümanlar onları öldürmediler ve Kaynuka kabilesi bu olaydan önce çok güçlü ve zenginlerdi (Yahudi kabilesi)”¹.

1.6.4.2. Kelimelerin Şerhi

ترَكْتُمْ قَدْرَكُمْ: Bu yardım edilmemesinin bir örneğidir, müttefiki az olduğu için Evs kabilesini kastetmiştir.

تَقُور: Şefaathlerinden dolayı Hazrec kabilesini kastetmektedir. Hz. Peygamber (sav.) onları öldürmedi. Onları Abdullah b. Ebû Salul’a bıraktı.

وَأَبُو جَبَاب: Abdullah b. Ebû Salul.

وَقَدْ كَانُوا بِبِلَدِهِمْ ثِقَالاً: Kureyza oğulları eskiden güçlü ve zenginlerdi.

كَمَا تَقُلْتُ بِمِطْطَانَ الصَّخُور: Hicaz’daki bir dağ adıdır. Burada kaside söyleyen şair (Hz. Cebal b. Caval es-Salabi, Hz. Sad’ Kureyza kabilesini hayatta bırakarak, vermiş olduğu bu hükümden dolayı suçlamak için söylemiştir.²

1.6.4.3. Hadis ve Beyitin Şerhi

Hz. Sad b. Muaz ebi Amr, el-Evs’in efendisi, Bedir Savaşında şehit olmuştur. Behman’ın makamına erişmiş. Ölümünden dolayı, arş-u ala (melekler) titremiş. Bu hususta Hassan B. Sabir bahri tavilden şöyle demiştir; “Ölen bir kimse hakkında Sad b. Ebû amr dışında arşu alanın titredığını duymadık. “Arştan maksadın koyulduğu yerdir diyenler olsa da pek ihtimal verilmemiştir. Hicretin 5. yılında vefat etmiştir”³. Hakkında

Peygamberimizin “*Cennetteki Sad’ın mendilleri bundan daha hayırlıdır*” dediği kimsedir⁴.

Hendek Savaşı’nda yaralanmıştır. Biri ona mızrak atmış. İbn el-Arka’nın mızrak attığını söylenmektedir. Annesi ve Hibban b. Kays, Mais kabilesindendir. Mızrak attığı yer kolunun ortasında bir hayat damarıdır. Kalbe giden can damarı

¹ Kâdî İyâz, *Şerhü Sahih Müslim*, c.6, s.108. An-Nevevi, *el-Minha’cu şerhü sahihi Müslim ibnül-hacac*, c.12, s.96-97.

² Muslim, *el-Cihâd Ves-Seyr*, 22 (no.1769), c.2, s.848. Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhü Sahih Müslim ibnî’l-Hacâc*, (Dâru’t-Turasül-Arabi Beyrut, 1392), c.2, s.96.

³ İbnü’l-Mulakkin, *Et-Tavdihü li şerhi’l-Cami Es-Sahih*, c. 1, s. 392. İbnü’l-Mulakkin, *et-Tav’dihü li şerhil-Cami As-Sahih*, c.5, s.602-603.

⁴ İbnü’l-Useymin Muhammed b. Sâlih, *Fethü Zil-Celâl vel-İkrâm biş-Şerhi Bulugû’l-Merâm*, thk. Sübhi ibn Ramazan ve Umü İsrâ’u bnt. Arafât, (el-Mektebetü’l-İslamiyye, 2006) c.1, s.118-119.

kesilmişti kan kaybından hayatını kaybetmiştir”¹. Başka bir rivayette ona mızrak atan kişi “Makzum oğullarının müttefiki Ebi Usama el-Ceşemi’dir”².

Hız. Peygamber (sav.) Medine Mescidi’ne götürölmesini emrettikten sonra onu bir merkeş üstünde taşımışlar. Hız. Peygamber (sav.) Ensara şöyle buyurmuş. Hız. Sad’ın cihadı karşısında onun onuruna verilen şerefe saygı duyun. Allah’ın ona Peygamber efendimiz (sav.) ile düşmanları arasında hakem olmayı lütfettiğinden dolayı ayağa kalkın ve onu tebrik edin. Merkeşten indirin ve gideceği yere götürün diye buyurmuş. Sad’ı indirdiler ve Peygamberin (sav.) yanına oturtular. Peygamberimiz (sav.) kendisine şöyle buyurmuş; “*Bunlar Kureyza oğulları, senin verdiği hükme göre kuşatmadan vazgeçtiler senin onlar hakkında verdiği hükme razı oldular. Biz de onlar hakkında verdiği hükme razı olduk, şu an onlar hakkında ne hüküm vermek istersin* . Sad onların defalarca hıyanet ettiklerini ve onların Allah’a karşı düşmanlıklarını da hatırladı ve şöyle dedi; “ *Savaş eden erkeklerin öldürölmesi, kadınların ve çocukların esir edilmesi, mallarının Müslümanlara ganimet olarak verilmesini hükmederim*”. Peygamberimiz (sav.) Sad ‘a onlar hakkında yedi kat semanın üstünden gelen Allah’ın hükmü ile hükmettin. Bu verdiği hüküm bana vahyedilene uygundur, Allah sana bu hüküm vermen için ilham lütfetti, onlar hakkında hakkı da senin dilin ile söyletti. Yere bir hendek açıldı ve onların boyunları vuruldu. Bunlar yaklaşık 400 kişi veya daha fazlaydı, kadınları, çocukları ve malları Müslümanların ordularına dağıtılmıştır”³.

Hız. Saad Allah’a şükür ederek ve memnuniyetle, Kafirlerle Müslümanlar arasındaki savaşta ölmesi halinde kendi akıbetini düşünerek çadırına geri döndü. Eğer bu yarayla ölürse şehit olacaktı ama Allah yolunda cihâd etmek ve özellikle kureyş kafirleriyle savaşmak için de yaşamak istiyordu. Çünkü onlar Saad’ın inancına göre Allah ve Resulü (sav.)’nın en büyük düşmanlarıdır; onlar Peygambere eziyet edip ashabıyla birlikte ölkelerinden çıkaran kimselerdi.

Şöyle bir dua etti: “Allahım, ben Kureyş’in zaferden ümit kestiğini düşünüyorum. Onlar bu Ahzap savaşından sonra Müslümanlarla savaşamayacaklar. Ey Allah’ım, aramızda bir savaş olacaksa bana yaşama şansı ver onlarla ölene kadar savaşayım ve savaşta şehit olayım. Eğer senin kaderinde savaş bitmişse, savaşp şehit olacağım bir savaş daha olmayacaksa yarımı deş ki kureyş savaşp şehidi olarak öleyim”.

Yarası kolundan omzuna oradan da göğsüne kadar iyice şişmiş. Yarası göğsünün üst kısmından ve boyunun aşağısından patladı ve yere kan akmaya başladı, caminin yanındaki komşu çadırına kadar girdi ve orada şehit olmuştur”⁴.

Hız. Saad’ın bulunduğu çadır: “Rafida el-Asariye’nindi, bazı rivayetlerde Çadır sahibi el-Aslamiye’dir. Bu kadın yaralıları tedavi ediyordu ve yararlı olan müslümanlara

¹ Şâhin Lâşin, *Fethü’l-Mün’im şerhi Müslim*, c.7, s.189.

² İbu’l-Esir, *Usudül-Gâbe*, s.478.

³ Şâhin Lâşin, *Fethü’l-Mün’im şerhi Müslim*, c.7, s.188.

⁴ Şâhin Lâşin, *Fethü’l-Mün’im şerhi Müslim*, c.7, s.188.

hizmet ediyordu”¹. İbn Hacer el-Askalani dedi ki: “Muhtemelen Gaffar oğullarından birisiyle evliydi ”².

İbn Hacer, İbn İshak’tan şöyle buyurdu: “Bu beyitlerin sahibi Cebel b. Cevval el-Salebi’nindir ve onun rivayetinde biraz bir değişik olmuştur.

وأما الخزرجي أبو حباث فقال لقيت قاع لا تسيروا
"وقد قال الكريم" yani bu cümlelerin yerinde söylediğimiz beyiti var olan cümlelerini kullanmıştır.

Bu beyitlerle Saad b. Muaz’ı kınamak istemiş. Çünkü o Evs’in başkanıydı Cebel b. Cevval de o tarihte kafirdi”³.

1.6.4.4. Hadisteki Faydalar

- 1- “Camide uyuma caizdir ve hastanın da eğer yaralıysa orada kalması da caizdir”⁴.
- 2- “Şehitlik istemek câ’izdir ama ölüm istemek caiz değildir.
- 3- Hz. Peygamber (sav.) zamanında İçihat’ın caiz olduğuna işaret vardır. Fıkıh Usûlü alimlerinin arasında tartışılan bir konudur; ama tercih edilmiş olan söylediğimizdir”⁵.

1.6.5. Beşinci Tema: Hamaset

Bu tema da şair kendini motive eder ve savaşa teşvik edilir. Örneğin: “İbn Ravaha’dan söylediği bir kasidesinde şöyle buyurdu:

يا نفس ألا أراك تكرهين الجنة أحلف بالله لتنزلن طائفة أو لتكرهن

1.6.6. Altıncı Tema: Çelişkiler

1.6.6.1. Hz. Ali ve Merhab arasındaki çelişkiler, kelimeleri ve hadis şerhi ve Zilkirad Savaşı Nedenleri

¹ İbnül-Mulakkan, *et-Tevdihü 'l-Câmi Sahih*, c.5, s.603.

² İbnu'l-Hacer el-Askânî, *Fethü'l-Bari şerhi sahihi'l-buhârî*, thk. Muhyibbüdîn el-Hatib, (Daru'l-Ma'ârif, Beyrut, 1959), c.7, s.415.

³ İbnu'l-Hacer, *Fethü'l-Bari şerhi sahihi'l-buhârî*, s.219.

⁴ En-Nevevi, *el-Minha'c*, c.12, s.97.

⁵ Şahin Lâşin, *Fethü'l-Mün'im şerhi sahihi Müslim*, c.7, s.416.

Çelişki, aynı vezinde, Kafiye’de, Ravi’de, Bahir’da ve tema’da şairlerin arasındaki çatışmadır.

Bu sanatın aslı Asr-ı sa’adete kadar uzanmaktadır. Emeviler döneminde gerçek imajını sanat olarak görmüş ve o dönemde daha gelişmiştir¹. Yani o dönemde aynı bahirle, kafiye ile, raviyle ve temaları ile o türlü şiir söylenirdi, o dönemde sanatsal bir hale geldi ve İslâm dönemindeki olan şiirden daha farklıydı, Emeviler döneminde üç şair sebebiyle en ünlü hedeflerden biri olarak biliniyordu, Carır, el-Farazdak ve el-Aktal.²

Bazen övgü, savaş sonrası zafer, bazen de savaşın dışında hiciv şeklindeydi. Nitekim Hasan ve ebi Sûfyân arasında olduğu gibi. Ebû Sûfyân Hz. Peygamber’i (sav.) hiciv etti ve Hasan Resulullahın yerine (sav.) ona sert bir cevap verdiği gibidir.³

İmam Müslim’in örneklerinden, İkrima b. Amar’dan işittiği gibi uzun bir hadiste (Hayber savaşında, Hz. Ali ve Merhab ile savaştığı gibi) Merhab kendisine övünç olarak şöyle söyledi (Tavil bahir) :

قد علمتُ خَيْرُ أَنِّي مُرَحَّبٌ شَاكِي السِّلَاحِ بَطْلٌ مُجَرَّبٌ
إذا الحروب أَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ

“Hayber bilir ki ben Merhab’ım silahımı kuşanan tecrübeli bir kahramanım. Savaşlar başlayıp coştuğunda tecrübeli bir kahraman

Ve Hz. Ali şöyle ona cevap vermiştir:

أنا الذي سَمَّيْتَنِي أُمِّي حَيْدَرَهُ كَلَيْتَ غَابَاتٍ كَرِيهٍ الْمُنْظَرَهُ
أوفيهـم بالصَّاعِ كَيْلَ السَّنْدَرَهُ

“Annem benim adımla Haydar koydu, görünüşü korkutucu ormanlar aslanı gibiyim. Düşmanları perişan edecek şekilde yok ederim”.

Ve Hz. Ali Merhab’ın başına vurarak öldürmüştür, fetih onun elinde gerçekleşmiştir”.⁴

Nevevi dedi ki: Merhab’ın ölümü konusunda, en doğru rivayet: Hz. Ali onu öldürmüştür. Başka bir rivayette şöyle söylenmiştir: Merhab’ı öldüren kişi: Muhammed b. Müslime’dir. İbn el-Esir de şöyle buyurdu: Hadis ve siyer ehlinin çoğunluğuna göre onu öldüren Hz. Ali’dir.⁵

1.6.6.2. Kelimelerin Şerhi:

¹ Cerîr, el-Farezdek ve el-Ahtal; yüzünden daha gelişmiş.

² Şevkî, *el-Asrül-İslâmî*, s.241-246.

³ Bu hadis geçmiştir, bkz., Vâfir bahirde ve Tavil

⁴ *Sahih Müslim*, el-Cihâd Ves-Seyr, 45 (no.1807), s. 875-876. Ama divânında hem uzun bir kaside bulmak mümkündür, hem de değişiktir. Bkz. Abdül’azîz el-Karem, *Divân-u Emirül-Müminin el-İmam Ali b. Ebû Tâ’lib*, 1988, s.42.

⁵ Lâşin, *Fethü’l-Mün’im şerhi sahihi Müslim*, c.7, s.353-356.

شَاكِي السِّلَاح: Kuvvet ve silah anlamına gelir.

بَطْلٌ مُجَرَّبٌ: Cesur, tecrübeli kahraman.

أَقْبَلْتُ تَلَهَّبٌ: Ateşin yanıp tutuşması.

سَمَّنِي أُمِّي: Annem beni Haydar olarak adlandırdı..

حَيْدَرٌ Şiddetli ve güçlü bir insan. (Anne tarafından dedesinin adıdır).

كَأَيْتَ غَابَاتٍ aslan gibi.

بِالصَّاعِ كَيْلَ السَّنْدَرِ Hızlı anlamına gelir.

1.6.6.3. Zikarad Savaşı Nedenleri:

Gatfan'ın müşrikleri, Peygamberin himayesinde bulunan şehrin dışında küçük bir çocuğun otlatıldığı sadaka develerine karşı saldırdılar, develeri alıp götürdüler ve çocuğu da öldürdüler.

Seleme onunla birlikte olay yerinin yakınındaydı, yanında da Talha'nın otlatılan atı vardı. Adı Rabah olan bir çocuk geldi ve Seleme'ye olaydan haber vermiş. Seleme çocuğa şöyle dedi; bu atı al sahibi Hz. Talha'ya yetiştir. Bu olay Hz. Peygamber (sav.)'e ve sahabilere ulaşmıştı. Sonra bir dağa çıktı ve yüzü tam Medine'ye bakarak onlara şöyle seslenmiş: Ey sahibilerim, ey sahiblerim (cahiliyede insanlar yardım istediklerinde birbirine böyle seslenirler), Hz. Peygamber'e (sav.) ve sahabilerine o sesi duyurmuştu ve genç adam onlara da bu olayı ulaşmıştır ve Seleme'ye destek vermeye gitmişlerdi. Zikarad'da vararak¹ Karad² suyuna ulaşana dek müşriklerin peşine gitmişler.

Karad savaşı Hayber savaşından az önceydi. Ancak bu savaş hakkında el-Kurtubi Müslim'in şerhinde şöyle demektedir: Siyer alimleri Zikarad savaşının Hayber savaşından önce olduğu konusunda aynı görüştedirler. O zaman Seleme'nin hadisinde ifade edilen durum bazı ravilerin düşünceleridir. Belki Peygamberimizin aralarında Seleme b. Akva'nın da bulunduğu Hayberin fethinden önce Haybere bir seriyye gönderdiği söylenerek ikisi birleştirilebilir. Seleme kendisi ve beraberindekiler hakkında şöyle haber vermiş. (Hayber savaşına gittik.) Bu görüşe Hafız İbn Hacer katılmamış çünkü olayın akışı onların bir araya gelmesini engellemektedir. Çünkü hadiste belirtildiği gibi biz Haybere beraber gittik deniliyor dolayısıyla Hz Ömer bu hususta recez bahrinden şöyle bir şiir söylemeye başlamış. Burada Hz. Peygamberin şu sözü de vardı (مَنْ السَّائِقُ) bu sözü söyleyen kimdir. Çünkü o durumda Hz. Ali ile mirhabın çekişmesi vardı. Âmir Hayber Savaşı'nda öldürüldü. Buna göre Sahih-i Müslim'in rivayeti de Zikarad savaşıyla ilgili, siyer alimlerinden daha sağlamdır.³ Böylece bu

¹ Gatfân'a yakın, Medine ve Şâm yolu, üzerinde Medine ile Hayber arasında bir su kuyusu.

² Karad, Medine'den yirmi kilometre uzaktır, onu peşi sıra Gadfan şehiri gelir, o Karad şehiri Şâm yolunda yani Medine ve Hayber arasındadır. Bkz., Lâşin, *Fethül-Mun'im Şerhü Sahih Müslim*, c.7, s.353-356.

³ Lâşin, *Fethül-Mun'im Şerhü Sahih Müslim*, c.7, s.353-356.

savaşlar sırasıyla şöyle gelir; el-Hüdeybiye savaşı, Zikırad savaşı, Hayber savaşı. Nitekim Taberî'nin dediği gibi bu savaşların meydana geldiği yılların kesinliği yoktur. Seleme b. el-Akva'nın bu savaşı Hz. Peygamber (sav.) Mekke'den ayrılıp Medine'ye geldikten sonra Hüdeybiye yılında yapıldığı rivayeti eğer doğruysa, o zaman Seleme'den gelen rivayete göre ya hicretin 6. yılı zilhicce de ya da 7. yılında olması gerekir. Çünkü Hz. Peygamberin Mekke'den Medine'ye gidişi o zamanlardaydı. İbn İshak'ın Zikırad savaşının zamanının belirtildiği vakit ile Seleme'nin belirttiği vakit arasında 6 aylık bir süre farkı vardır.

Seleme b. el-Akva el-Hasan b. Yahya dedi ki: Hadasana ebi Âmir el-Akdi dedi ki: Hadasana İkrima b. Âmir el-Yamami, İyas b. Seleme'den babasından (el-Akva) şöyle buyurdu: *Hz. Peygamber (sav.) ile Medine'ye geldik. (Yani el-Hüdeybiye barışından sonra) Hz. Peygamber (sav.) Zikarad Savaşına kölesi Rabaha'yı devesiyle gönderdi ben de Hz. Talha b. Ubeydullah'ın atıyla gittim*"¹.

1.6.6.4. Seleme'nin Hayatının Özeti

Seleme b. el-Akva büyük bir sahabidir, ince yapılıdır, zayıf bacakları vardır, hızlıdır ve keskin zekalıdır. Bunun dışında ok atma sanatı öğrenip, okunu kendi hazırlayan ve cesur bir kahramandır. Maceracı, saldırgan, savaşta düşmanları korkutan biriydi. Her zaman Hz. Peygamber (sav.)'e vefalı, asker olmaya özen gösteriyordu, Hz. Peygamber (sav.)'in kendisi hakkında: *"Bugün erkeklerimizin en iyisi Seleme'dir"* (Piyade askerlerin en hayırlısı) demesine şaşırmamamız gerekir. Hüdeybiye savaşında Hz. Peygamber (sav.)'e ölmeyi vaat etti Hicretin 74. Yılından 80 yaşında vefat etmiştir.²

Onunla çatışma yapanların ilki Hz. Ali değildi çünkü ondan önce Âmir b. el-Akva'nın kardeşi ya da amcası (Seleme) Merhab Yahudi ile de çatışmış, nitekim Seleme b. Akva bazı rivayetlerde kardeşi bazısında amcasının çatışmasından bahsederdi.

Nevevi açıklama yaparak şöyle demiştir: "Bazen amcam diyor ve bazen de kardeşim diyor. Belki o süt kardeşidir ve aynı zamanda soydan da amcası olabilirdi.

Hayber savaşında şehit oldu (Hz. Âmir b. el-Akva) Merhab Yahudi'yi öldürmek istediğinde şehit oldu. Yani kılıcı kendisine döndü ve öldürdü.

Kılıcı ile ayak bileklerini kesti ve bu nedenle vefat etmiştir. Hz. Ali'nin gözlerinde sıkıntı olduktan sonra ve Hz. Peygamber içine tükürdü ve sonra onun gözleri iyileşti sancağı taşıdı. Hz. Peygamber (sav.):Yarın muhakkak ki, sancağı taşıyan Allah'ın ve Peygamberin sevdiği bir kişidir. Hayberin fethi Hz. Ali sayesinde olmuştur.³

¹ Taberî, *Tarihüt-Taberî*, c.2, s.596.

² Ebu Nasr el-Buhari, *el-Hidayetü ve'l-İrşadu fî marifeti ehli's-Sikati ve's-Sedad*, thk. Abdullah Al'leysî, (Darû'l-Ma'ârif, Beyrut,1407), c.1, s.320.

³ Lâşin, *Fethül-Mun'im Şerhü Sahih Müslim*, c.7, s.341.

BÖLÜM 2.

HZ. PEYGAMBER (SAV.) İN ŞİİR OKUMASI, ÖRNEK VERMESİ VE ŞİİR DİNLEMESİ VE KÜTÜB-İ SİTTE'DE ŞİİRİN ESASLARI.

2.1. Kütüb-i sitte'de Şiirin Esasları

Bu yeni silahın (şiir) uygulanabilirliği için, İslâm kendi yöntemiyle uyumlu olacak kurallar ve esaslar getirmiştir. Şairler istediklerini söylesinler diye boş bırakmayıp, onları küçük ve büyük yaptıklarından sorumlu kılmış. Bunun için onlara, takip etmeleri için bir müfredat ve İslâmi bir standart çizmiş. İslâmın şiire getirdiği esaslardan bazıları şunlardır:

2.1.1. Kavmin Bütününe Hiciv Edilmemeli

İbn Mace'den gelen bir rivayette, Hz. Âişe buyurmuş ki: Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular:

إن من أعظم الناس فرية لرجل هاجى رجلا فهجا القبيلة بأسرها ورجل انتفى من أبيه وزنى أمه

“İnsanların en büyük yalancısı birisi küfrettiğinde onun tüm sülalesine küfretmektir”¹. Bu cahillerin bir davranışdır.

2.1.2. Şiirlerle Çok Meşgul Olmamalı

Bu şiirin kendisi değil şairlerle ilgidir. Çünkü şiir dinden bahsediyor ya da dini savunuyorsa değerlidir.

Tirmizi'den gelen bir rivayette, Hz. Muhammed b. Saad b. ebi Vakas'tan rivayetle denmiş ki: Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular:

لأن يمتلى جوف أحدكم قيحا خير له من أن يمتلى شعرا

“Midenizi şiirle doldurmak yerine irinle doldurmanız daha iyidir”².

Başka bir rivayette Müslim'den, Ebi Said el-Kudri'den (bu lafızla) gelen hadis

"خذوا الشيطان أو أمسكوا الشيطان لأن يمتلى..."

¹ İbn Mâce, Edeb, 41 (no.3761), s.577.

² Tirmizi, Edeb, 105 (no.2852), c.4, s.533. Muslim, Şiir, 01 (2257), c.2, s.1073.

“Şeytani tutun, yakalayın, midenizi şiirle doldurmak yerine irinle doldurmanız daha iyidir”,¹ şeklinde başlamıştır.

Bu hadisten maksat “Şair şiirle çok meşgul olduğu için hatta ibadetlerinden ve zikirlerinden geri kaldığı için Hz. Peygamber (sav.) şiirin kötü olduğunu söylemiştir”² Böyle yapan şair bir şeytandır, çünkü şiir ile çok meşgul olur, ibadetlerini yapmaz. Hz. Peygamberimizin şairleri böyle betimlemesi şiirlerin onlara fayda vermemesi sebebiyledir.

2.1.3. Dürüstlük

Yani şair, şiirlerinde dürüst olmalı ve gerçeklerden bahsetmelidir. Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular: “Bir şairin söylediği sözün en doğrusunu söyleyen Lebid’dir. Allah dışında her şey batıldır”.³ Başka bir rivayette şöyle buyurdular: “Şairin söylediği en doğru beyit..”⁴, Başka bir rivayette de şöyle buyurdular: “Arapların söylediği beyitlerin en doğrusu..”⁵. Hz. Peygamber (sav.) sahabi dürüst olan doğru ve ahlaklı şiirleri severdi, Allah Lebid’e İslâma yetişmek üzere ömür vermiş ve İslama girerek iyi bir Müslüman olmuştur.

2.1.4. Kötü sözlerinden uzak durmak

2.1.4.1. Abdullah b. Ravaha’nın kasidesi

Buhari’den gelen bir rivayette, Hz. Peygamber (sav.) buyurdular: *Muhakkak sizin kardeşleriniz (şair kardeşleriniz) kötü söz söylemezdi. Abdullah b. Ravaha şöyle diyor (Tâvil baharından) :*

وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ يَتْلُو كِتَابَهُ	إِذَا انشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعٌ
أَرَانَا الْهَدَىٰ بَعْدَ الْعَمَىٰ فَقُلُوبُنَا	بِهِ مَوَاقِنَاتُ أَنْ مَا قَالَ وَاقِعٌ
يَبِيتُ يُجَافِي جَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ	إِذَا اسْتَنْقَلَتْ بِالْمَشْرُوكِينَ الْمَضَاجِعُ

“Aramızda rasulüllah (sav.) vardır ve güneş çıkmadan önce (sabah namazından sonra) Kur’an kerimi okunur. Bizi hidayet ettirdi, biz körken ve söylediklerine inanırız. Müşriklerin gecelerini uykusuz geçirdiğinde, Hz. Peygamber (sav.) o zamanlarda

¹ Lâşin, *Fethül-Mun-im Şerhü Sahih Müslim*, c.9, s.42.

² Lâşin, *Fethül-Mun-im Şerhü Sahih Müslim*, c.9, s.42.

³ Muslim, *Şiir*, 01 (2257), c.2, s.1072.

⁴ A.y

⁵ A.y, Hepsini zikretmiştik.

nafileleri kılar ve Allah'a dua ederdi. Yani gece uyku sıkıntısı yaşamıyor; çünkü nafileleri kılar ve Allah dua eder. Ama müşrikler gece uykusundan sıkıntı yaşarlar ve ne nafile kılarlar ne de uyurlardı”.

Bu kasideye dikkatlice bakarsak, içinde kötü bir söz yoktur, Hz. Peygamber (sav.) söylediği gibidir ve aynı zamanda bütün Kütüb-i Sitte'deki diğer beyitleri de geçerlidir.

2.1.5. Abartıdan Uzak Durmak Ve Doğru Betimlemek

Müslim'in Hz. Âişe'den işittiği bir hadiste Hassan b. Sabit'in hicvini görüyoruz ki o şöyle demişti.

تظل جياندا متمطرات تُلطمهنّ بالخمير النساء
فإن أعرضتمو عنا اعتمرنا وكان الفتح وانكشف الغطاء¹

Nitekim Hadis-i şerifte belirtildiği gibi Peygamber Hassan'a şöyle buyurmuş: “Onları hicvet Cebrail seninledir”. Dolayısıyla Allah ve Cebrail bu kasidenin şekillenmesinde Hassan'a yardım etmiş. Yani Hassan bu şiiri kendi kafasından söylememiş, çünkü Allah o gün onun söylediklerinde ona yardım etmiş. Beyhaki ve Suyuti İbni Ömer'in rivayetine göre Hz. peygamberimiz (sav.) Müslümanlar Mekke'yi fethettikten sonra Mekke'deki müşrik kadınları müslümanların atlarına karşı ağlayarak gelip eşarplarıyla atlara vurdular. Peygamberimiz tebessüm ederek buyurmuş ki: *Ey Ebû Bekir Hasan nasıl söyler*. Hz. Ebi Bekir de o bölümden bahsetmiş.² Cenab-ı Allah, Mekke kadınlarının atlarına eşarpla vurma konusunda da muvaffak kıldı ve onları fetihle müjdelemiştir.

Hz. Peygamberin (sav.) bu kasidenin kelimelerinin sağlamlığı ve yerinde kullanımı, ve tasviri sebebiyle beğenmiş ve ona “Allah'ın sana vereceği mükafat cennettir ey Hassan”³ demiştir.

İbn Mace'den bir rivayette, Hz. Enes Abdullah b. Ravaha'nın Mute Savaşı'nda söylediği beyti aktarmaktadır:

يا نفس ألا أراك تكرهين الجنة أحلف بالله لتنزلن طائفة أو لتكرهنة⁴

Şair burada bir abartıyı ya da hayali değil de kendinin yaşamış olduğu korkuyu, bir manzarayı (bazı şairlerinde yaptığı gibi) tasvir etmiştir. Savaşla ilgili kasidesinde anlattığı gibi, kendisini savaşa mecbur etti büyük bir musibetle imtihan edildi ve “hicretin 8. yılında Mute Savaşı'nda şehit oldu”⁵.

İslâm'ın gelmesinden önce şiir önemli bir unsurdu ve İslam ortaya çıktıktan sonra da önemi devam etmiştir, içindeki var olan cahiliye davranışları ve sözlerini

¹ Daha önce mana vermiştik, bkz: Vafir bahirde.

² Suyûti, *Şavahidü'l-Muğni*, s.852-853.

³ Suyûti, *Şavahidü'l-Muğni*, s.853.

⁴ Daha önce manasını vermiştik.

⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtül-kübrâ*, c.3, s.401.

temizledikten sonra, Müslümanların silahlarından biri olması sağlanmıştır. Peygamber efendimizin (sav.) ahlaki yönü doğru şiirle ilgili bir hoşnutsuzluğu yoktu. “Çünkü şiir Arapların divanı ve kitaplarıdır. İslâm başlangıcı cahiliye dönemine daha yakındır ve o dönemde şiir daha coşkulu ve etkiliydi. Şairlerden birçoğu hayattadır. Ayrıca Hz. Peygamber (sav.) fasih konuşur İslâmi açıdan güzel sözden zevk alır. Müslüman olan yabancılarla şiir konusunda mütalaa ederlerdi. Dolayısıyla zevk-i selim olan kişilerin hoşlanması gibi Peygamberin de şiirden hoşlanması şaşılacak bir şey değildir”.¹

İslâmın başlangıcında şiir önemli bir rol oynamış, Allah Resulü'nü şairler, şiir ile savunuyorlardı, hatta Peygamber şiirlerden örnek verecek olursak şiir de okuyordu. Bu durum halifeler dönemine kadar böyle devam etmiştir.

Kureyş'teki Ebû Sufyan b. el-Haris, Abdullah b. ez-Zab-ari ve Dirar b. el-Hatab müşrik şairlerin büyük çoğunluğu müslüman olduktan sonra şiire devam etmiş. Hz. Ömer Mekke müşriklerini ve ensarı çekişip, aralarının bozulmasına sebep olabilecek hicve yol açmamak için şiir söylemeyi yasaklamıştır.²

Ebu Davud'dan bir rivayette Hz. Ömer ve Hassan b. Sabit arasında bir olayda, Zuheri'den, Said şöyle demiş: “*Ömer, Hassan camide şiir söylerken yanından geçti ve o dikkatini çekti ve Hasan dedi ki: Biz burada senden daha hayırlı birisine de şiir okurduk*”³.

Ebû Hureyre'den başka bir rivayette;

فخشي أن يرميه برسول الله صلى الله عليه وسلم فأجازه

“Hz. Peygambere karşı gelecek bir şey yapmaktan korktu ve şiir okuması için izin vermiş”.⁴

Başka bir rivayette Hasan ve Abdullah b. Az-Zab-arı, Dirar b. El-hatab arasında bir olay olmuş: Abdullah b. Az-Zab-arı ve Dirar b. El-Hatab, Ahmet b. Cahaş'a misafir olmuşlar ve ondan Hz. Hassan b. Sabit'i çağırmasını istemişler, Hassan gelince Ahmed ona şöyle demiş: Ey el-Velid bu iki kardeş sana geldiler ve senin onlara onların da sana söylediği şiirleri dinlemek istediklerini söylemiş. Hasan kabul etmiş (o zamanlarda kör idi) ve onlar şiirleri söylemeye başladılar şiirlerini söyler söylemez Hasan kızdı ve onlar da Hassanı dinlemeden kalkıp gittiler. Hz. Ömer toplum içinde Hasan'ı çağırmasını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: “*Sen de onlara kafırken söylediği şiirlerini söyle*” ve cemaat içinde şiirlerini söylemişti ve Hasan bitirince, Hz. Ömer onlara (az-Zab-arı ve Dirar) şöyle buyurdu: *Siz, şiirleriniz ona kapalı bir yerde söylemişsiniz; ama o size açık yerde söylemiş*”⁵. Aralarında düşmanlığa neden olması için, şiir söylemesini nehy etmiş ve bu şekilde şiir söylemeyi azaltmıştı. Özellikle Hz. Ömer'in döneminde hatta son halifenin döneminde de böyleydi. Emeviler Dönemine gelince şiir gelişmiş ve

¹ Taha İbrahim, *Tarihül-Adebül-Arabi*, s.37.

² Bkz. el-Berkûki, *Şerhü Divânı Hasân b. Sâbit*, s.“س،م”

³ Ebû Davud, Edeb, 87 (no.5013), s.622.

⁴ Ebû Dâvud, Edeb, 87 (no.5014), s.622.

⁵ El-Berkûki, *Şerhü Divânı Hasân b. Sâbit*, s.“س،م، ع-م”، yani girişinde.

cahiliye dönemindeki her şey de geri gelmiş fakat şiirin İslâm ülkelerinin genişletilmesindeki fetihlerde etkisinin olduğunu da unutmamalıyız.

2.1.5.1. Hz. Ömer'in Aldığı Kararların Faydaları

Hz. Ömer'in döneminde toplum üzerinde bir egemenliği vardı. Çünkü insanları korumak istiyordu ki böylece onlar dine bağlı kalmalıydılar. Bazı insanların din meselelerini basite almasına yol açtı. Hz Ömer zamanında Müslümanları birleştirmek ve dine bağlılıklarını sağlamak için insanlara şiddet uygulamış. Dolayısıyla her iki grubun şiir söylemesi yasaklanmış fakat Peygambere saygıdan dolayı Hassan b. Sabit'e izin verilmiş. Hz Ömer adil bir halifeydi .

2.2. HZ. PEYGAMBER’İN (SAV.) ŞİİR OKUMASI, ÖRNEK VERMESİ VE ŞİİR DİNLEMESİ

Zikrettiğimiz gibi Hz. Peygamber (sav.), şiir dinlemeyi severdi ve güzellerinden de örnek verirdi, çünkü şiir insanlarda iz bırakır ve onları teselli ederdi. Peygamberimiz Buhari’nin ifade ettiği gibi şiirde bir hikmet olduğunu kabul etmiştir. Kütüb-i Sitte’de Hz. Peygamberin söylediği ya da dinlediği şiirler vardır, onların üzerinde durup şerhlerini de yapacağız.

ما أخرجه مسلم: "عن عمرو بن الشريد، عن أبيه، قال: ردفت رسول الله صلى الله عليه وسلم يوماً، فقال: "هل معك من شعر أمية بن أبي الصلت شيء؟" قلت: نعم، قال: "هيه" فأنشده بيتاً، فقال: "هيه" ثم أنشدته بيتاً، فقال: "هيه" حتى أنشدته مائة بيت¹.

Amr b. Eş-Şerid babasından aktarmış ki: “Bir gün, Hz. Peygamber (sav.)in devesinin arkasına bindim ve sen de Umeyye b. Ebî es-Sald’ın şiirleri var mı yani bilir misin? Evet dedim ve buyur (söyle) diye buyurdu. Ona bir beyti okudum ve hadi devam et diye buyurdu ve tekrar okudum, yine hadi devam et diye buyurdu ki O’na yüz beyit okudum”.

Başka bir rivayette şöyle buyurdu:

استنشدني رسول الله صلى الله عليه وسلم بمثل حديث إبراهيم بن ميسرة، وزاد قال: إن كاد ليسلم وفي حديث ابن مهدي قال: "فلقد كاد يسلم في شعره"².

Hiz. Peygamber (sav.) benden şiir söylememi istemiş...Sonunda şöyle bir ek vardı: az kalsın şiirinden Müslüman olacaktı ve İbn el-Mehdi’den şöyle demiş: Hiz. Peygamber (sav.) şöyle buyurdular:” şiirinde bir müslüman olacaktı”.

“هيه”: Bir daha ve bir kez daha demektir. Arttırmak manasındadır. Eklemesini rica etmek

Hiz. Peygamber (sav.)’in ne kadar Umeya’nın şiirleri sevdiğini bize gösterir, garip bir şey değil; çünkü şiirlerinin müfredatları ve sözleri dinden, tevhid’den ve hikmetlerinden bahseder bunun için Hiz. Peygamber (sav.) onun şiirlerini severdi. Neredeyse müslüman olacaktı ama kibrinden olmamıştır.

Bir rivayette göre: “..Hristiyanların ve Yahudilerin kitaplarında bakıp okumuştı (Tevrât ve İncîl) ve papazların elbiselerini de giymiştir ibadet için ve Hiz. İbrahim’i ve İsmail’i zikir edenlerden biridir ve toplumunda alkol ve şarabı haram kılmıştı, putlara ibadet etmiyordu, çünkü rab olduklarından şüphelenmişti. Dinler hakkında okumuş ve Peygamberlik istiyordu, çünkü Araplardan bir Peygamber çıkacağını biliyordu (Tevrat’ta ve İncil’de okuduğu için) ve o Peygamberin kendisi olmasını ümit ediyordu.

Allah Hiz. Peygamber (sav.)’i gönderdiğinde şöyle buyuruldu: *Bu senin beklediğin şeydir yani Araplardan bir Peygamber çıktı artık ona inan*; fakat Hiz. Peygamber (sav.)i

¹ Müslim, Şiir, 01 (no.2255), c.2, s.1072.

²A.y

kıskanmıştı ve şöyle demiş: *benim peygamber olmamı ümit ediyordum* ve Allah şu ayeti indirmiştir:

وَأْتِلْ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْعَالَوِينَ

“Onlara (Yahudilere), kendisine ayetlerimizden verdiğimiz ve onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku”.¹

Başka rivayetlerinden şöyle gelmiş: “Şâm’dan geldiğinde Bedir’e geldi ve şehitlere bir mersiye okudu. Sonra Hz. Peygamber (sav.)’e giderken biri onu durdurmuş ve ona şöyle demişti: “Ey Ebi as-Sold nereye gidiyorsun böyle? Hz. Peygamber (sav.)’e gidiyorum.” diye cevap vermiş. Hz. Peygamber (sav.)’in yanında dayısının çocukları (Utba b. Rabia ve Şeybe b. Rabia) olduğunu öğrenince cahiliyede yaygın olduğu gibi kibir ederek geri dönmüş ve gitmemiştir”².

Tirmizî’den gelen bir rivayete göre, Hz. Câbir b. Samarata buyurmuş ki:

جالس النبي صلى الله عليه وسلم أكثر من مائة مرة فكان أصحابه يتناشدون الشعر ويتذكرون أشياء من أمر الجاهلية وهو ساكت فربما تبسم معهم"، قال الترمذي هذا الحديث حسن صحيح.

“Yüzden fazla Hz. Peygamber (sav.) ile oturdum ve ashapları şiirler söylüyorlardı ve yaşadıkları cahiliye döneminde yaptıklarını mütalaa ediyorlardı ve Hz. Peygamber (sav.) susuyordu (dinliyordu) ve bazen de tebessüm ediyordu. Tirmizî şöyle rivayet eder: *Bu hadis hasen ve sahihdir*”³.

2.2.1. Hz. Ravaha’nın kasidesi, şerhi, nedenleri, sonucu ve faydalanılacakları

Hz. Peygamber şöyle buyurmuş : Muhakkak ki sizin kardeşiniz (şiirlerinde) fahiş ve çirkin söz söylemezdi yani Abdullah ibni Ravaha (Tavîl bahrinden):

وَفِينَا رَسُولَ اللَّهِ يَتْلُو كِتَابَهُ	إِذَا انشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعٌ
أَرَانَا الْهَدْيَ بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا	بِهِ مَوْقِنَاتٌ أَنْ مَا قَالَ وَاقِعٌ
يَبِيتُ يُجَافِي جَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ	إِذَا اسْتَقَلَّتْ بِالْمَشْرُكِينَ الْمَضَاجِعُ ⁴

“Aramızda Hz. Resullülâh vardır ve Allah’ın kitabını okur. Eğer Sabah namazının vakti girdiğinde ve beyan ettikten sonra, bize dalaletle düştükten sonra hidayet yolunu gösterir. Dediği doğrudur (getirdiği) ve kalbimiz ona inanır. Namaz kılmak için geceleyin kalkar ve yatağından uzaklaşırdı, o zamanlarda müşrikler için uykuları zor gelir.”

¹ Sicîl Cemil, Divanu Umeyye b. Ebi Salt, s.12. 7/A’âraf : 175

² Sayfî’d-Dîn ve Ahmet İsâm, Şerhü Divan-ı Umeyye b. Ebi Salt, Daru Mektebatül-İhya, ty., s.10.

³ Tirmizî, Edeb, 104 (no.2850), c.4, s.532.

⁴ Buhârî, Edeb, 91 (no.6151), c.4, s.119-120.

2.2.1.1. Kelimelerin Şerhi

قصصه: Arkadaşlarının beyan ettiği vaazların hikayesidir. Onun hikayelerinde (ebi Hüreyre).

يذكر رسول الله: Peygamberin sözünü anlatıyor demektir.

إن أخاكم: Muhakkak ki sizin kardeşiniz ya da şair kardeşlik.

الرفث: Sözün batıl, fahiş ve çirkin olanıdır.

معروف: Sabah namazının giriş vaktidir.

العمى: İslâm yolunu kaybetmek, gerçek anlamı körlük.

موقنات: müminler.

يجافي: Uzaklaşır yani namaz kılmak için geceleyin kalkar.

المضاجع: Yatma yeri (yatac).

تابعه¹ عقيل عن الزهري: “Yunus, Ukey ile aynı hadisi işitmişlerdir.

وسعيد هذا: Said, İbn el-Museyyib’dir.

والأعرج: El-Arac Abdurrahman b. Hurmuz’dur.²

2.2.1.2. Hadis şerhi

El-Heysam, Ebu Hüreyre’den vaaz ederken işitmişti. Hz. Peygamber (sav.)’i zikrettiği İbn Ravaha’nın “Sizin kardeşiniz kötü şey söylemez” şiirini zikir etmiş oldu. Hz. Peygamberimizin bu sözünü Revaha’nın şu beyitleri okurken söylemiştir. Bu da sözün güzelinin övüldüğü gibi şiirin güzelinin de övüldüğünü gösterir, onun için Peygamberimizin sizden birinizin karnını irinle doldurması şiirle doldurmasından daha hayırlıdır sözünde batıl ve hiciv türü şiirlerin kastettiği anlaşılmaktadır (لأن يمتلىء جوف) . Çünkü Hz. Peygamberimiz bu beyitleri söyleyerek İbn Revaha’nın batıl söz söylemediğini açıklamıştır. Eğer bu söz batıl değilse haktır ve bu sözün sahibi bundan mükafat kazanır. Bu sözün hadis bağlamında incelendiğinde, Hz. Peygamber (sav.)’e ait olmayıp Ebu Hüreyre’ye ait olduğunu söyleyenler de vardır. Fakat sonuç olarak sözü söyleyenin Peygamber, nakledenin Ebû Hüreyre olduğu bilinmektedir. Bu durum Hz. Peygamber’in İbn Revaha’yı methettiğini gösterir.

¹ Bir ravinin rivayeti diğer ravilerin rivayetlerinden farklıdır. Bkz. eş-Şehruzâviyyu, *Marifetü Enva’i Ulûmül-Hadis Li’bnis-Salâh*, s.83.

² Ebû Muhammed (Ebû’s-Senâ) Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü’l-kârî şerhi sahîhi’l-buhârî*, (Daru İhya’üt-Turâ’sü’l-Arabi, Beyrut, ty), c.22, s.187.

Sonuç olarak şairlerin de güzel olanları vardır ve her şair kötü değildir.¹ Avnu'din diyor ki “ *bu sizin kardeşiniz*” derken sadece İbn Ravaha değil tüm şairler kastedilmiştir.²

2.2.1.3. Kaside'nin Yazılış Sebepleri

Hiz. İkrime şöyle buyurdu: İbn Ravaha eşinin yanında uyuyordu. Kalkıp cariyesinin yanına gitti ve onun ile birlikte oldu.

Eşi uyandığında kocasının yanında olmadığını fark etmiş, korktu, kalkıp aramaya gitti ve cariyesini yanında görmüş. (bu olayı görünce) eve gidip kılıç aldı ve oraya dönerken yolda kocasıyla karşılaşmış.

İbn Ravaha : “Bu kılıç ile nereye gidiyorsun?” diye sordu ve eşi: “Seni orada gördüm ve bu kılıç ile seni yaralayacaktım.” diye cevap vermiş. İbn Ravaha “Beni nerede gördün? Diye sordu, eşi: “O cariye ile birlikte oldun” diye cevap vermiş. İbn Ravaha : “ Beni görmedin” demiş. Eşi, yalan olmadığını ispatlaması için Kur'an-ı Kerim okumasını istedi. Çünkü Hiz. Peygamber (sav.) cünüpkem Kur'an-ı Kerim okumayı nehyetmiş olduğundan ısrarla okumasını istedi.

İbn Ravaha ise Kur'an-ı Kerim yerine bu kasideyi okudu. Sonra karısına “ Haklısın, Allah'a inanıyorum ve gördüğün gerçek değildi” demiş. Sabah olunca Hiz. Peygamber'e gidip olayı anlatmış, Hiz. Peygamber (sav.) güldü öyle ki dişleri görünmüştü ³.

Bu kasidenin söylenmesinde iki neden vardır: Birincisi, kâfirleri ve müşrikleri kınamak, İkincisi ise karısını ikna etmeye çalışmaktadır. Çünkü kendisi cünüp olduğundan Kur'an-ı Kerim'e saygı göstererek Kur'an yerine beyit okudu ve karısını inandırmak için Kur'an Kerim'deki kelimelere temas ederek güzel bir kaside haline getirmiş. Kasideye iyice bakarsak Kur'an-ı Kerim ayetlerine benzediği görülür. Allah, Resulullah, Müşrik, Kafir, Hidayet kelimeleri kullanılmıştır. Bu nedenle karısı ona inanmıştır. Bu bize, Hiz. İbn Ravaha'nın karısının Kur'an-ı Kerimi bilmediğini göstermektedir. Bu nedenle kocasının onu kandırması kolay olmuştur. Ama İbn Ravaha daha sonra Hiz. Peygamber (sav.)'e gidip durumu anlatarak günah işleyip işlemediğini öğrenmek istemiş. Hiz. Peygamber (sav.) ise güldü ki buradan kendisini günah işlemediğini anlıyoruz⁴.

2.2.1.4. Hadis'ten faydalanılacaklar

- 1- Cünüp iken Kur'an-ı Kerim okumak haram değil, ama okumamak saygıdır.
- 2- Allah adı ile konuşan kimseye inanmak Allah'a saygı göstermek demektir, hatta yalan bile olsa

¹ El-Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhi sahîhi'l-buhârî*, c.7, s.214.

² Avniddîn, *el-ıfşah*, c.7, s.346.

⁴ Ali b. Umar Dârekut'nî, *Süneni Dârekutni*, thk. Şuayb Arnavut, Hasan Abdülmün'im Şelebi ve Abdulletif Hirzulah ve Ahmed Berhüm, (Muassasetur-Risale, Beyrut: Lübnân , 2004), c.1, s.216.

- 3- İslâmi kurallara göre bir kişinin karısını kandırması ya da yalan söylemesi haram veya günah değildir (Olumlu bakımından).
- 4- Hz. Abdullah b. Ravaha 'ın cariyesi ile birlikte olması zina değildir, çünkü onun mülkiyetindedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “*Sadece eşleriyle veya ellerinin altında olanlarla (Cariyelerle) yetinirler, bundan dolayı da kınanacak değillerdir*”¹.

2.2.1.5. Sonuç

Bu kaside Darekutni’de şu şekilde geçmektedir:

”أتانا رسول الله...yani Hz. Peygamber (sav.) bize geldi”².

Abdullah b. Ravaha 'nın divanında ise şöyledir:

إذا استنقلت بالكافرين المضاجع
وأعلم علما ليس بالظن أنني
إلى الله محشورٌ هناك وراجع³

Kâfirlere uyku ağır gelirken ben kesinlikle Allah’a tekrar döneceğimi bildiğim için ibadet ederim.

2.2.2. Hz. ibn Ravaha’ın beyti, hadisleri ve sonucu

Rasulullah’ın şiiri müsbet gördüğüne dair örneklerden biri de şu şekilde gelmiştir: Hz. Peygamber (sav.)’in bir savaşta parmağı yaralanmıştı. Hz. Peygamber (sav.) şöyle buyurmuş:

هل أنت إلا أصبع قد دَمِيتَ وفي سبيل الله ما لقيت⁴

“*Sen sadece yaralı bir parmaksın ve Allah yolunda yaralanmışsın*”.

Başka bir rivayette şöyle geldi:

بينما النبي صلى الله عليه وسلم يمشي إذ أصابه حجر، فعثر، فدميت إصبعه، فقال:

فذكر مثله

Hz. Peygamber (sav.) yürürken parmağına bir taş geldi, onu yaralamış ve kanamış sonra aynı beyti okumuş⁵.

¹ Mü’minûn Suresi: 23/6

² Dârekut’ni, *Süneni Dârekutni*, c.1, s.216

³ Velid Kasâb, *Divanu Hasân b. Sâbit*, s.162.

⁴ Buhârî, el-Cihâd ves-Siyer, 09 (no.2802), c.2, s.306.

⁵ Muslim, el-Cihâd ves-Siyer, 39 (no.1796), c.2, s.864.

Sahih-i Müslim de aynı beyit geçiyor, Buhari'nin birinci rivayeti zikrettiği gibi İmam Müslim de zikretmiştir, Ebi Avane, el-Esved b. Kays'tan, Cundub b. Sufyan'dan şöyle rivayet etmiş;

دميت إصبع رسول الله صلى الله عليه وسلم في بعض تلك المشاهد، فقال: فذكر مثله

Peygamberimizin parmağı bir savaşta kanadı sonra aynı beyti okudu".¹

2.2.2.1. Sonuç

Bir rivayete göre; Abdullah b. Ravaha Mute Savaşı'nda, parmağı yaralandığında bu beyti söylemişti. Hadisi rivayet eden raviler ise beytin şairinin adının Abdullah b. Revaha olduğunu söylememişler. Dolayısıyla rivayeti okuduğumuzda şiiri Hz. Peygamber'in (sav.) söylediği zannına kapılabilmekteyiz, lakin bu doğru değildir.

Nitekim İbn Hacer el-Askalani² ve İbnu'l-Esir³ de bu şiiri İbn Revaha'ya nisbet etmişlerdir. Bu sonuç İbn Revaha'nın divanından da çıkartılabilir.⁴

2.2.3. Hz. Peygamber'in (sav.) örnek verdiği şiirlerden biri, hadis rivayetleri ve şerhi

Hz. Peygamber'in (sav.) örnek verdiği şiirler arasında, Hendek Kazıları esnasında sahabenin kazı yaparken yorulduklarını görünce okuduğu bir beyit yer almaktadır. Buhari'nin tahrir ettiği Enes b. Mâlik rivayeti Humeyd tarafından şu şekilde nakledilmektedir:

خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى الخندق، فإذا المهاجرون والأنصار يحفرون، في غداة باردة فلم يكن لهم عبيد يعملون لك لهم، فلما رأى ما بهم من النصب والجوع قال من الرجز:

اللهم إن العيش عيش الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرين

فقالوا له مجيبين: -

نحن الذين بايعوا محمداً على الجهاد ما بقينا أبداً⁵

“Hz. Peygamber (sav.) muhacir ve ensar kuşluk vakti soğuk bir zamanda kazıları yaparken hendeğe gelmiş. Onların (muhacir ve ensarın) yerine çalışacak köleleri yoktu. (Hz. Peygamber s.a.v) Onları bu yorgun ve aç vaziyette görünce recz etmiş :

Ey Allah'ım muhakkak ki gerçek yaşam ahiret yaşamıdır,

¹ A.y

² İbnü'l-Hacer, *Fethül-Bârî*, c.10, s.541.

³ İbnu'l-Esir, *Usudül-Gâbe*, c.1, s.216.

⁴ El-Berkûkî, *Şerhü Divan Hasan b. Sabit*, s.69.

⁵ Buhârî, ar-Rikâk, 01 (no.6414), c.4, s.175. Muslim'de: على الإسلام ما بقينا أبداً Bkz. Müslim, el-Cihâd ves-Siyer, 44 (no.1805), c.2, s.872.

Ensarı ve Muhacirleri bağışla.

Ve onlar da şöyle cevap verdiler :

Biz Hz. Muhammed'e (sav.),

Var olduğumuz müddetce yanında cihad edeceğiz diye biat ettik.”¹

Tirmizi'de geçen söz konusu rivayet için de Tirmizi “*Bu hadis bu vecihle hasen-sahih-garîb*” demektedir.² Humeyd'den gelen bir başka el-Buhari rivayetinde de şiirde bazı takdim-tehirler söz konusudur:

نحن الذين بايعوا محمدا على الجهاد ما حيننا أبدا
فأجابهم النبي صلى الله عليه وسلم فقال:
اللهم لا عيش إلا عيش الآخرة فأكرم الأنصار، والمهاجرة³.

Hz. Peygamber de (sav.) onlara şöyle cevap vermiş :

Ey Allah'ım muhakkak ki gerçek yaşam ahiret yaşamıdır,
Ensara ve Muhacirlere ikramda bulun.”

Mua'viye b. Kurra rivayetinde ise Enes b. Mâlik'ten aynı beytler bazı farklılıklarla rivayet edilmektedir, özetle “Biz” ile başlayan kısım bu rivayette yoktur ve görüldüğü üzere “*İkramda bulun*” veya “*Bağışla*” yerine “*İslah et*” vardır:

اللهم لا عيش إلا عيش الآخرة، فأصلح الأنصار والمهاجرة⁴.

Ey Allah'ım muhakkak ki gerçek yaşam ahiret yaşamıdır,
Ensarı ve Muhacirleri ıslah et.”

Yine el-Buhârî'nin tahrir ettiği, rivayetin bir başka versiyonda yani Enes b. Mâlik'in bir başka talebesi Abdülaziz, Enes'den şu rivayeti nakletmektedir :

جعل المهاجرون والأنصار يحفرون الخندق حول المدينة، وينقلون التراب على متونهم، ويقولون:

نحن الذين بايعوا محمدا على الإسلام ما بقينا أبدا
والنبي صلى الله عليه وسلم يجيبهم ويقول:

اللهم إنه لا خير إلا خير الآخرة فبارك في الأنصار والمهاجرة⁵.

“Muhaciler ve Ensar medine'nin etrafında hendek kazmaya başlamışlardı ve sırtlarında toprakları taşıırken şöyle söylüyorlardı:

¹ Tirmizî, el-Menâkıb, 129 (no.3856), c.6, s.165-166.

² Buhârî, el-Cihâd Ves-Siyer, 110 (no.2961), c.2, s.348.

³ Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 09 (no.3796), c.3, s.41. Müslim, el-Cihâd Ves-Siyer, 44 (no.1805), c.2, s.871.

⁴ Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 09 (no.3795), c.3, s.41. Müslim'de: **فأنصر** الأنصار والمهاجرة Bkz. Müslim, el-Cihâd ves-Siyer, 44 (no.1805), c.2, s.871.

⁵ Buhârî, el-Cihâd ves-Siyer, 34 (no.2835), c.2, s.315.

Biz Hz. Muhammed’e (sav.) biat ettik,
İslâmda olduğumuz müddetce yanında olacağız.

Hiz. Peygamber de (sav.) onlara cevap olarak şöyle buyurmuştur :

Ey Allah’ım muhakkak ki gerçek hayır ahiret hayırđır,
Ensarı ve Muhacirleri mübarek kıl.”

Müslim de geçen bir hadiste de Sabit, Enes b. Mâlik’den şöyle rivayette bulunmaktadır :

أن أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم كانوا يقولون يوم الخندق من الرجز:
نحن الذين بايعوا محمداً
على الإسلام ما بقينا أبداً،
- أو قال: على الجهاد¹ شك حماد - والنبي صلى الله عليه وسلم يقول:
اللهم إن الخير خير الآخرة
فاغفر للأنصار والمهاجرة².

“Hendek günü Hz. Muhammed’in (sav.) ashabı recz ederek şöyle söylüyorlardı:

Biz Hz. Muhammed’e (sav.) biat ettik,
İslâmda olduğumuz müddetce yanında olacağız.³

Hiz. Peygamber de (sav.) onlara şöyle buyurnuş :

Ey Allah’ım muhakkak ki gerçek hayır ahiret hayırđır,
Ensarı ve Muhacirleri bağışla.”

2.2.3.1. Şerh

Yukarıda farklı varyantlarıyla nakletmeye çalıştığımız beyit, geçtiğı rivayetlerde Hiz. Peygamber’e (sav.) nisbet edildiğı ortadadır. Ayrıca biz bu beyti Abdullah b. Revaha’nın divanında da bulmaktayız.⁴ Rivayetlerde geçen “Hz. Peygamber şiir okudu” anlamına gelen “irteceze” kavramından beytlerin aslen Hiz. Peygamber’in (sav.) değil Abdullah b. Revaha’nın olduğunu çıkartmaktayız. İbn Battal da bu beyitler hakkında şöyle söylemektedir: “Bu (beyit) Rasulullah’ın sözlerinden değil ancak İbn Revaha’nın sözüdür. (Bu) onun sözü olsa bile onu şair yapmaz. O, şiir okumak konusunda ruhsat verilenlerden değildir”⁵. Devamında da İbn Battal, “şiir yazmak için şiir ilminin inceliklerini bilmek gerektiğini uzunca anlatır”⁶. “Ed-Davudi’ye göre ise beyitte geçen لَاهُمَّ kısmının orijinalinin Abdullah b. Revaha tarafından elif harfi olmadan yani لَاهُمَّ

¹ Cihâd kelimesi vezni ile uyumludur.

² Müslim, el-Cihâd ves-Siyer, 44 (no.1805), c.2, s.871.

³ Veya “cihâd” etmeye dedi. Hammad şüphe etti.

⁴ Valîd, Divânu Abdullah b. Ravaha, s.141.

⁵ El-Aynî, Umdetül-Kârî, c.14, s.131.

⁶ A.y

olarak okuduğunu ve ravilerin beyti manen rivayet ettiğini söylemektedir”¹ Yani bu beyit ona göre de Abdullah b. Revaha’ya aittir ve manen rivayet edilmiştir.

“Yine للأنصار kısmı olan beytin vezin olarak uygun fakat للأنصار kısmı olan beytin vezin olarak uygun olmadığını ve aynı şekilde بايعوا kısmı olan beytin vezin olarak uygun fakat بايعوا olarak gelen beytin vezin olarak uygun olmadığını görmekteyiz.² Zaten İbn Tin de “beytlerin şiir veya recz vezninde gelmediğini söylemektedir”³.

İbn Hacer de selefleri ile beytin “Abdullah b. Revaha’ya ait olduğu konusunda hem fikirdir fakat o, vezinde öne sürülen uyumsuzlukların beytin manen nakledilmesi sonucunda ortaya çıktığını reddetmektedir ve şiir yazma kurallarında istisnalar olduğunu, bunların “Zaruratu’ş-Şi’riyye” olarak isimlendirildiğini detaylı olarak açıklamaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber’in (sav.) şiiri bilinçli olarak uyumsuz söyleyebileceğini de söylemektedir”⁴. Biz, İbn Hacer’in öne sürdüğü ikinci ihtimalin tutarlı olmadığını düşünmekteyiz. Çünkü çalışmamızın başından beri ele aldığımız şiirlerde Hz. Peygamber’in (sav.) cahiliye şiirleriyle doğru bir şekilde reczettığını görmüş olduk, dolayısıyla İbn Hacer’in, Hz. Peygamber’in bilinçli olarak şiir hatalı okuduğu iddiası kanaatimizce geçerli bir iddia değildir. Sonuç olarak bize göre beytteki bozuklukların sebebi Ed-Davudi’nin öne sürdüğü açıklamaya yani manen rivayete dayanabileceği gibi İbn Hacer’in öne sürdüğü “Zaruratu’ş-Şi’riyye” ye dayanması da muhtemeldir.

Sonuç olarak; unutulmamalıdır ki Hz. Peygamber (sav.) başkalarının şiirlerini okur fakat kendi şiir yazmazdı. Sonuç olarak biz İbn Battal, ed-Davudi ve İbn Hacer gibi bu beytin Hz. Peygamber’e nisbet edilmiş Abdullah b. Revaha beyti olduğunu düşünmekteyiz.

Yukarıda naklettiğimiz beytlerin okunduğu ortama biraz değinecek olursak; bu beytler Hendek Savaşı önce sahabenin hendek kazarken okunmuştur. Hendek Savaşı ise “İbn İshak, Urve b. Zubeir ve Katade’nin naklettiği üzere hicretin beşi senesinin şevval ayında meydana gelmiştir. Musa b. Ukbe de İbn Şihab ez-Zühri’den şöyle nakletmektedir: “*Ahzab (savaş) hicretin dördüncü senesi şevval ayında olmuştur.*” Mâlik b. Enes de tıpkı ez-Zühri gibi savaşın tarihinin dördüncü sene olduğu söylemiştir. Hendek savaşının bu şekilde isimlendirilmesin sebebi ise müşrik kabileler ittifak ederek ona savaş açmak istediklerinde Hz. Peygamber (sav.) Medine şehrinin etrafına hendek kazma kararı almasıdır. Buna binaen bu savaş hendeğe binaen hendek veya müttetik müşrik guruplarına binaen Ahzab Savaşı olarak anılmıştır. İbn Hişam’ın naklettiğine göre şehrin etrafına hendek kazma fikri Selman b. Faris tarafından öne sürülmüştür”⁵. “*Hendeğin kazı süresi takriben yirmi gece sürmüştür. El-Vakidi’ye göre bu yirmidört güne kadar çıkmaktadır. En-Nevevi ise bu sayıyı yirmi beş, İbu’l-Kayyim’de bir ay olarak nakletmektedir*”⁶.

¹ İbnü’l-Mulakkın, *et-Tavdihü li şerhi’l-Cami Es-Sahîh*, c.17, s.467.

² El-Aynî, *Umdetü’l-kârî şerhi sahîhi’l-buhârî*, c.14, s.131.

³ İbnü’l-Mulakkın, *Et-Tavdihü li şerhi’l-Cami Es-Sahîhi*, c.17, s.467.

⁴ İbnü’l-Hacer, *Fethül-Bari*, c.7, s.394.

⁵ El-Aynî, *Umdetü’l-kârî şerhi sahîhi’l-buhârî*, c.14, s.131.

⁶ İbnü’l-Hacer, *Fethül-Bârî*, c.7, s.395.

Naklettığımız ilk rivayetin başında da anlaşılacağı üzere sahabenin bazıları hendek kazımış bazıları ise toprak taşıyarak yardım etmişlerdir. Hz. Peygamber de (sav.) onları çalışırken görmüş ve onların hendek kazarken yorulduklarını ve zorlandıkları görmüş buna binaen de Abdullah b. Revaha'nın şiirini onlara recetmiştir (okumuştur). Beytin içeriliğine geçecek olursak; beyit ahiretin dünyaya üstünlüğü üzerinedir, çünkü ahiret hayatı asıl hayattır dünya hayatı ise uzun olsa dahi fani olmaya mahkumdur.

Bu beytleri okuyarak Hz. Peygamber (sav.) onlara dua etmiştir. Kanaatimizce Hz. Peygamber (sav.) bu duayı yaparak aynı zamanda ashabına motivasyon kaynağı olmaya çalışmıştır. Yani onları hendek kazarken yorgun görünce bu yorgunluğun ahiret hayatında olmayacağına ve doğru istikamette olduklarını söylemeye çalışır gibidir.

Bu rivayetlerden çıkardığımız bir başka nükte de Hz. Peygamber'in (sav.) iş paylaşımında yer almakta yani ashabına destek olmaktadır. Onun bu tavrı ise bir grup liderinin nasıl olması gerektiğine ışık tutmaktadır. Özetle bir grup lideri yapılan iş ne olursa olsun onların yanında yer almalı, varlığıyla, sözleriyle ve fiilleriyle onlara motivasyon sağlamalıdır. Bu destek maddi veya manevi bir destek de olabilir.

Hz. Peygamber'in (sav.) istişad veya temas ettiği bu şiirin benzerinin hendek dışında bir başka olayda da okunduğunu görmekteyiz.

2.2.4. Peygamberimizin örnek verdiği şiiirlerden biri ve Beyit şerhi

İmam Buhari'nin İbni Şihab, Ahmed İbn-i Abdurrahman'dan rivayetine göre Peygamberimiz şu şiiiri okuyarak örnek vermiştir;

هذا الحمال لا حمال خبير هذا أبر ربنا وأطهر

“Bu hammal Hayber hammalı değil, bu Rabbinizin en iyi ve en temiz kuludur”.

Ve yine şöyle buyruyor.

اللهم إن الأجر أجر الآخرة فارحم الأنصار والمهاجرين¹.

“Allah'ım mükafat kuşkusuz ahiretteki mükafatdır. Sen ensar ve muhacirine acı ve merhamet et”.

2.2.4.1. Kelime açıklaması:

Hammâl (الحَمَّال) kelimesi mahmul yani “kerpiç anlamındadır. Yani taşıyan değil, taşınılan. Bu hammal hurma ve üzümün taşındığı Hayber hammalından Allah katında daha hayırlıdır.

Peygamberimiz Müslümanlardan birinin şiiirni örnek vermiştir. İbn Şihâb (ö.124/742) şöyle diyor; “Peygamberimizden bu beytin dışında tam bir şiiir rivayet ettiği bilgisi yoktur”².

2.2.4.2. Beyit şerhi

Bu yıl takva üzere yapılan ilk mescidin yapıldığı yıldır. “Peygamber efendimiz mescidin arazisini Sehl ve Süheyl isimli iki çocuktan satın almıştır. Çocuklar Peygamberimize bu yeri hediye etmek istediler, fakat Peygamberimiz kabul etmemiş. Caminin yapıldığı bu yer Peygamberin devesinin çöktüğü yerdir”³. Bu caminin yapılışında kerpiçleri taşıırken o mübarek nefesine işin yükünden bir rahatlık olsun diye bu beyitleri örnek veriyordu. Peygamberimiz bulunduğu duruma uygun ve büyük mükafata layık olmayı ifade eden bir beyiti örnek vermişti.

اللهم إن الأجر أجر الآخرة فارحم الأنصار والمهاجرين

Bu bir mücadeledir, yorgunluk değildir. Bu mücadelenin sonunda ahiret ve ahiretteki cennet ve nimetlerin lezzetleri vardır.

Peygamberimiz dünyayı istememiş, mükafat olarak dünyadan da herhangi bir şey talep etmemiştir. Bilakis ondan daha efdal bir şeyi talep etmiştir. Sanki şöyle diyordu ; Ya Rabbi ben dünyayı değil ahireti istiyorum. Senin rızan için bana yardım

¹ Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 45 (no.3906), c.3, s.69-71.

² Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 45 (no.3906), c.3, s.71. El-Aynî, et-Tavdîhü li şerhi'l-Cami Es-Sahih, c.20, s.528.

³ El-Aynî, et-Tavdîhü li şerhi'l-Cami es-Sahih, c.5, s.666.

eden Ensara sen acı. Yine sahip oldukları her şeyi bırakarak sana ve Rasûlüne uymalarını emrettiğin Muhacirler beldelerini terk etti onlara da acı.

2.2.5. Onun (sav.) dinlediği şiirlerinden biri ve şiirin şerhi ve faydalanacakları

Onun (sav.) dinlediği şiirlerinden, İbn Mâce'ye Hz. Enes b. Mâlik'ten gelen bir rivayette, Hz. Peygamber (sav.) Medine'de bir evin önünden geçerken, o evde oturanlar def ile şarkı söylüyorlardı (Recez Bahri'den):

نحن جوار من بني النجار يا حبّذا محمّد من جـ

“Biz senin Neccar oğullarından komşunuz, Hz. Peygamber'e (sav.) komşu olmak ne güzeldir”.

Hz. Peygamber (sav.) ise: *benim sizi ne kadar çok sevdiğimi Allah biliyor.*”diye cevap vermiştir.¹

2.2.5.1. Kelimelerin Şerhi

يَضْرِبْنَ بِدُفِّهِنَّ: kadınlar def çalıyordu.

وَيَتَغَنَّيْنَ: Şarkı söylerlerdi (kadınlar)

جوار: Yan ve komşu anlamına gelir.

يا حبّذا: keşke (bir istektir)

جـ: Komşu.

2.2.5.2. Hadis Şerhi

Bu beyit, Hz. Peygamber'in (sav.) Medine'ye vardığındaki Medine halkının, Rasulullah'a yaptıkları sevgi gösterilerinin bir parçasıdır. Yine bu beyit Peygamberimizin ilk misafir olduğu evi bir parçasıdır. “Hz. Peygamber'in (sav.) devesi, Ebû Eyyub'un evinin önünde çöktüğünde, Neccâr oğullarından cariyeler çıkıp def çaldılar”² ve Hz. Peygamberi çok sevdikleri için onun kendilerine misafir olmasını istiyorlardı. Sanki bu cariyelerin çıkışında başka bir amaç gizlidir. O da kendilerini Peygambere tanıtmak, ona sevgilerini ifade etmektir. Onların bu çıkışlarının sonucu olarak Peygamberimiz o cariyelere dua etmiştir.

¹ İbn Mâce, Nikâh, 21 (no.1899), s.288.

² El-Aynî, *et-Tavdihü li şerhi'l-Cami Es-Sahih*, c. 5, s. 466.

Bir rivayette şöyle denmiştir: “Caminin yapıldığı yeri Eyyub satın almıştır. Hz. Peygamber (sav.) onun evinde yedi ay kalmıştır”¹,ve geriye kalan muhacirlerin çoğu Amr b. Avf’ın oğlularının evlerinde kalmışlardı. Sadece Hz. Abdurahman b. Avf, Hz. Sa’d b. er-Rabî ’nin evinde misafir oldu.²

2.2.5.3. Hadisten istifade edilecek şeyler

Hadis, misafiri güzel karşılamak ve ona iyi muamele etmek gerektiğini göstermektedir ki Cenab-ı Hak sana rahmet etsin ya da ailene bereketle dua etsin.

Özelde misafiri genelde de insanları karşılamada güler yüzlü olunması gerekir. Yine salih misafirin geldiği eve bereket getirdiği ifade edilir.

Misafire güzel ilgi göstermek ile Allah’ın rahmetine nail olunur ve yine Cenab-ı Hak o kişinin malına, yiyeceğine, içeceğine ve ailesine bereket indirir, aile efradını mübarek kılar, evine ve ülkesine huzur ve güven verir.

2.2.6. Hz. Ravaha ’ın kasidesi şerhi ve sonucu

Buhârî, Ebû İshak’tan o da Berâ’dan şöyle rivayet etmiş; “Hz. Peygamber (sav.) toprakları taşırken şöyle buyuruyordu (Recez Bahrinden):

لولا أنت ما اهتدينا

“Sen olmasaydın biz hidayete ermezdik”.

ما أخرجه الامام البخاري — رحمه الله — قال: "حدثنا أبو الوليد، حدثنا شعبة، عن أبي إسحاق، سمعت البراء رضي الله عنه: كان النبي صلى الله عليه وسلم ينقل، ويقول من الرجز: «لولا أنت ما اهتدينا»³

Hz. Bera’dan başka bir rivayette: Peygamber Efendimizi Ahzap gününde toprak taşırken gördüm. Hatta toprak mübarek karnının beyazını örtmüştü. Toprak taşırken şöyle buyuruyordu.

لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فأنزلن سكينة علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
إن الألى قد بغوا علينا إذا أرادوا فتنة أبينا

“Sen olmasaydın biz hidayete ermezdik, tasadduk da etmezdik, namaz da kılmazdık, bize sükûnet ver, düşmala karşı karşıya geldiğimizde bizim ayaklarımızı kaydırma, düşmanların ileri gelenleri bize karşı taşkınlık yaptılar, onlar fitne çıkarmak istediklerinde bizler onları engelledik”.

وفي رواية قال: "حدثنا حفص بن عمر، حدثنا شعبة، عن أبي إسحاق، عن البراء رضي الله عنه، قال: رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الأحزاب ينقل التراب، وقد وارى التراب بياض بطنه، وهو يقول:

¹ A.y

² İbnü’l-Hacer, *Fethül-Bârî*, c.7, s.216. El-Aynî, *Umdatül-Kârî*, c.17, s.60.

³ Buhârî, *Cihâd ves-Siyer*, 34 (no.2836), c.2, s.315-316. Bkz. Buhârî, *Devâ’t*, 18 (no.6331), c.4, s.159.

لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فأنزلن سكينه علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
إن الألى قد بغوا علينا إذا أرادوا فتنة أبينا¹

Bera'dan başka bir rivayette de şöyle aktarılmıştır: “Ahzap gününde Hz. Peygamber'i (sav.) gördüm, toprakları taşıyordu, hatta onun göğüs tüyleri toz olmuştu, tüyü de çoktu ve şöyle recz ediyordu:

اللهم لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فأنزلن سكينه علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
إن الأعداء قد بغوا علينا إذا أرادوا فتنة أبينا

يرفع بها صوته².

“Sen olmasaydın biz hidayete eremezdik, tasadduk da etmezdik, namaz da kılmazdık, bize sükûnet ver, düşmanla karşı karşıya geldiğimizde bizim ayaklarımızı kaydırma, düşmanların ileri gelenleri bize karşı taşkınlık yaptılar, onlar fitne çıkarmak istediklerinde bizler onları engelledik”.

H. Peygamberimiz yüksek sesle şöyle buyuruyordu.

وفي رواية أنه قال: عن البراء رضي الله عنه، قال: رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يوم الخندق وهو ينقل التراب حتى وارى التراب شعر صدره، وكان رجلا كثير الشعر، وهو يرتجز برجز عبد الله " اللهم لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فأنزلن سكينه علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
إن الأعداء قد بغوا علينا إذا أرادوا فتنة أبينا

يرفع بها صوته.

Yine başka bir rivayette El-Bera'dan şöyle nakledilmiştir: Hendek gününde Hz. Peygamber (sav.) toprakları taşıyordu, hatta karnı toz olmuştu ve şöyle diyordu: (aynı kaside ve أبينا أبينا kelimesine gelince sesini yükseltmiştir yani tekrarlamıştır).

وفي رواية أخرى قال: "عن البراء رضي الله عنه، قال: كان النبي صلى الله عليه وسلم ينقل التراب يوم الخندق، حتى أغمر بطنه، أو أغبر بطنه، يقول:

والله لولا الله ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فأنزلن سكينه علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
إن الألى قد بغوا علينا إذا أرادوا فتنة أبينا

ورفع بها صوته: «أبينا أبينا»³.

Başka bir rivayette Hz. Bera'dan şöyle nakledilmiştir: “Ahzap ve Hendek olduğunda, Hz. Peygamber (sav.)'i gördüm toprakları taşıyordu, hatta karnı, derisi tozlanmıştı ve çok tüylüydü. Toprakları taşıırken onu Hz. İbn Ravaha'nın kelimelerinden rezc ederken duydum ki şöyle buyuruyordu; (aynı kaside ve أبينا أبينا kelimesine gelince sesini yükseltmiştir yani tekrarlamıştır).

حدثني أحمد بن عثمان، حدثنا شريح بن مسلمة، قال: حدثني إبراهيم بن يوسف، قال: حدثني أبي، عن أبي إسحاق، قال: سمعت البراء بن عازب يحدث، قال: لما كان يوم الأحزاب، وخندق رسول الله صلى الله عليه وسلم، رأيته ينقل

¹ Buhârî, Cihâd ves-Siyer, 34 (no.2837), c.2, s.316.

² Buhârî, Cihâd ves-Siyer, 161 (no.3034), c.2, s.367.

³ Buhârî, Megâzî, 29 (no.4104), c.3, s.116. Bkz. Müslim, Cihâd ves-Siyer, 44 (no.1803), c.2, s.870-871.

من تراب الخندق، حتى وارى عني الغبار جلدة بطنه، وكان كثير الشعر، فسمعتة يَرْتَجِرُ بِكَلِمَاتِ ابْنِ رَوَاحَةَ، وهو ينقل من التراب يقول:

اللهم لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فأنزلن سكينه علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
إن الألى قد بغوا علينا وإن أرادوا فتنة أبينا "

قال: ثم يمد صوته بآخرها ¹.

Başka bir rivayette Seleme b. Akva'dan şöyle nakledilmiştir: Hz. Peygamber (sav.) ile Hayber Savaşı'na giderken ve bir gece yoldayken, kavimden biri Hz. Âmir'e dedi ki: "Bize şiirlerinden dinlet (Âmir şairdir) ve o (atından) inip kavme seslendi" (aynı kaside zikredildi ama kaside sonunda ek bir beyit vardır).

اللهم لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فاغفر فداء لك ما أبقينا وثبت الأقدام إن لاقينا
وألقين سكينه علينا إنا إذا صيح بنا أبينا
وبالصياح عولوا علينا

"Sen olmasaydın biz hidatyete eremezdik, tasadduk da etmezdik, namaz da kılmazdık, bize sükûnet ver, düşmanla karşı karşıya geldiğimizde bizim ayaklarımızı kaydırma, düşmanların ileri gelenleri bize karşı taşkınlık yaptılar, onlar fitne çıkarmak istediklerinde bizler onları engelledik. Bize huzur ver, bize bağırıldığında onu kabul etmeyiz ve onlar ses çıkararak bize bağırıyorlardı".

وفي رواية أخرى جاء فيه أنه قال: "عن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه، قال: خرجنا مع النبي صلى الله عليه وسلم إلى خير، فسرنا ليلا، فقال رجل من القوم لعامر: يا عامر ألا تسمعا من هُنَيْهَاتِك؟ وكان عامر رجلا شاعرا، فنزل إلى خيبر، فحذو بالقوم يقول من الرجز:

اللهم لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فاغفر فداء لك ما أبقينا وثبت الأقدام إن لاقينا
وألقين سكينه علينا إنا إذا صيح بنا أبينا
وبالصياح عولوا علينا².

Başka bir rivayette Seleme b. el-Akva'dan şöyle nakledilmiştir:

kavimden biri Âmir'e dedi ki: "Bize şiirlerinden dinlet ve o (atından) inip kavme seslendi" (aynı kaside zikredildi) ve başka bir (kaside) zikretti ama onu ezberlemedim.

وفي رواية أخرى أنه قال: حدثنا سلمة بن الأكوع، قال: خرجنا مع النبي صلى الله عليه وسلم إلى خير، قال رجل من القوم: أيا عامر لو أسمعناك من هُنَيْهَاتِك، فنزل يحدو بهم يذكر:

تالله لولا الله ما اهتدينا
وذكر شعرا غير هذا، ولكني لم أحفظه³

¹ Buhârî, Megâzî, 29 (no.4104), c.3, s.116-117. Bkz., Müslim, Cihâd Ves-Siyer, 44 (no.1803), c.2, s.870-871.

² Buhari, Megâzî, 29 (no.4104), c.3, s.134-135. Bkz. Hayber Savaşı'na giderken olduğunu söylemektedir. Buhârî, Edeb, 90 (no.6148), c.4, s.118-119. Bkz. Müslim'de o da aynı zikretmektedir. Muslim, Cihâd ves-Siyer, 43(no.1802),c.2, s.860. Nesâî'de aynısını de zikretmektedir. Bkz. Nesâî, Cihâd, 29 (no.3150), c.2, s.387-388.

³ Buhârî, Devâ't, 19 (no.6331), c.4, s.159.

Yine başka bir rivayette Bera'dan şöyle nakledilmiştir: Ahzab gününde Hz. Peygamber (sav.) 'i toprakları taşırken gördüm ve şöyle buyuruyordu;

والله لولا الله ما اهتدينا ولا صمنا ولا صلينا.

فأنزلن سكينه علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
والمشركون قد بغوا علينا إذا أرادوا فتنة أبينا

Başka bir rivayette Seleme b. Akva 'dan şöyle rivayet edilmiştir: Sen olmasaydın biz hidatyete ermezdik, tasadduk da etmezdik, namaz da kılmazdık, bize sükûnet ver, düşmanla karşı karşıya geldiğimizde bizim ayaklarımızı kaydırma, düşmanların ileri gelenleri bize karşı taşkınlık yaptılar, onlar fitne çıkarmak istediklerinde bizler onları engelledik.

وفي رواية أنه قال: "عن البراء بن عازب، قال: رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يوم الخندق ينقل معنا التراب، وهو يقول:

والله لولا الله ما اهتدينا ولا صمنا ولا صلينا
فأنزلن سكينه علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
والمشركون قد بغوا علينا إذا أرادوا فتنة أبينا " ¹

Başka bir rivayette Bera b. Azib 'den şöyle rivayet edilmiştir: Ahzab gününde Hz. Peygamber (sav.) bizim ile toprak taşırdı ve muhakkak ki, onu beyaz karnı tozlamış gördüm, şöyle buyuyordu:

لولا أنت ما اهتدينا نحن ولا تصدقنا ولا صلينا،
فأنزلن سكينه علينا إن الألى - وربما قال: الملا - قد بغوا علينا،
إذا أرادوا فتنة أبينا

Başka bir rivayette Seleme b. Akva'dan şöyle rivayet edilmiştir: "Sen olmasaydın biz hidayete ermezdik, tasadduk da etmezdik, namaz da kılmazdık, bize sükûnet ver, düşmanla karşı karşıya geldiğimizde bizim ayaklarımızı kaydırma, düşmanların ileri gelenleri bize karşı taşkınlık yaptılar, onlar fitne çıkarmak istediklerinde bizler onları engelledik. (tekrarlıyorlardı).

وفي رواية أخرى أنه قال: "حدثنا عیدان، أخبرني أبي، عن شعبة، حدثنا أبو إسحاق، عن البراء بن عازب قال:

كان النبي صلى الله عليه وسلم ينقل معنا التراب يوم الأحزاب، ولقد رأيته وارى التراب بياض بطنه، يقول:

لولا أنت ما اهتدينا نحن ولا تصدقنا ولا صلينا،
فأنزلن سكينه علينا إن الألى - وربما قال: الملا - قد بغوا علينا،
إذا أرادوا فتنة أبينا
يرفع بها صوته " ²

Bu kasideyi Müslim, Buhari'deki Hayber Savaşı'nda Seleme b. el-Akva'nın savaşta rivayet ettiği gibi aktarmış.(Muttefekun aleyh) ³.

¹ Buhari, İstizâ'n, 16 (no.6620), c.4, s.213.

² Buhârî, Temanî, 07 (no.7236), c.4, s.351. Ama başka bir rivayette: إن الألى قد بغوا علينا Bkz. Müslim, Cihâd ves-Siyer, 44 (no.1804), c.2, s.870-871.

³ Muslim, Cihâd ves-Siyer, 43(no.1802), c.2, s.860.

Başka bir rivayette, uzun bir hadiste Abdullah b. Kaab b. Mâlik'den şöyle rivayet edilmiştir; Seleme b. el-Akva: Ey Hz. Peygamber bana Recz etmem için izin ver. Ve Hz. Peygamber (sav.) ona izin vermiş ve Hz. Ömer ona şöyle buyurmuş: “Ne söyleyeceğini bil” Hz. Âmir;

والله لولا الله ما اهتدينا ... ولا تصدقنا ولا صلينا
فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «صدقتم»،
وأنزلن سكينة علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
والمشركون قد بغوا علينا".

“Allah olmasaydı biz hidayete eremezdik, tasadduk da etmezdik, namaz da kılmazdık, bize sükûnet ver, düşmanla karşı karşıya geldiğimizde bizim ayaklarımızı kaydırma, düşmanların ileri gelenleri bize karşı taşkınlık yaptılar, onlar fitne çıkarmak istediklerinde bizler onları engelledik”.

وفي رواية أخرى أنه قال: "... فقال ابن عبد الله بن كعب بن مالك، أن سلمة بن الأكوع يا رسول الله ائذن لي أن أرجز لك، فأذن له رسول الله صلى الله عليه وسلم، فقال عمر بن الخطاب: إعلم ما تقول، قال: فقلت: والله لولا الله ما اهتدينا ... ولا تصدقنا ولا صلينا
فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «صدقتم»،
وأنزلن سكينة علينا وثبت الأقدام إن لاقينا
والمشركون قد بغوا علينا".

Yine bu kaside Nesâî'de geçmektedir ve o da Müslim'in İbn Abdullah b. Kaab b. Mâlik'ten rivayet ettiği şekilde aktarmıştır¹.

2.2.6.1. Kelimelerin Şerhi:

وكان كثير الشعر: “Göğüsünde ve karnında tüyler çok ve inceydi. Yaygın değildi”².

فداء لك: Sana feda olsun (bu sevgi ifadesidir.)

وَأَرَى: Kapatmak.

يَنْقُلُ مَعَنَا التُّرَابَ: Bizimle taprak taşıyordu (Hz. Peygamber).

بَيَاضَ بَطْنِهِ: Beyaz karnı

هُنَيْهَاتِكَ: Bu tabirden maksat kısa ve recez gibi kısa şiirlerdir.

فَنَزَلَ يَحْدُو: Atından inip şiir söylemeye başladı (Âmir b. Akva)

يَرْتَجِرُ بِكَلِمَاتِ ابْنِ رَوَاحَةَ: Hz. Peygamber (sav.) Hz. İbn Ravaha'nın kelimeleriyle yani şiirleriyle recz ederdi.

الْمَلَأَ: Şerefli insanlar (müşriklerin liderleri).

وَتَبَّثَ الْأَقْدَامَ: Ayağımızı sabit kıl (Ey rabbimiz).

¹ Nesâî, Cihâc, 29 (no.3150), s.387-388.

² Suyûtî, et-Tavşî'hü Şerhül-Câmi Sahih, thk. Rizvâ'n, (Mektabetur-Ruşd/Riyaz, 1998), c.6, s.2571-2616.

إِنْ لَا قَيْنَا: Kafirlerle karşılaştığımızda (savaşta).

قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا: Onlar bize saldırılmıştı (müşrikler).

وَبِالصِّيَاحِ: Seslenerek veya söyleyerek.

عَوَّلُوا عَلَيْنَا: Bize bağıyorlar”¹.

¹ El-Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhi sahîhi'l-buhârî*, c.22, s.296.

2.2.6.2. Şerh

Bu kasideyi değerlendirdiğimizde görüyoruz ki Peygamberimiz bu kasideyi daha önceki rivayetlerde de belirtildiği gibi çeşitli yerlerde okumuştur.

Birincisi: Hendek kazdıklarında (H.5) Hz. Peygamber (sav.) rezc edip sahabîler de onunla tekrarladılar.

İkincisi :Hayber Savaşı'na çıktıklarında (H.6) yoldayken Âmir b. Akva rezc etmiştir.

Bu kasideyi nakleden iki ravi vardır bunlar: Bera b. Azib (Hendek rivayeti) ve Hz. Seleme b. Akva'nın amcası ya da kardeşi Âmir b. el-Akva (Hayber Savaşı rivayeti)'dir.

Alimler bu kasideyi söyleyen hakkında ihtilaf etmişler. Bazıları Hz. Âmir'e atfetmiş ve bazıları da Hz. İbn Revaha'ya atfetmiş.

Bu kaside İbn Revaha'nın divanında geçmektedir. Hz. Peygamber (sav.) örnek vermiş, rezc etmiştir. Söylerken sahabîler onun arkasından tekrarlıyorlardı.

Bizde kasidenin Abdullah İbn Revaha'nın söylemesiyle ilgili şüphe oluşturan şey Seleme'nin şu sözüdür; Peygamberimiz “bu beyiti söyleyen kim?” diye sorduğunda Seleme İbn Akva “kardeşim” demiştir. Abdullah b. Revaha, Hz. Peygamber (sav.) ile bütün savaşımlara katılmıştır.(H. 8) Hz. Âmir'e gelince bu beyiti Hendek günü Abdullah İbn Revaha'nın şiirinden alıntılanmış olabilir. Çünkü Hendek Savaşı, Hayber Savaşı'ndan bir sene önceydi. Belki de bu kasidenin Abdullah İbn Revaha'ya nisbet edilmesi intihal¹ yoluyla olabilir.

Kaside Allah'a yalvarma anlamını, İslâma hidayetinden dolayı ona şükretmeyi, Allah'ın dirliğini ve ona itaati kabul etmeyi ve yine insanın her işi yapmasının O'nun izni ve merhametiyle olduğunu belirtmektedir. Ve yine onlar facir ve kafirler hakkında yüce Mevla'nın emirlerine itaat eder ve sınırı aşmazlardı. Kafirler savaşa başlamadığı sürece bunlar da onlara saldırmazlardı. Biz senin affın ve merhametine nail olmak için bu dini yaşatmak uğruna canımızı feda ederiz. Nitekim Abdullah b. Revaha'nın bizzat kendisi bu anlamı şöyle ifade etmiştir;

” تَالله لولا الله ما اهتدينا ”²

Allah'a yemin ederim ki Allah olmasaydı biz doğru yolu bulamazdık.

İki kaside arasında pek fark yoktur. Anlam, düşünce, kelime, vezin ve kafiye farkı da büyük değildir. Sadece kasidenin sonunda bir beyit ek vardır:

تَالله لولا الله ما اهتدينا
ولا تصدقنا ولا صابنا
الكافرون قد بغوا علينا
إذا أرادو فتنة آتينا
إنا إذا صبح بنا آتينا

¹ İntihâl: bir şairin şiirlerinin başaka şaire nisbetmesi demektir. Bkz. Şevkî, *el-Esrül-Cahilî*, s.165-167.

² Valîd , *Divânu Abdullah b. Ravaha*, s.139-140.

بالصياح عُولوا عَلَـ _____ينا
فاغفر فداءً لَكَ ما اقْتَفَـ _____ينا
وثبت الأقدام إِنْ لاقِيـ _____نا
وأنزل سَكينة عَلَيـ _____نا
ونحن عن فضلك ما اسْتَغْنينا¹.

Son beyitin manası:

Asla biz senin lütfundan mustağni değiliz. (her zaman sana muhtacız).

2.2.6.3. Sonuç

Birden fazla rivayet bu kasideyi söyleyenin Hz. İbn Ravaha olduğunu ve kasidenin Hendek Savaşı'nda söylediğine işaret eder ve yine Âmir İbn Akva'nın Hayber yolunda söylediğini rivayet edenler de vardır. Şayet zaman bakımından kimin daha önce yaşadığı mantığını öncelersek bu kasideyi söyleyenin Abdullah b. Revaha olduğunu kesin olarak ifade edebiliriz. Çünkü Hendek Savaşı, Hayber Savaşı'ndan bir sene önce meydana gelmiştir.

“لاهم أو تالله لولا الله” gibi rivayetlere aykırı olan rivayetler uyumlu değildir. Vezinlerin uyumundan önce gelmesi gerekir. Ve yine “قد بغوا علينا” rivayeti de “هم قد بغوا علينا” şeklinde (هم) ilave etmekle uygun hale gelir”.²

¹ Valîd Kasâb, *Divânu Abdullah ibn Revaha*, s.140-141.

² Kâdi İyâz, *İkmâlû 'l-mu'lim*, c.6, s.182.

BÖLÜM 3.

HZ. PEYGAMBER (SAV.) ŞİİRDEN ETKİLENMESİ, CAHİLİYE KRALLARI ŞİİR SÖYLEMESİ VE RECZ ANLAMİ NEDİR?

3.1. HZ. PEYGAMBER ŞİİRDEN ETKİLENİYOR MUYDU?

Şiir bu konuda Şâfiî'nin (ö. 204/820) belirttiği gibi güzel de olabilir çirkin de olabilir. Nitekim İmam Şâfiî şöyle demiştir: “*Şiir bir sözdür güzeli güzeldir çirkin çirkindir*”¹. Şiir kelimelerle ve anlamlarla bağlantılıdır. Şiirde asıl olan da budur. Bu iki temel şiirin ya ibahiyet ya da haramlığına verilen hükümde benimsenir. Kelime ve anlamlarının olumlu veya olumsuz yönde nefsi etkileme ve aktif hale getirmede önemli rolü vardır. İşte bu da insanda şiirin etkisinin en önemli unsurudur.

Özellikle şiir hikmet içeriyorsa ve insanların ibret alacağı şekilde gerçekçi ise ya da herhangi bir şeyin kusur ve eksikliğini yansıtmıyorsa bu tür şiirin etkisi daha çok olur. Nitekim Peygamberimizin buyurduğu gibi “*şiir oktan daha etkilidir*”. Şiirin Arap toplumunda bir yeri olunca ki kabile içersinde bir şair bulunduğunda onu kutlardı. İşte bu sebeptendir ki Hz. Peygamber de Mekke ve Kureyş şairlerine savaşı ikinci silah olan şiirle yapmıştır. Çünkü şiirin konumunu, rolünün gerçekliğini ve insanlarda görev ve etkisi isbat etmiş ve şöyle demiştir. “*Şiirde hikmet vardır, ifade de ise büyüleyicilik vardır*”.

Dolayısıyla Peygamberimiz sahabîlerden şair olanları İslâmî dilleriyle savunmaları için teşvik ederdi. Şiiri Allah yolunda cihad derecelerinden bir derece kabul etmiştir. Nitekim Kab b. Mâlik'den rivayetle Peygamberimiz şiir hakkında şöyle buyurmaktadır. “*Gerçek mümin kılıç ve diliyle savaşandır. Yedi kudreti elinde olan Allah'a yemin ederim ki sanki onların attıkları şey (yani söyledikleri şiir) oktan daha etkilidir*”.²

Peygamberimiz yine Kureyş ve Kureyşle beraber olanların kendisini hicvettiklerini gördükten sonra sahabîlerin onu korumak için hicvetmelerini istemiş. Yine şairlere kendisini ve İslâmı korumak için şiir söylemelerini emrederdi. Peygamberimiz şiirin etkisini bildiği için bu görevi Kureyş ve beraberindekileri caydırıcı keskin ibare ve sözlerle karşı koyabilecek yetenekli şairlere verirdi. Nitekim Hassan b. Sabit'e şöyle buyurmuştu: “*Allah'ın Rasulü adına cevap ver.*” Bir başka rivayete göre “*Kureyşe hicvet Cibrail de seninle beraberdir.*” Bazen Abdullah İbn Revaha'nın yaptığı gibi faydası olmayan ve duymayan putlara tapmanın onların kusur ve ayıbı olduğunu ortaya koyduruyordu.

¹ İmam Gazâlî Ebî Hâmid b. Muhammed, *İhya'u Ulum'uddîn*, İbn Bâz, 2005, s.745.

² Ahmed b. Hanbel, (no.27174), c.45, s.148.

Az şiir rivayet etmenin sebeplerinden birisini burada zikretmek güzel olur. Örneğin İbn Revaha'nın şiirleri, puta tapanlar Müslüman olduktan sonra yaygınlaşmıştır. Çünkü şiirlerin onlara olan etkisi Hassan b. Sabit'in şiirlerinin çoğunun soy ve sülaleyi karalamakta olan şiirlerinden daha fazla etki yapmıştır. Onlar Müslüman olduktan sonra putlara tapmak ve Peygambere eziyet eden şiirler duymak onlara çok ağır gelmeye başlamıştı. Dolayısıyla artık o şiirleri sevmemeye ve onları rivayet etmemeye başladılar. Ecdatlarının yaptığı şeyleri geçerli saymaya başladılar. Dolayısıyla çocuk ve torunlar arasındaki halifelik geçişinden sonra atalarının tarihiyle ilgili olumsuz şeylerden bahsetmeyi bıraktılar. Şiir onlar için bir leke ve küfür idi. Bunu bertaraf etmek için çalıştılar. Hz. Ömer gibi bazı halifeler bu tür şiirleri örnek vermeyi yasaklamıştır.¹

Peygamber Efendimiz (sav.) şiirin kalitesine, dinine bakılmaksızın şiiri söyleyenin dürüstlüğüne bakar ve şiirinden etkilenirdi. Akıllı kimsenin tartışmayacağı bilgili kimsenin şiirinden de etkilenirdi. "Lebîd'in dediği gibi;

ألا كل شيء ما خلا الله باطلا....."

"Allah'ın haricinde her şey batıldır". Peygamber Efendimiz (sav.) etkilendiği her şiire şu örnekteki gibi yorum yapardı;

"إنه أشد عليهم من النبل", "هيه", "فشفى وأشفى", "جزأوك على الله إلا الجنة "

Manası: Şifa buldu, şifa verdi, senin Allah katında mükafatın ancak cennettir (Hassan b. Sabit' e) .Yine Umeya b. Ebi Salt' e (هيه - arttır) buyurması gibi. Bazen Ravaha'a de şöyle derdi “ *şiir oktan daha etkilidir*”.

¹ Valîd, *Divanu Abdullah b. Ravaha*, s.84-85. Kâfirler Müslümanları hicvetmeye başladığı zaman onlarda hicvederdi daha önce Hassan'ın hicvinde geçtiği gibi.

3.2. CAHİLİYE DÖNEMİNDE ARAPLARIN KRALLARI ŞİİR ŞÖYLER MİYDİ ?

Arap şiiri her kabilenin soyunu savunan, cömertliği ve şerefliiği öven kavimde şair bulunmasıyla gurur duyulan bir silahtı. Fakat bu tavır krallık ailesinin dışında normal toplumda biliniyordu. Şiir söylemek Arap kralına ve onun yüksek makamına pek uygun değildi dolayısıyla şiirden uzak dururlardı.

Bunun en büyük delili bize göre Arap şiirinin zirvesi sayılan İmru'l Kays ile babası Hicir arasındaki kavgadır. Suyuti ve Şavki Dayf'in dediğı gibi bu kavgaya İmru'l Kays'ın evden kovulmasıyla sonuçlanmıştır. Suyuti şöyle der; *“Babası İmru'l Kays'ın şiir söylemesini yasaklardı dolayısıyla onu kovdu ve yemin etti ki, şiir söylemeye devam ettiğı sürece, onu asla evine almayacaktı”*¹. “Kendisini ve İmru'l Kays'ı şiirden uzak tutmak istiyordu. Şiir söylerse öldürölmesini emretmiş çünkü krallar kendilerini üstün görerek şiiri küçümserlerdi”².

Durum böyleyken Hz. Muhammed'in şiirden uzak durması yerindedir çünkü yaratılış ve ahlak bakımından en mükerrem olandı ve yine krallardan daha üstündü. O halde ona şair demek nasıl mümkün olabilir? Bilakis krallar o vakit sadece şiiri dinler ve örnek verirlerdi. Nitekim Peygamberimiz de aynısını yapmıştır. Sahabîlerin de şiir söylemelerini uygun görürdü. Nitekim Cabir b. Semure'nin dediğı gibi; *“Peygamberimiz sahabîler şiirleri mutalaa ederken onları dinlerdi. Cabir şöyle der: Peygamberle 100'den fazla bir arada oturdum sahabîler şiir söylerlerdi, cahiliye dönemine ait bazı şeyleri aralarında mütalaa ederlerdi, Hz. Peygamber susar, bezen de tebessüm ederdi, bazı vakitte Lebid'in beyitinde olduğı gibi şiir okurdu ve yine bazen kendisini ve İslâmı korumaları için şiir söylemelerini emrederdi.”*³

Allah onu korumuş ve bilinçli olarak İslâmiyetten önce şiir söylemekten tenzih etmiştir. Şiir söylemeyişi onun Peygamberliğine ve getirdiğı mesaja etki yapmaz. Hatta Cenab-ı Allah bunu şu ayette vurgulamıştır. *“Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da.”*⁴ Yani Allah'ın Peygamberine yeryüzünde şeriatın temsilcisi olan kimsenin şair olması yakışmazdı. Kral konumunda olan kimse için de şiir uygun değildir çünkü onda yalan, hayal ve olmayan şeyi söylemek vardır. Cahiliye Araplarının düşüncesinde şair “şiirliğı şeytan” diye isimlendirilen şeytana destek vardır. Dolayısıyla

¹ Şevkî, *el-Esrül-Cahili*, s.236.

² Es-Suyûtî, *Şavahidül-Muğni*, s.21.

³ Bkz. Çalışmamızın Hz. Peygamber (s. a.v) Temsil ettiğı şiirler konusuna. Nitekim Kureyş ve kafirleri hicvetmesi için Hassan'a emrettiğı gibi...

⁴ Yâsin Suresi: 36/69

Cenab-ı Allah kulu Hz. Muhammed'i şiir söylemekten tenzih etmiştir çünkü o getirdikleri şiirdir diye suçlanamaz. Fakat hal böyle olmasına rağmen Peygamber bu suçlamadan kurtulamamıştır ki O'nu şair olmakla suçladılar. Allah cevaben “ *O şair değil ne kadar da az inanıyorsunuz.*”¹ buyurmuştur. Daha sonra kahin ve deli olmakla suçlamışlar ve Allah a şu yeti indirmiştir;

فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ

“*Resûlüm! Sen öğüt ver. Rabb.in lütfuyla sen ne bir kâhinsin, ne de bir deli*”². Bu konuda ayetler vardır.

Kralların şiir söylememe meselesi özel, milli ve kültürel bir meseledir yani kavimden kavime değişir. Cahiliye Arap krallarının şiir söylemediği bilindiğine göre Peygameberin de şair olmadığı ve şiir söylemediği fikri daha evladır. Çünkü yaratılanların efendisi, Allah'ın şeriatının temsilcisidir. Şu sözü söyleyen doğru söylemiştir. “*Kuşkusuz Allah Peygamberleri kavminin tabiatına göre gönderir.*”

3.2.1. Ek Bilgi

Birileri şöyle diyebilir; İmru'l Kays'a şiiri öğreten Mühelhel et-Tağlabi'dir³ ve İmru'l Kays tanınmış bir şair idi. Peki Mühelhel Kraliyet sülalesinden değil midir? Ne için o şiir söylemekten engellenmedi de İmru'l Kays'ın şiir söylemesi yasaklanmış. Deriz ki İmru'l Kays, Mühelhel'in kız kardeşinin kızının oğludur. Tağlabi ise İmru'l Kays'ın dayısıdır. O krallık tahtına çıkması mümkün olmayan bir isimdir. Onun için yasaklama ya da kovulma gerçekleşmemiş. İmru'l Kays kralın oğludur bu sebeple o kral olması mümkün bir isim olduğu için şiir ona yasaklanmıştır.

¹ Meâric Suresi: 70/ 41

² Tûr Suresi: 52/29

³ El-Hüseyn b. Ahmed Ez-Zevzenî Ebû Abdullah, *Şerhül-Mua'laka't Sab'a*, (Dâru'l-İmiyye, 1993), s.10-11.

3.3. HZ. PEYGAMBER (S.A.V.) RECZ EDER MİYDİ VE RECZİN ANLAMİ NEDİR?

3.3.1. Recez Kavramı

الرَّجَزُ kelimesi رَجَزٌ، رَجُزٌ، رَجَزٌ fiilden gelir,“yani; bir çeşit şiirdir.¹ Bu ismin verilmesi üzerinde ihtilaf vardır. Düzensiz olduğu için Recz denilmektedir, çünkü devenin bacağının titremesinden alınmıştır. Her tef’ileden iki harf düşürülmesi ile düzensizlik meydana gelir dolayısıyla recez denilmiştir.

Bu bahre recez denilmesinin sebebi lisana daha hafif gelmesi ve söyleyişinin hızlı olması sebebiyledir. Bir hareke ve sükundan oluşmaktadır. Bu konuda daha başka görüşler de vardır.²

وَالرَّجَازَةُ: Devenin üstündeki hörgüçten daha küçük bir ek yeridir.

المرتَجَز : Peygamberimizin bir bedeviden satın aldığı atın adıdır.

الرَّجَزُ: Pislik ya da iğrençlik. Allah Kur’an Kerim’de şöyle buyurmuştur: “*Kötü şeyleri terket.*”³ Ama Ankebût suresinde geçen الرَّجَزُ azap anlamına gelmektedir. Allah şöyle buyurmaktadır: “*Biz, şüphesiz, bu memleket halkının üzerine, yoldan çıkmalarına karşılık gökten (feci) bir azap indireceğiz.*”⁴

الرَّجْزَاءُ kelimesi rüzgar sürekli estiğinde kullanılmaktadır.

الرَّجْزُ: kulağa hoş gelen ve nefsi etkileyen sözdür.⁵

Alimler Rezcin şiir olup olmadığını tartıştılar: “ Halil Ahmed Farahidi’ye göre: Beytin yarısı şiir değildir, örneğin; Lebîd’in beyti: مَا خَلَا اللَّهُ بَاطِلًا “Allah’tan başka herşey batıldır”.

Tarafa b. Abd’ın beyiti: مَا كُنْتُ جَاهِلًا “günler senin bilmediğin şeyi ortaya çıkaracaktır.” Hz. Peygamber (sav.) bu şiirlerin yarısını kullanmıştır.

Eğer bu iki yarım beyit şiir sayılsaydı Hz. Peygamber (sav.)’in ağızdan çıkmazdı ve şu ayeti okudu; “*Biz ona (Peygamber’e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah’tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur’an’dır.*”⁶

¹ El-Ferâbî, *es-Sihâ’hu*, thk. Ahmed Abdulgafûr Atâr, (Dârû’l-Ulum Lil-Mala’yin Beyrut, 1987), c.3, s.878.

² İmel, *el-Mucamül-Mufasel*, s.82.

³ Müddessir Suresi: 74/ 5

⁴ Ankebût Suresi: 29/34

⁵ Cemalud-Dîn İbn Manzûr, *Lisanl-Arab*, c.5, s.350.

⁶ Yasin Suresi: 36/69

Halil b. Ahmed'in öğrencisi El-Ahfeş El-Avsat¹ hocasının görüşüne katılmayarak Reczin şiir olduğunu söylemiştir. El-Akfeş El-Avsat Halîl b. Ahmed'in bu düşüncesini değiştirmesi uğraşmaların olmuştur"² demektedir.

Ezheri, Halil'in sözüne yorum yaparak şöyle diyor; Yasin suresi 69. ayetinin anlamı "Biz ona şiir öğretmedik ki o şiir söylesin ya da bu konuda tecrübeli olsun".³ Bu açıklamada Peygamberin şiir söylediği anlamı yoktur. Bize göre doğru olan yorum budur. Çünkü daha önce geçtiği gibi bu konuda pek çok hadis-i şerif vardır. Peygamberimiz Tarafa'nın beytinden *ما كنت جاهلا* günler sana bilmediğin şeyi göstereceğini okuyarak cahiliye dönemi şairlerinden örnek vermiştir. Aynı şekilde büyük şairlerden Lebid'in *ألا كل شيء ما خلا الله باطلا* yani Allah'ın dışında her şey batıldır beytini ve sahabîlerden Abdullah İbn Revaha'nın *هل أنت إلا أصبع قد دमित* sen ancak kanayan bir parmaktan ibaretsin beytini örnek vermiştir.

Peygamberimizin kasıtsız olarak Recez vezninde zikrettiği şiir şudur;

أنا النبي بلا كذب وأنا ابن عبد المطلب

"Ben Peygamberim, yalan söylemem ben Abdülmuttalib'in oğluyum."

Bu bir beyittir, fakat bazı Âlimler daha önce zikrettiğimiz ayetten çıkardıkları anlama dayanarak iyi niyetle bu beyitin şiir olduğunu inkar etmişler ve şiir olmadığını demişlerdir. Halil'in de dediği gibi bu Âlimler Peygamberimizin dilinden şiir çıkması imkansızdır demişlerdir. Dolayısıyla bu beyitin iki mısrasının son kelimesinin şiir olmadığının isbatı için değiştirmişlerdir. " بلا كذب " şeklinde değiştirmiş ve ikinci mısrada ise : " عبد المطلب " demişlerdir.⁴

Recez, meşhur ve bilinen şiir bahirlerinden biridir. Bu bahrin her mısrası farklı olur. Kasidelerine de *الأراجيز* denir. *أرجوزة* tekili de *أراجيز* şeklindedir. Ancak şiir veznindedir, bunu söyleyene de şair denir.⁵ Bu açıklamayı El Velid İbn Muğire desteklemektedir. Şöyle ki Kureyş Hz. Peygamber (sav.)'e o bir şairdir olduğunu dediklerinde Velid b. Muğire şöyle demiştir;

" لقد عرفتُ الشعرَ ورجزه وهزجه وقريضه فما هو "

"ben şiiri şiirin recezini, hecezini, garizasını herşeyini bilirim, onun söylediği böyle değildir". İbni Hacer el-Eskâlanî de "recez vezinli bir şiirdir"⁶ demiştir.

İbn-i Cin'nî (ö. 392/1002)⁷ "recez terkinde oluşan her şiire recez denir" demiştir⁸. Lisan-ı Arab'da ki açıklamada şu iddia da bulunmaktadır; Peygamber

¹Arapça dil bilgisinin alimlerinden biridir, Halil bin Ahmed'in öğrencisidir. Aruz bahırlarında bir bahır eklenmiş oldu (el-Hebab ya da el-Mutadarik Baharı, vezni: فاعلن فاعلن فاعلن = فاعلن فاعلن فاعلن). Bkz. İbnu'l-Hallikân, *Vafayâ'tül-Ayâ'n*, c.2, s.381-382.

² İbn Menzûr, *Lisanül-Arab*, c.5, s.350.

³ İbnü'l- Hallikân, *Vafayâ'tül-Ayâ'n*, s.381-382.

⁴ Bu konuyu daha önce üzerinde yorum yapmıştık.

⁵ İbnü'l-Menzûr, *Lisânü'l-Arab*, c.5, s.351.

⁶ İbnül-Hacer, *Fethül-Bârî*, c.10, s.543.

⁷ Bkz. Zehebî, *Siyerü'l-Alâmu'n-Nûbelâ*, c.17, s.17-18.

⁸ İbnü'l-Menzûr, *Lisânü'l-Arab*, c.5, s.351.

Efendimiz beyitin ilk mısrasını örnek verir ikinci mısrasını zikretmez yani her iki mısrayı birden zikretmez. Bu iddialarını da ayete bağlamışlardır. Çünkü ayet daha önce Ezheri'nin de dediği gibi Peygamberimizin şiir yazdığını, bu hususta eğitimli olduğunu yalanlamıştır. Daha önce zikrettiğimiz Hadis-i Şerifler Peygamberin İbni Revaha'nın vs.. bir beyitini örnek verdiği gibi şiir okuduğunu göstermektedir.¹

İbn-i Hacer (ö. 1448/852) şöyle demiştir; “*Fasih dille bir beyiti meydana getirmek, beyit anlamına gelmez. Bu sözüne de Peygamberimizin şairin söylediği en doğru söz*”² diye delil etmiştir.

Biz kabul ederiz çünkü fasih olarak bir beyitin okunması şiir sayılmaz yani şiir kastı ile söylenmemiştir. Biz bu görüşe katılmaktayız. Ama Peygamberimizin şiiri “kelime” diye isimlendirilmesi beyit sayılmaz sözü bir hayaldir bunu kabul edemeyiz. Gerekçesi ise aruz Âlimler beyiti ikiye ayırmışlardır. Birinci bölüme sadrul beyit, şatır ya da cüz demişlerdir. İkinci bölümüne ise aczul beyit ya da ikinci şatır ya da ikinci cüz demişlerdir. Dolayısıyla Peygamberimizin “*Allah dışında her şey batıldır*” sözü beyitin başıdır. İkinci kısmı olan “her nimet şüphesiz yok olacaktır” kısmı zikredilmemiştir. Bu da şiirin bir bölümüdür. Bir şeyin bölümü olan her şey ondan demektir. İbn-i Hacer'in dediği gibi kelime değildir. Peygamberimizin kelime demesinin sebebi ise şiirin kelime cinsinden oluşudur. Dolayısıyla kelime şiir olsun nesir olsun bütün konuşma türlerinin hepsini kapsar. Peygamberimizin *أصدق كلمة* “*en doğru kelime*” sözünü, “Cahiliye Halkının söylediği en doğru cümle” olarak yorumlayabiliriz. Çünkü Cahiliye Dönemi insanı içlerinde şair olan ve olmayan bir toplumdan oluşmaktadır. İşte bundan dolayı Hz. Peygamber bu kelimeyi kullanmıştır. Yine de en doğrusunu Allah bilir .

Şiir ile örnek vermek Peygamberimizin sünnetlerinden bir sünnettir, bidat ya da ayıp değildir. Yine Peygamberimizin Kur'an dilini ve Hadisleri birleştiren belâğat ve fesahatta da kendisinin çok ileri seviyede olduğunu göstermektedir. Peygamberimiz zevksiz birisi değildi eğer öyle olsaydı şiirin değerini ve övme ve hicvetmeyle kişi üzerinde oluşturduğu etkiyi bilemezdi, şiiri örnek olarak vermesi onun kültürlü bir Arap olduğunu göstermektedir. Kültür Allah'ın kullara karşı bir rahmetidir. Çünkü şariat faydalı şeyleri belirleyerek kültürü korumaktadır. Kültür dinde de etki yapar. Nitekim Peygamberimiz çok şiir söyleyen kimseyi Allah'a ibadetten alıkoyduğu için kınardı. İleri seviyede güzel Arapça konuşan kişi farkında olmaksızın esasında şiir söyler. Nitekim Peygamberimizin söylediği sözün şiir olduğu sonradan fark edilmiştir.

¹ Bkz.Tezinde konu: Hz. Peygamber (s. a.v) Temsil etiği siirlerden, zikettiğimiz örnekleri bulursunuz.

² İbnü'l-Hacer, *Fethül-Bâri*, c. 10, s. 542.

3.3.2. Sonuç ve Değerlendirme

Eğer bir kişi konuştuğunda sözünde kasıtsız olarak nazımlı bir şey söylerse buna şiir adı verilmez. Kur'an-ı Kerim'de bunun örnekleri çoktur. Hatta örneklerin büyük çoğunluğu kasidenin beyitlerinin şatırları gibidir. Pek azı da tam bir beyit kalıbında gelmiştir. Tam bir beyit anlamına gelenlerden biri de şu beyittir:

¹{الحامدون السائحون الراكعون الساجدون}, Recez bahri.

²{.. مسلمات مؤمنات قانتات ثابتات عابدات سائحات..}, Kamil bahri.

³{ فراغ إلى أهله فجاء بعجل سمين}, Vafir bahri.

⁴{ نبئ عبادي أنا الغفور الرحيم}, Vafir bahri.

Arap şiir vezinlerinin bulunduğu ayetlerin geneli kasıtsızdır. Anlamalı bir cümle değildir. Dolayısıyla şiir adı verilmez. Çünkü şiir kasıtlı olarak kafiye ve vezinli olan şeye denir. Bundan daha önce bahsetmiştik. Peygamberimizin şiirden örnek vermesi de ona ve onun makamına layıktır ve caizdir. Şiiri örnek vermesi ve şiir okuması ve şiir okumayı emretmesi ile şiir günümüze kadar ulaşmıştır.

Bilinmeli ki bazı raviler kelimeleri tahrip edip bazı beyitlerin harekelerinin şiir vezninden çıkarmak için değiştirmişlerdir. Bunu da Peygamberimizin şiir söylemediğini belirten ayete dayanarak yapmışlardır. Ayrıca Allah'ın Peygambere şiir söylemeyi ve örnek vermeyi yasakladığını iddia etmişlerdir. Dolayısıyla şiire benzer bazı beyitlerin zikredildiği rivayetlerde uyumsuzluk ortaya çıkmış böylece kendilerince Allah'ın Peygambere şiir söylemeyi yasakladığına delil göstermeye çalışmışlardır. Yoksa Peygamberin şiirin vezni kırık olarak kaside beyitiyle delil getirdiğini nasıl düşünebiliriz? Ama Allah'ın lütfu ile sonra Kâdi İyâz, İbni Hacer, Davudi, İbni Tiin ve daha başka alimlerin lütfu ile bazı beyitlerin düzeltilmesinde ve bozuklukların belirlenmesinde gayret sarfetmişlerdir. Yine Dr. Berkûkî ve Dr. Velîd Arafât, Hassan b. Sabit'in divanını, Sâmi Mekki El-Ama Ka'ab Bin Mâlik'in divanını, yine de Dr. Velîd Kassâb Abdullah İbn Revaha'nın divanını incelemeler sonucunda ve son olarak Dr. Yahya el-Cebûrî El-Abbas b. Mirdas'ın divanını tahkik etmesi sonucunda şiir konusunda eksikler düzeltilmiştir.

Bu durum genel manada İslâmi, özel manada ise Hadis kitaplarında şiirlerin az bulunmasının sebeplerinden bir tanesidir. Çünkü onlar kendilerine göre Peygamberimizin şiiri örnek vermesini kusur olarak görmüşler. Halbuki şiir söylemeyi emreden ve sahabeden şair olanları şiir söylemeye teşvik edenin Peygamber (sav.)

¹ Tevbe Suresi: 9/122

² Tahrîm Suresi:66/5

³ Zâriyât Suresi: 51/26

⁴ Hicr Suresi:15/ 49. Daha örnekler için bkz., İbnü'l-Hacer, Fethü'l-Bâri, c.10, s.543.

olduğunu unuttular. Hatta şiir söyleyenin Allah yolunda mücahit olduğunu ve söylediği şiirin de Allah'ı savunmak olduğunu unutmuş oldular.

Allah Peygambere şiir yazmayı yasaklamış ama kaliteli şiir ile örnek vermesini yasaklamamıştır. Nitekim Yasin suresi, 69. Ayette de buyurulduğu gibi Peygamberlik makamına şiir yazmak uygun görülmemiştir. Çünkü Kur'an'ı kendi uydurduğu ya da yazdığı gibi iddialara muhatap olabilirdi ya da şeytani şiirin kendisine ilham olduğuyula itham edilebilirdi. Bunlara rağmen Peygamberimiz bu ithamlardan kurtulamamıştır. Çünkü ona şair ve indirilene de şiir dediler, kendisini büyücülükle itham ettiler. Peygamberimiz hem Sahabenin hem de cahiliyenin şairlerinden örnek vermiştir. Din hakkında dinin mubah kıldığı şeylere ters düşmeyecek şekilde şiir söylemek, dinlemek, okumak ve örnek vermek tıpkı Hz. Peygamberimizin diğer fiili kavli ve takriri olarak gelen sünnetlerine bir örnektir.

SONUÇ

Hz. Peygamber'in (sav.) özellikle din ve Müslümanlara hizmet amacıyla olduğu zaman bütün sahabîlerin şiir söylemesine izin vermesi Arap şiirinin değerini arttırmaktadır. Bununla birlikte hadis kitaplarında ve özellikle Kütüb-i Sitte'de, şiirlerin yer aldığı rivayetler sanılandan daha az kendine yer bulabilmiştir. Hadislerin toplandığı, yazıldığı ve tasnif edildiği dönemde insanların fikhî meselelere yönelik rivayetlere ihtiyacının daha çok olduğu düşünüldüğünde bu doğal karşılanmalıdır. Esasen ahkâm içerikli rivayetler hadis literatüründe daima ağırlıklı bir yer işgal etmiş, ahkam içermeyen rivayetlerin sayısal oranı her zaman sınırlı olmuştur. Her şeye rağmen erken dönem eserlerinde sahabîlerden nakledilen pek çok şiir zikredilmiştir. Onlara atfedilen divanlar da bulunmaktadır. Şairlerin adı zikredilmeden Kütüb-i Sitte'de geçen şiirleri incelediğimizde bu şiirlerin büyük çoğunluğunun Abdullah b. Revâha'ya nisbet edilmektedir. Çünkü bu şiirlerin büyük kısmı onun divanında vardır.

ÖZET

YAZAR; Abdoulaye Ousseini Souley, “Kütüb-i Sitte’de Şiir” Yüksek lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr: Enbiya Yıldırım, 118 sayfa.

Şiir, Araplar nezdinde sanatını İslâmiyetten 150 veya 250 yıl önce ortaya çıkarmıştır.

Şiir demek: “*Bilerek, kasıtlı olarak söylenmiş kafiyeli sözlerdir.*” Yani şiir kasıtlı olmadığı için Kur'an'daki ayetler ve Hz. Peygamber'in (sav.) sözleri bunun dışındadır. Allah, Hz. Peygamber'e (sav.) şiir okumayı yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: “*Biz, o Peygamber'e şiir öğretmedik. Bu, ona yaraşmaz da. O (na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.*” Allah O'na şiir yazımını da yasaklamış ve yazma isteği de ondan almıştır. Böylece Hz. Peygamber'e (sav.) kasıtsız şiir ve vezin uğramamıştır.

Şiirlerin özel kuralları ve düzenlemeleri vardır. Şiir vezin düzenini sağlayan her söze şiir denilemez. Beyit olarak isimlendirilen sözün toplumu etkilemesi gerekir, yoksa şiir denilmez. Niyet sanat ve vezin gibi şartları taşıması gerekir.

İslâm şiiri daraltmamış aksine güzelleştirmiş ve kelime haznesini de genişletmiştir. Yasak olan şeyleri şiirinde veya sözlerinde yermiştir. Ama şiirin özü olan vezin, bahir ve gayelerine dokunulmamıştır. Bilakis İslâma göre dini kelimeler kullanarak müftredatını arttırmış ve bundan da yeni duygular meydana gelmiştir. Kendi yöntemiyle uyumlu olacak kurallar ve esaslar getirdi ve içindeki var olan cahiliye davranışları ve sözlerini temizledikten sonra, Müslümanların silahlarından biri olması sağlanmıştır. Hz. Peygamber efendimizin (sav.) ahlaki olarak doğru şiirle ilgili bir hoşnutsuzluğu yoktu. Hz. Peygamber (sav.), şiir dinlemeyi severdi ve güzellerinden de örnek verirdi, şiir insanlarda iz bırakır ve onları teselli ederdi. Buhari'nin rivayetinde Peygamberimiz, şiirin bir hikmet olduğunu kabul etmiştir.

Çalışmamız iki giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci girişte şiirin İslâmdaki yerinden kısaca bahsedilmiştir.

İkinci girişte Kütüb-i Sitte'deki Şairlerinden kısaca bahsedilmiştir.

Birinci bölümde şiir kavramı araştırılıp asr-ı saadette şiirin tarihi, Kütüb-i Sitte'de şiir dili, temaları ve bahrları toplumdaki yeri ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde Hz. Peygamber'in (sav.) şiir ile olan münasebeti ve örnek olarak verdiği şiirler ve Kütüb-i Sitte'de şiirin esasları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Hz. Peygamber'in şiirden etkilenmesi, Cahiliye Krallarının şiir söylemesi, Niçin Allah Hz. Peygamber'e (sav.) şiir söylemesini yasaklamış? Gibi konular ve Recz kavramı üzerinde durulmuştur. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulguların genel bir özeti sunulmuştur.

ABSTRACT:

Writer: Abdoulaye Ousseini Souley, “The Poetry in Kutubu Sitte”

Master Thesis, Supervisor: Prof. Dr. Enbiya Yıldırım, 118 pages.

Poetry, formed as an art 150 years or 250 years ago before Islam.

Poetry means: “ The rhymed word which said purposely and intentionally.” So, the verses in the Qur'an and the words of the prophet are beyond this. Allah prohibited reading a poem to the prophet Muhammad and said that: “ We, did not teach poetry to the prophet (Muhammad). And saying poem does not behove to him. It is (the Qur'an) only an advice and obviously a Qur'an.” Allah has also forbidden the writing of poem and Allah took back the desire to write it. Thus poetry did not drum into the prophet Muhammad.

Poetry has special rules and regulations. Poetry can not be said to be a poem in every sense of the word. Couplet should affect the society, else it can not be poem. It should include intention, art and rhythm inside.

Islam did not attenuate the poetry on the contrary Islam broadened its vocabulary. It criticized the things on poems and words of it. But it was not touched the essence of poetry, they are size, pattern and purposes. Rather it increased its details with using Islamic words and with that way new emotions have appeared. It brought compatible new rule and principles with its own way. And it made poetry as a new weapon for Muslims after destroyed behaviour and words of the days of ignorance (Jahiliyyah). Prophet Muhammad did not have any displeasure about poetry. Actually he loved listening poems and he was giving good examples of it. Poetry leaves a mark on people and consoles them. According to words of Buhari, our prophet Muhammad was accepting the poetry as a wisdom.

Our research has 2 (two) introductory and 3 (three) chapter in total.

Firstly, we talked about poetry's position in Islam in the introductory part.

Secondly, we gave brief information about the poets of Kütüb-i Sitte in the entrance part.

In the first chapter, concept of poetry researched and the poetry's history in Golden age, the language of poetry in Kütüb-i Sitte and the place of poetry patterns in the society are examined. In the second chapter, the relation of dear Muhammad and the poetry and also his examples about poetry and basic principles of poetry in Kütüb-i Sitte are showed.

In the third chapter, the effect of poetry on prophet Muhammad and reading poem by the kings of the days of ignorance (Jahiliyyah) are explained. The question: “why Allah prohibited to say poem to the prophet Muhammad ? ” is tried to answered. We gave attention to the one of the poem writing pattern of Recez. In the conclusion chapter, a summary of the findings is presented.

KAYNAKÇA

el-Kur'an-ı Kerim

Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *Sahîh Sünen-i Nesâî*, thk. Muhammed Nesirud-Dîn el-Bânî, Mektebatu'l-Ma'ârif Li'neşr vet-Tavzî, Riyaz, 1998.

Abdül-Aziz el-Atik, *İlmü'l-Arûz ve'l-Kâfiye*, Dâru'n-Nadatü'l-Arabiye Ve't-Tibâ'ati ve'n-Neşri 1987.

Abdül-Aziz el-Karem, *Divân-u Emirül-Müminin El-İmam Ali b. Ebû Tâlib*, 1988.

Ahmed El-Ferâhîdî, *El-Ayn*, thk. Mehdi el-Mekzûmi ve İbrahim Es-Sâmîri, Mektebatül-Hilal, ty.

Ahmed b. Hanbel, *Müsned-i Ahmed b. Hanbel*, thk. Ahmet Muhammed Şâkir, Darü'l-Hadis, Kâhire 1995.

Ahmed Şueyb, *Usulu nekdu'l-Edebî*, Mektebetün-Nahdatül-Mısriyye, 1994.

El-Azedî, Ebû Bekir Muhammed b. el-Hasan b. Dureyd, *Cemharetü'l-Lügât*, thk. Remzi Münîr, el-İlm Li'lmelâyin, Beyrut 1987.

El-Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed b. Musa b. Huseyn el-Gaytâbî el-Hanefî Bedruddîn, *Umdetü'l-Kârî şerhi sahîhi'l-Buhârî*, D'âru İhya'üt-Turâ'sü'l-Arabî, Beyrut, ty.

İbn Asâkir, Ebû Kasim Ali b. el-Hasan b. Hıbetu'lah, *Târihu Dimesşk*, thk. Amru b. Gamâ'ma, Dârül-Fikir Lit-Tibâ'at ven-Neşri vet-Tavzî, 1995.

Avnu'd-Din, Yahya b. Hubeyre b. Muhammed b. Hubeyre ez-Zuhâlî eş-Şeybânî Ebû el-Muzefer, *el-İfsâh An-meâni sihahi*, Darü'l-Vatan, 1996.

El-Bak'lânî, Ebû Bekir Muhammed b. Tayyîb, *icâzü'l-Kur'an*, yy, ty.

Bedrüddîn ad-Dimâ'miniyü, *Masâbihül-Câmi*, thk. Nuruddin Talib, Dârun-Navadir Suriyey, 2000.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsamâ'îl, *el-Câmi'us-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâ'd Abdu'l-Bâkî, es-Sahihü'l-Buhârî, Metba'tus-Salefiyye, 1980.

İbnu Batâl Ebû'l-Hasan b. Ali b. Helef b. Abdu'l-Melik, *Şerhü Sahîhü'l-Buhârî*, thk. Ebû Tamâ'm Yasir İbrahim, Mektebatur-Rüşd, Arabistan, 2003.

El-Câhız, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinânî, *el-Beyân Ve't-Tebyîn*, Mektebetü'l-Hilal, Beyrut, 2002.

El-Câhız, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Kinânî, *el-Hayavân*, thk. Abdüsselâm Muhamed Hârûn, Dâru Kutübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1965, 1965.

Cemalu'ddîn Menzûr er-Rue'yfi el-İfrikî, *Lisânü'l-Arab*, Beyrut, 1993.

Cunatan Karl, *Mukadimetü 'l-kasîret Rolan Bart*, Trc: Samih Faric, Müessesetül-Hendavî Lil-t-Ta'lim ve's-Sekâfa, 2016.

Dârekut'nî, Ali b. Umar *Süneni Dârekutni*, thk. Şuayb Arnavut, Hasan Abdulmün'im Şelebi ve Abdulletif Hirzulah ve Ahmed Berhüm, Muassesetur-Risale, Beyrut: Lübnân , 2004.

Ebû Dâvud, Suleymân b. el-Aş-as b. İshâK b. Beşîr el-Azdî es-Sacistânî, *Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Râ'id b. Sab'ri b. Ebî Alefe, Darü'l-Hadê'retû Lil'neşr vet-Tavzî, Riyâz, 2015.

Durmuş, İsmail, "Şiir", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.39, s.148.

İbnu'l-Esîr, Ebû'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *Usdû 'l-Gâbe fî Marifeti's-Sahâbe*, thk. Ali Muhamed, Dâru'l-Kutübü'l-İlmiyye, 1994.

İbn Faris, Ahmed Zakariyâ b. Ebî Hasan, *Mücmelu 'l-Lugâ't*, thk. Zuheyr Abdulmuhsin Sultan, Beyrut, 1986.

El-Ferâbî, Ebû Nesr İsmâîl b. Hamâd el-Cavharî, *es-Sihâh*, thk. Ahmed Abdulgâfur Atar, Dârül-Ulûm Lil-Mal'â'yîn Beyrut, 1987.

İbnu'l-Hacer el-Eskalâni, *Fethü 'l-Bârî şerhi sahîhi'l-Buhârî*, thk. Mühibüdîn el-Kâtib, Yorum: İbn Bâz, Dâru'l-Ma'rif, Beyrut, 1959.

Hana Nesrû'l-Hak, *Divân-u Lebîd b. Ebî Rebî'a Şerhü 't-Tavâlisî*, Dâru'l-Kitâbü'l-Arabî Beyrut, 1993.

Hamdu Tamâs, *Divân Hansâ*, Darü'l-Meârif, Beyrut , 2004.

Harûn el-Mehdî Meygâ, *Silsiletü diresâtü'l-Belagiyetü Van-Nekdiyye Min Belâgatil-Kur'an ve'l-Hadisi'n-Nebevî*, Bamako/Mali, 2013.

El-Herari eş-Şefî, *el-Kevkebü 'l-Vahâc Şerhi Sahîh Müslim*, thk. Haşim Muhamed Ali Mehdi, Darü'l-Minhâc Tavkü'n-Nacât, Mekke, 2009.

İbn Hallikân Şamsud-Dîn Abû'l-Abbâs Ahmed ibn Muhammed b. İbrâhîm, *Vafayâ 'tül-Ayâ'n*, thk. İhsan Abas, Dâru Sâdir, Beyrût, 1900.

İmam Celaledin Es-Suyûtî, *el-İtkân Fi Ulumi'l Kur'an*, Thk. Merkezü'd-Dira'sâtül-Kur'aniye, Arabistan, ty.

İmam Gazâlî Ebî Hâmid b. Muhammed, *İhya'u Ulum'ud-Din*, thk. İbn Bâz, 2005.

İmel Bedi Yakub, *el-Mu'cemü 'l-Müfasssal fî İlmi'l-Aruz vel-Kafiye ve fununu 'ş-şiiiri*, Darül-Kutübü'l-İlmiyye, Beyrut/Lübnan, 1992.

Kâdi İyâz, Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî, *Şerhu Sahih-i Müslim (İkmâlü 'l-mu'lim)*, thk. Yahya İsmâ'il, el-Vefâ, Mısır, 1998.

İbnü'l-Kâni, Ebû Hsan Abdu'l-Bâkî b. Merzûk b. Vâsiku'l-Umevî Bil-Vâli Lil-Bagdâd, *Mu'cemü's-Sahabe*, thk. Salâh b. Salîm el-Misra'tî, Mektebetü'l-Gurba el-Eseriyye, Medine, 1997.

İbn Kütaybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim Ad-Dinûrî, *Eş-Şiir ve 'ş-Şuarâ*, Darül-Hadis ty, Mısır, 2002.

İbn Mâce, Ebû Abdullah b. Muhammed b. Yazîd el-Kızvînî, *Süneni İbn Mâce*, Thk: thk. Râ'id b. Sab'rî b. Ebî Alefe, Darü'l-Hadê'retü Lil'neşr vet-Tavzî, Riyâz, 2015.

Mahd Muhammed Nâsirüd-din, *Divan-u Tarfetü İbnü'l-Abd*, Dâru'l-Kutübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.

İbnu'l-Mulakkin Sirâcud-Din Ebû Hafs Ömer b. Ali Ahmed eş-Şâfi'iyyi el-Mısıriyyi, *Et-Tavdihü li şerhi'l-Cami Es-Sahihî, İbnül-Mulakan*, Dimeşk , 2008.

el-Kâri, Nurudîn Melâ Ali b. Sultan Muhammed El-Haravî, *Mirkatü'l-Mefatih Şerhi Mişkâtu'l-Mesabih*, Şerh, el-Kâtib Et-Tebrîrî, thk. Cemal Atanî, Dârül-Kutübü'l-İlmiyye Beyrût, ty.

İbnu'l-Mulakkin Sirâcud-Din Ebû Hafs Ömer b. Ali Ahmed eş-Şâfi'iyyi el-Mısıriyyi, *Et-Tavdihü li Şerhi'l-Câmi Es-Sahihî, En-Nevâdir*, Dimeşk, 2008.

Mustafa Abdurahman İbrahim, *Fî Nekdi'l-Edebi'l-Kadîm İnde'l-Arab*, yy, Mekke,1998.

Muslim b. el-Hacâc b. Muslim el-Kuşeyrî an-Neysabûrî, *Sahih Muslim*, thk. Nezru b. Muhammed el-Feryâbî Ebû Kuteybe, Dâru Teybe, 2006.

Ebû Nasr el-Buhârî, *el-Hidâyetü ve'l-İrşâdu fî Marifeti Ehli's-Sikât ve's-Sedâd*, thk. Abdullah Aleysî, Darü'l-Ma'rife, Beyrut, 1987.

Nurüddîn Es-Sindî, *Haşiyetü's-Sindî Ala Sünen-i Nesâi*, Mektebetü'l-Metbû'a'tül-İslâmiye, Haleb, 1986.

İbn Sa'd Ebû Yahyâ Abdullah b. Ebî Serh el-Kureşî el-Âmirî , *et-Tabakâtül-kübrâ*, thk. Muhamed Abdül-kadir, Beyrut, 1990.

İbn Salâm el-Cumehî, *Tabakât-u Fuhuluş-Şuarâ*, thk. Muhamed Mahmud Şakir, Darü'l-Medeni Cidda, yy ve ty.

Sâmi Maki A'nî, *Divân-u Ka'b b. Ma'lik el-Ensâri*, Dâru Mektebetül-Nah, Bağdat, ty, 2010.

Sayfu'ddîn ve Ahmet İsâm, *Şerhü Divan-ı Umeyye b. Ebi Salt*, Daru Mektebatül-İhyâ, ty.

Sicil Cemîl, *Divan-u Ümeyye b. ebi's-Salt*, Dâru Sâdir, Beyrut, 1998.

İbn Salâh, Usman b. Abduramân b. Eş-Şehrüzâviyü Takıyuddîn, *Marifetü Enva'i Ulumül-Hadis Li'bnis-Salâh*, thk. Nuruddin, yy, ty.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî, *Şavahidü'l-Muğnî*, thk. Muhamed ibnut-Tala'miz, Lacnatür-Ra'sül-Arabi Rafik Hamda'n ve Şarika'hu, yy, ty.

Suyûtî, *et-Tavşî'hü Şerhül-Câmi Sahih*, thk. Rizvân, Mektabetur-Ruşd/Riyaz, 1998.

Süleyman Salih, *Hasân Lem Yekün Cebânen*, yy, 1992.

Şahin Laşin Musa, *Fethü'l-Mün'im Şerhi Sahîhi Müslim*, Eş-Şurûk, 2002.

Şevkî Zeyf, *Tahrihü'l-Edebü'l-Arabi el-Esrü'l-Câhilî*, Dâru'l-Ma'rif, Mısır, ty,

Şevkî Zeyf, *Tahrihü'l-Edebü'l-Arabi el-Asrül-İslâm*, Dâru'l-Ma'rif, Mısır, yy., ty.

Et-Taberî, Muhamed b. Cerîr -Arîb b. Sa'd el-Kurtubî- Muhammed b. Abdu'l-Malik el-Mehzebânî, *el-Camiü'l-Beyân fî Tevîli'l-Kur'an*, thk. Ahmed Şâkir, Mürssesetü'r-Risale, yy. 2000.

Et-Taberî, Muhamed b. Cerîr -Arîb b. Sa'd el-Kurtubî- Muhammed b. Abdu'l-Malik el-Mehzebânî, *Târihu't-Taberî*, At-Tura's, Beyrut, 1967.

Et-Taberânî, Suleymân b. Ahmed b. Eyûb b. Metîr el-Lehmî Ebû Kâsim, *el-Camiü'l-Kebîr*, thk. Hamdi Abdül-Mecîd, Mektebetü İbn Teymiye, Kahire/Mısır, 1994.

Tâcül-kura, Mahmûd b. Hamza el-Kermânî, *Garâibü't-Tefsir ve Acâ'ibu't-Te'vîl*, Müessesetü'l-Tefsirül-Kur'an Beyrut, ty.

Tâha Ahmed İbrahim, *Târih-u Nekdi'l-Arabî İnde'l-Arab Mine'l-Esri'l-Cahilî ile'l-Esri Er-Rebî el-hicri*, yy, ty.

Tirmizi, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Şâkir ve İbrahim Atva', el-babi el-Halebi, 2.bsk., Mısır, 1975.

Tirmizi Ebû İsa b. Muhammed b. İsa, *el-Camiu'l-Kebîr*, thk. Beşâr Avâd Ma'rûf, Dâru'l-Garbu'l-İslâmî, 1996.

İbnü'l-Useymîn Muhammed b. Sâlih, *Fethü Zil-Celâl vel-İkrâm biş-Şerhi Bulugü'l-Merâm*, thk. Sübhi b. Ramazan ve Umü İsrâ'u bnt. Arafât, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 2006.

Valîd Arafât, *Divan-u Hasan b. Sâbit*, Dâru sadir, Beyrut, 2009.

Valîd Kasa'b, *Divan-u Abdulllah b. Ravaha ve'd-Dirâsetü fî Sire'sitihî veş-Şiirihî*, el-Ulüm vet-Tiba'ât, yy, 1982.

Yahay el-Cabu'rî, *Divan-u Abbas b. Mirdas el-Selâmî*, Müessesetü'r-Risâle, ty, 2009.

Yakût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, Dâru Sadir Beyrut, 1995.

Zameşerî Ebû Kâsim Mahmûd b. Amr b. Ahmed Cârulâh, *el-Keşâf An Haka'iki Gavamizit-Tenzîl*, Beyrut, 1987.

Zehebî, Şamsuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Usman b. Keymâz, *Siyerü'l-Alâmu'n-Nübelâ*, thk. Şu'ayb Arnavut, Musseseetü'r-Risâle, 1996.

Zekeriyya el-Ensârî ve Es-Senikî Mısırî, *Minhatül-Bâri Şerhü Sahîhil-Buhârî (Tuhfetül-Bârî)*, thk. Dâru'l-Ârimi, Mektebatur-Ruşd Neşr vet-Tiba'at Riyaz, 2005.

Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Minhâc Şerhü Sahîh Müslim ibnü'l-Hacâc*, Dâru't-Turasül-Arabî, Beyrut, 1972.

Ez-Zevzenî Huseyn b. Amed Huseyn, *Şerhu'l-Mu'allakâtis-Seb'e*, Dâru İhyâu't-Turâs, 2002.

